ДЕПАРТАМЕНТ КУЛЬТУРИ, РЕЛІГІЙ ТА НАЦІОНАЛЬНОСТЕЙ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛДЕРЖАДМІНІСТРАЦІЇ
КУТОР «ТЕРНОПІЛЬСЬКА ОБЛАСНА БІБЛІОТЕКА ДЛЯ МОЛОДІ»
ІНФОРМАЦІЙНО-БІБЛІОГРАФІЧНИЙ ВІДДІЛ

Зарубіжні письменники і Україна

Бібліографічний покажчик

Тернопіль, 2015

ББК 91.9: 83.3(0)
Т 35

Зарубіжні письменники і Україна [Текст] : бібліогр. покажч. / Департамент культури, релігій та національностей Терноп. облдержадмін. ; КУТОР «Терноп. обл. б-ка для молоді» ; інформ.-бібліогр. відділ ; уклад. І. Грицишин. – Тернопіль : [б. в.], 2015. – с.

У покажчику представлено матеріали, які досліджують зв'язки відомих зарубіжних письменників із Україною, а також вивчення та переклади їх творів вітчизняними авторами.

Дане видання зацікавить вчителів, учнівську молодь а також поціновувачів світової літератури.

Укладач: **І. Грицишин**
Редактор: **З. Біла**
Відповідальна за випуск: **Л. Гук**
Комп'ютерний набір: **І. Грицишин**
Дизайн обкладинки: **М. Наконечна**

КУТОР «Тернопільська обласна бібліотека для молоді», 2015

Адреса ТОБМ: м. Тернопіль, вул. Нечая, 29
Контактні телефони: (0352) 52-64-49, 25-97-05, 25-97-15
Web – адреса: http://www.yl.edu.te.ua
E-mail: youthlib@ukr.net

Зміст

Від укладача……5

Розділ І. Письменники зарубіжної літератури, які жили в Україні

АннаАхматова…….....7
Михайло Булгаков……..12
Микола Гоголь……17
Володимир Короленко……...33
Юліуш Словацький……37
Пауль Целан……45
Шолом-Алейхем…….48

Розділ ІІ. Письменники зарубіжної літератури, які бували в Україні

Оноре де Бальзак…….52
Генріх Бель……...60
Олександр Блок……...62
Іван Бунін……65
Ярослав Гашек……69
Олександр Купрін……..71
Адам Міцкевич……...75
Шандор Петефі……...80
Олекcандр Пушкін……...83
Райнер-Марія Рільке……..91
Лев Толстой……...96
Антон Чехов……100

Розділ ІІІ. Письменники зарубіжної літератури, які писали про Україну

Джордж Ноел Гордон Байрон……105
Віктор Гюго……...111
Янка Купала……..116
Проспер Меріме……....119

Письменники зарубіжної літератури,
твори яких перекладалися вітчизняними авторами

Кнут Гамсун…….123
Йоган Вольфган Ґете……...126
Чарльз Діккенс…….131
Гі де Мопассан…….134
Артюр Рембо……137
Едгар По……...139
Ернест Хемінгуей……142
Вільям Шекспір……149
Іменний покажчик…….155
Географічний покажчик……...161

Від укладача

Україна здавна приваблювала до себе митців світового письменства. Нашій Батьківщині присвячували найкращі свої рядки письменники різних країн та епох. Ми − українці пишаємося, що зв'язок із нашою державою приніс всесвітнє визнання деяким зарубіжним письменникам, саме українська природа, культура та народ надихали їх на створення літературних шедеврів.

Багато видатних письменників, таких як Микола Гоголь, Михайло Булгаков, Анна Ахматова, Шолом-Алейхем, Володимир Короленко народилися в Україні, інші подорожували нею, відвідували визначні місця, та присвятили їй свої твори.

У покажчику зібрано відомості про тридцять одного зарубіжного письменника, чиї життя та творчість були тісно пов'язані з нашою Батьківщиною, а також письменників, які ніколи не були в Україні, проте їх твори активно перекладалися вітчизняними перекладачами. Матеріали згруповано в чотири розділи: «Письменники зарубіжної літератури, які жили в Україні»; «Письменники зарубіжної літератури, які бували в Україні»; «Письменники зарубіжної літератури, які писали про Україну»; «Письменники зарубіжної літератури, твори яких перекладалися вітчизняними авторами». В межах розділів матеріали розміщено в абетковому порядку прізвищ авторів.

Доповнюють видання іменний та географічний покажчики. В останньому подаються назви місць перебування письменників.

Бібліографічний покажчик «Зарубіжні письменники і Україна» адресовано поціновувачам світової літератури.

Відомості про перебування зарубіжних письменників в Україні, їх інтерес до нашої держави та твори про Україну зацікавлять також учнів, посприяють їх пізнавальному розвитку.

Розділ І. Письменники зарубіжної літератури, які жили в Україні

Анна Ахматова
(1889–1966)

Доля Анни Горенко, як і її родовід (Ахматова – літературний псевдонім, взятий від прабабки-татарки), тісно пов'язана з Україною. Народилася майбутня поетеса в Одесі, у сім'ї відставного інженера-механіка Чорноморського флоту, який походив з козацької старшини. Батько, Андрій Антонович Горенко, був активним працівником газети «Одесские новости», друкував у періодичних виданнях свої рецензії на літературні твори, захоплювався театром, живописом.

Анні не було ще й року, коли родина переїхала в Павловськ, а згодом – у Царське Село. Але в Одесі їй судилося побувати ще двічі. У 1904 р. її мати відпочивала з дітьми під Одесою у Люстдорфі. Там Анна Ахматова пише перші вірші «Лілія», «Над чорною безоднею я з тобою йшла».

Помітне місце в житті поетеси займає київський період. Тут вона була з родиною ще у п'ятирічному віці, згодом, у 1906–1907 роках, закінчила останній клас Фундуклеївської гімназії, у 1908–1910 роках навчалася на юридичному відділенні Київських жіночих курсів. На Хрещатику восени 1909 року Ахматова дала згоду поетові Миколі Гумільову стати його дружиною. Вінчання відбулося в Миколаївській церкві на Микільській Слобідці (тодішня Чернігівська губернія). З того часу поетеса відвідувала Київ багато разів: гостювала в матері та молодшої сестри, інших родичів.

Анна Ахматова мала намір об'єднати свої ранні поезії в окремий розділ «Передвечір'я. З першого (Київського) зошита». Цей задум не був здійснений, проте деякі вірші з нього увійшли до збірки «Вечір» (1912), яку розпочинав невеликий цикл «З першого (Київського) зошита». Таким чином поетеса вказала на місто, що мало вплив на формування її як митця. І надалі після кожного приїзду Ахматової до Києва з'являлися або записи у щоденнику, або вірші. Київ – це не тільки одне з джерел творчості поетеси, це взірець вічної духовної краси. Ахматова не створила б своїх поезій, якщо б її взаємини з Києвом не відповідали взаєминам святого міста з прочанкою, яка лине до нього думкою. Пам'ять про київський період життя поетеси береже вишукано виконана меморіальна дошка на будинку по вулиці Заньковецькій, 7.

В Україні є місце, яке можна вважати родовим гніздом родини Горенків, це Шелехівська Слобідка на Поділлі. В середині XIX ст. неподалік від цих місць знаходився маєток діда Анни Андріївни Еразма Івановича Стогова. Сюди Анна Ахматова приїжджала в 1912 р., повертаючись з Італії. Мати поетеси після революції залишилася без засобів до існування і жила в старшої

сестри в Шелехівській Слобідці. У 1989 році у зв'язку зі сторіччям від дня народження поетеси у цій садибі було відкрито музей. У червні 1990 р. біля будинку встановлено пам'ятник Анні Ахматовій роботи скульптора В. Зайко. Це перший пам'ятник великій поетесі.

Україна гідно вшановує пам'ять великої поетеси. Меморіальні дошки на будинках, де вона жила, встановлено в Києві, Одесі, Севастополі. Ім'я Ахматової присвоєно одній із київських бібліотек. Традицією стало проведення в Києві ахматовських читань. До сторіччя поетеси в Києві у філармонії і Літературному музеї відбулися урочисті літературно-музичні вечори. В Одесі двічі проходили міжнародні ахматовські читання. Одну з вулиць Києва названо іменем Анни Ахматової. В Ялті, на горі Дарсан, біля Вічного вогню викарбувано: «Для славы мертвых нет» (слова з вірша Анни Ахматової, написаного в 1942 р.)

Свідчень того, як українські поети ставилися до творчості Анни Ахматової, збереглося не дуже багато. Найпершим з них був відгук В. Еллана-Блакитного, опублікований у Харкові 1922 р. Поету революційної романтики вірші Ахматової здалися чужими. Але підростали нові покоління, для них поезія Ахматової, що оспівувала загальнолюдські цінності – любов, вірність, совість, доброту, відданість рідній землі, – були більш зрозумілими й близькими, а досконалість її поезії, їх гармонійність пробуджували відчуття прекрасного.

Спілкувалася Анна Ахматова з такими українськими письменниками як Терень Масенко, Леонід Первомайський, Максим Рильський, Микола Бажан. Цінуючи поетичну майстерність Ахматової, Максим Тадейович намагався залучити її до перекладу віршів українських поетів. Анна Андріївна переклала книжку

віршів І. Франка, і ці переклади були високо оцінені Максимом Рильським.

Література

Ахматова Анна (1889–1966) [Текст] // 100 найвідоміших українців. – Київ, 2002. – 2-е вид. – С. 476–482.

Горак Р. При непроїжджій дорозі поета [Текст] : до 125-річчя від дня народження Анни Ахматової / Р. Горак // Дзвін. – 2014. – № 6. – С. 118–134.

Дар прекрасний і безмежний [Текст] : до 110-річчя від дня народження А. А. Ахматової // Календар знаменних і пам'ятних дат' 99. – Київ, 1999. – ІІ квартал.– С. 85–90.

Конівецький С. «Вони вінчалися в Києві...» : Анна Ахматова і Микола Гумільов [Текст] : літ. композиція для старшокласників / С. Конівецький // Всесвітня літ. та культ. в навч. закладах України. – 2000. – № 1. – С. 54–56.

Марценюк А. Стежками юної Ахматової [Текст] : [музей поетеси у Слобідці-Шелехівській] / А. Марценюк // Зарубіжна літ. в навч. закладах. – 1999. – № 1. – С. 35–36.

Муштенко С. Анна Ахматова й Київ [Текст] / С. Муштенко // День. – 2009. – 25 черв. – С. 7.

На Хмельниччині відзначили 120-річчя Анни Ахматової [Текст] // День. – 2009. – 24 черв. – С. 2.

Ольшанська Є. Анна Ахматова і Україна [Текст] / Є. Ольшанська // Слово і час. – 1994. – № 6. – С. 56–60 ; Дивослово. – 2000. – № 10. – С. 59–62.

Олшанськая Е. Анна Горенко (Ахматова) в Киеве [Текст] / Е. Ольшанская // Зарубіжна літ. – 1998. – Ч. 18. – С. 36.

Панченко В. Анна Ахматова: гра з Долею: із молодих літ київської «чаклунки» [Текст] / В. Панченко // День. – 2007. – 29 верес. – С. 7.

Панченко В. «Усі вважають мене українкою...» [Текст] / В. Панченко // Міжнародний туризм. – 2007. – № 5. – С. 142–143.

«Передвечір'я» Анни Ахматової [Текст] // Хінкулов Л. Письменник жив у Києві / Л. Хінкулов. – Київ, 1982. – С. 325–329.

Рада І. М. Київ у творах зарубіжних письменників [Текст] : [Пушкін, Лєсков, Бальзак, Ахматова, Рільке, Булгаков, Івашкевич] / І. Рада // Всесвітня літ. в середніх навч. закладах України. – 2001. – № 5. – С. 52–56.

Савченко С. Анна всієї Русі [Текст] : До 125-річчя від дня народження А. Ахматової (1889–1966) / С. Савченко // Дати і події. 2014: перше півріччя : календар знаменних дат / Нац. парлам. б-ка України ; уклад. В. Кононенко. – Київ : [б. в.], 2013. – № 1(3). – С. 125–130.

Сіренко М. Ганна Горенко і Комарове [Текст] : до 125-річчя Анни Ахматової / М. Сіренко // Літ. Україна. – 2014. – № 21 серп. (№ 31). – С. 10–11.

Степаненко М. Київські дні Анни Горенко [Текст] // Слово і час. – 2015. – № 14. – С. 82–91.

Теленько Б. Знову стривожив ахматовський «Реквієм», або неювілейні нотатки несторонньої людини [Текст] / Б. Теленько // День. – 2009. – 2 лип. – С. 8.

Югов, В. Розп'яття слова (нотатки на полях про Анну Горенко-Ахматову) [Текст] / В. Югов // Голос України. – 2009. – 5 серп. – С. 20–21.

Михайло Булгаков
(1891–1940)

У російській літературі ХХ століття мабуть немає твору, який би посперечався у славі наймістичнішого з романом Михайла Булгакова «Майстер і Маргарита». Автор, киянин за походженням, увічнив не лише московські закапелки, які сьогодні стали по суті «капищами» культу Булгакова, але, передусім... Київ. Це «місто-привид» переслідувало письменника до останніх років життя, стало квінтесенцією його насиченого і драматичного творчого шляху.

З усіх дев'яти київських адрес, де мешкала сім'я Булгакових, слід відзначити три вулиці: Воздвиженська, 10 і Кудрявська, 9, а також Андріївський узвіз, 13. На Воздвиженській у магістра богослов'я, викладача Київської духовної академії Афанасія Івановича Булгакова народився первісток Михайло. Саме тут образ «лампи з абажуром зеленого кольору» став для Михайла символом сімейного щастя та домашнього затишку. Згодом письменник прославить київські вулиці у своїх творах, але в досить оригінальний спосіб. Він просто перейменував міські магістралі, але зробив це так, що кияни без особливих труднощів пізнавали знайомі їм місцевості.

Важливе місце у творчості М. Булгакова займав образ Володимира, хрестителя Русі. Вчився майбутній письменник в університеті святого Володимира, ходив Володимирською вулицею, відвідував Володимирський собор і безмежно був закоханий у мальовничу Володимирську гірку, називаючи її «кращим місцем у світі», захоплювався він й іншими неповторними краєвидами древнього Києва. «А Дніпро! А заходи сонця! А Видубицький монастир на схилах! Одне слово, місто прегарне, місто щасливе, мати міст руських!» («Київ-місто»).

Хоча Булгаков і не називає місто, де відбуваються події роману «Біла гвардія», але його таємниче «Місто» розшифровки не потребувало. Кияни одразу ж пізнавали в «електричних кулях, яких було високо підвішано на закарлючках сірих довгих стовпів» і в «трамваях із жовтими пухкими сидіннями» свій «древній і вічно молодий» улюблений Київ.

У 1913 році Михайло Булгаков взяв шлюб з Т. Лаппа в Києво-Подільській Добро-Миколаївській церкві. Молодята винаймали житло на Андріївському узвозі. Але Перша світова війна, революції та громадянська війна назавжди розлучили їх. Склавши екстерном випускні іспити, почав працювати лікарем – у Чернівцях, Кам'янці-Подільському, Смоленську.

Письменник не міг існувати без Києва. Ще в молодості, працюючи земським лікарем на Смоленщині, Михайло писав сестрі Надії: «Мені приснився Київ, знайомі та милі обличчя, приснилося, що грають на піаніно...» Чим далі письменник знаходиться від рідного дому, тим ближчим ставав йому рідний край. Кілька разів Булгаков навідується до Києва. 1923 року він блукає рідними вулицями і не впізнає їх. «Ех, перлина-Київ!

Неспокійна ти місцина!» Незважаючи на істотні зміни на Батьківщині, Булгаков рветься до Києва, і 1935 року приїздить сюди вже з другою дружиною з метою показати їй місця де провів свої дитячі та молоді роки.

Драматичною була доля творів Булгакова. Але він, «як ніхто, жартував», і радість буття, всупереч усьому передається його читачам. Непростим було повернення Булгакова до читачів, непростим було і відкриття музею у Києві, першого і поки що єдиного у світі. У Дім Турбіних, «відкритий» Віктором Некрасовим на Андріївському узвозі, приїжджають ті, хто вивчає, перекладає, читає Булгакова, із різних міст, сіл і країн. Рідне місто склало шану письменникові... «Київ у Булгакова не зображено у вигляді рідного міста, не в назвах київських реалій... Його модель світу була києвоцентричною. Він, якщо можна так висловитися, мислив Києвом», – скаже у книзі «Майстер і Місто» Мирон Петровський.

«Ах, які зірки в Україні. От сім років майже живу в Москві, а все ж таки тягне мене на батьківщину. Серце щемить, хочеться іноді болісно в поїзд...і туди. Знову побачити яри, занесені снігом, Дніпро...Немає красивішого міста на світі, ніж Київ», – скаже доктор Яшвін з оповідання «Я убив», у якому просвічується булгаківське alter ego.

Ряд творів Михайла Булгакова написані на основі матеріалу, накопиченого протягом життя в Україні. І хоча в 1921 році письменник покинув Україну, спогади та літературний досвід, набутий в Києві, все життя залишалися в душі письменника. З впевненістю можна сказати, що тема України займала важливе місце в булгаковській художній системі. Проживаючи далеко від рідного міста, письменник звертався до його сюжетів. Таким чином, головною особливістю художньої картини

світу, створеної М. Булгаковим в «Білій гвардії» та інших «українських» творах, є включення в неї української культури та історії.

Література

Братко В. Путешествие по булгаковскому городу : (булгаковский Киев) [Текст] / В. Братко // Всесвітня літ. та культура в навч. закладах України. – 2001. – № 4. – С. 8–10.

Булгаков Михайло (1891–1940) [Текст] // 100 найвідоміших українців. – 2-е вид. – Київ, 2002. – С. 482–488.

Махун С. Майстер і місто. Михайло Булгаков і багатоликий Київ [Текст] / С. Махун // День. – 2002. – 25 січ. – С. 8.

Михайло Булгаков і Олексій Турбін [Текст] // Хінкулов Л. Письменник жив у Києві / Л. Хінкулов. – Київ : Дніпро, 1982. – С. 329–337.

Михайло Булгаков (1891–1940) «Немає красивішого міста у світі, ніж Київ» [Текст] // Лавров Д. «Святий Київ, наш великий...» / Д. Лавров. – Київ, 2002. – С. 117–132.

Нестеренко П. Київські адреси Михайла Булгакова [Текст] / П. Нестеренко // Книга і культура. – 1994. – № 1. – С. 5.

Пахолко О. Три кохання великого майстра [Текст] : [київський період] / О. Пахолко // Експрес. – 2004. – 13 трав. – С. 12.

Попова Т. Листя каштана [Текст] : [М. Булгаков у Києві] / Т. Попова // Дзеркало тижня. – 2002. – № 18. – С. 15.

П’ятериков С. Булгаков повернувся до Києва в бронзі [Текст]: [відкрито пам’ятник письменнику] / С. П’ятерніков // Дзеркало тижня. – 2007. – 20 жовт. – С. 24.

Рада І. М. Київ у творах зарубіжних письменників [Текст] : [Пушкін, Лєсков, Бальзак, Ахматова, Рільке, Булгаков, Івашкевич] / І. Рада // Всесвітня літ. в середніх навч. закладах України. – 2001. – № 5. – С. 52–56.

Разуменко Т. «...Мне приснился Киев». Украина в жизни Михаила Булгакова [Текст] / Т. Разуменко // Всесвітня літ. та культура в навч. закладах України. – 2001. – № 4. – С. 4–8.

Рогозинська Т. Київ Булгакових, Турбіних та інших [Текст] / Т. Рогозинська // Зарубіжна літ. – 1997. – № 14. – С. 4–5.

Рогозовська Т. В тепле булгаковского дома : экскурсия по музею М. А. Булгакова в Киеве [Текст] / Т. Рогозинська // Всесвітня літ. та культура в навч. закладах. – 2001. – № 4. – С. 2–4.

Рогозинський В. Медовий месяц Михаила Булгакова [Текст] : [киевская феерия] // Всесвітня літ. та культура. – 2009. – № 5. – С. 2–56.

Російські письменники про українську незалежність, або 1918 рік у Києві очима Михайла Булгакова [Текст] // Молодь України. – 1999. – 22 лип. – С. 4.

Сафарян С. Київська палітра творчості Михайла Булгакова [Текст] / С. Сафарян // Всесвітня літ. – 2011. – № 7–8. – С. 93–95.

Сиренко И. А. Великие киевляне. Михаил Булгаков [Текст] / И. А. Сиренко // Країна знань. – 2013. – № 5. – С. 42–47.

Сушкевич В. Маргарита без Майстра. У славетного роману Михайла Булгакова є свої тернопільські стежки [Текст] / В. Сушкевич // Вільне життя. – 2006. – 25 січ. – С. 10.

Титаренко О. О. Вплив філософських поглядів Г. С. Сковороди на літературну концепцію роману М. О.

Булгакова «Майстер і Маргарита». 10-й клас [Текст] : [урок] / О. О. Титаренко // Зарубіжна літ. в школі. – 2014. – № 17–18. – С. 43–48.

У контексті російських літературних зв'язків [Текст] : [Михайло Булгаков і Україна] // Воловець Л. Братання словом / Л. Воловець. – Львів, 2000. – С.46–47.

Шестаков А. Страсті за Михаїлом [Текст] : [Булгаков і Київ] / А. Шестаков // Україна молода. – 2005. – 14 трав. – С. 9.

Микола Гоголь
(1809–1852)

2009 рік за рішенням ЮНЕСКО було оголошено Роком Миколи Гоголя, з дня народження якого минуло 200 років. Цей ювілей широко відзначався в Україні й Росії, адже наш уславлений земляк залишив помітний слід у культурі обох народів. Ще за життя Миколи Васильовича Гоголя розпочалися дискусії про те, яким письменником його вважати – російським чи українським. Не вщухає ця суперечка до наших днів. «Приватизація» Гоголя йде з перемінним успіхом. Більшість українських літературознавців дотримуються думки : це був

український письменник, який писав російською мовою. Незважаючи на те, що Гоголь поставив свій унікальний дар на службу російській, загальноімперській культурі, він значною мірою залишився вірним землі, яка його зростила й дала крила для могутнього злету.

Сам Гоголь на це питання дав вичерпну відповідь в одному зі своїх листів, зазначивши, що російською мовою він розповідає про Україну на весь світ. Представники російської літератури часто звинувачували Гоголя в національній обмеженості, на що він дав таку відповідь: «Скажу... одне слово, яка в мене душа, хохлацька чи російська. Я сам не знаю, яка в мене душа. Знаю тільки, що ніяк би не дав переваги ні малоросіянину перед росіянином, ні росіянину перед малоросом. Обидві природи надто щедро обдаровані Богом».

Однак більшість вчених-літературознавців вважають, що Микола Гоголь фактично так і залишився чужим у російській літературі, незважаючи на всі зв'язки й впливи. Народжений у глухій українській провінції в сім'ї українського письменника Василя Гоголя, Микола Гоголь був українцем етнічним і духовним. З ім'ям Миколи Гоголя найбільше пов'язана Полтавщина, де він народився і пізнавав світ. З особливою любов'ю були оспівані письменником Великі Сорочинці, Диканька, Миргород, Василівка-Яновщина.

На майбутнього письменника значний вплив справило навчання в Ніжинській гімназії вищих наук. Її учні були із старшинсько-козацьких родин, де ще пам'ятали про запорізьку вольницю і розповідали про неї синам та онукам. Щось із цих розповідей і знайшло своє відображення у «Тарасі Бульбі», і нереалізоване Миколою Гоголем бажання написати «Історію України». Однак Гоголь завжди мріяв вирватися в широкий світ, тож у 1828

році, після закінчення Ніжинської гімназії, він виїхав служити до Петербурга.

Перші спроби Гоголя в російській літературі були невдалими, бо ж він писав про світ, якого не знав і не розумів, до якого хотів долучитися, який не приймав його, а відсторонював. М. Гоголь видав, а потім викупив з книгарень і знищив свою невдалу юнацьку поему «Ганц Кюхельгартен». Він писав невеликі статті до газет, викладав історію в інституті, був домашнім вчителем у багатих родинах. У листах додому Микола Васильович просив матір надіслати дві батьківські комедії, сподіваючись поставити їх в місцевому театрі . У другому листі звернувся з проханням збирати для нього все про історію, звичаї і побут України. Його цікавили описи повного вбрання сільського дячка, назви одягу сільських дівчат і жінок «до останньої стрічки», смішні, сумні, жахливі анекдоти, колядки, розповіді про святкування Івана Купала, русалок, давні монети, старожитності, стріли, а також стародруки, записки, старовинні рукописи про часи Гетьманщини.

До весни 1831 року М. Гоголь написав українські повісті, що склали перший том «Вечорів на хуторі біля Диканьки», а на початку березня наступного року побачила світ їхня друга частина. Він уперше відкрив широкому світовому загалу Україну в її історії та етнографії, побуті й народних звичаях, природі й героїці. І хоча писав російською мовою, це забувалось, і не раз за кордоном у наукових літературознавчих працях його називають українським письменником, як скажімо, ірландським називаємо Дж. Джойса, котрий писав англійською мовою. Митцеві часто закидали, що він не вивчив добре російської мови, вказані йому помилки свідомо не виправляв, тому в українських творах наявна двоплановість, переплетення

українських і російських слів, на якому засновані більшість його стилістичних прийомів. Однак і в пізніших його творах, не пов'язаних з українською тематикою, є багато українізмів.

У творчих задумах Гоголя було створення свого варіанту «Історії Малоросії», виклавши її, за його словами, «всю від початку до кінця». Починаючи збирати документи з історії своєї батьківщини, Гоголь звертається в січні 1834 року через газету «Северная пчела» до «освідчених співвітчизників» допомогти йому матеріалами. Про серйозність намірів Гоголя відносно написання історії України збереглись свідчення біографічного характеру, зокрема відомості з епістолярних контактів письменника з друзями та знайомими.

Для успішного здійснення своїх творчих задумів Микола Гоголь мав поважні наміри переїхати до Києва, де, на його думку, він зможе наблизитися до предмету своїх наукових інтересів, до пізнання української старовини, надто до української творчості. Під час збирання матеріалів для написання планованої праці Гоголь надавав великого значення українській народній творчості – героїчним думам, козацьким та побутовим пісням, іншим зразкам української фольклористики, в яких, на його переконання, найкраще передано історичну минувшину українського народу.

Окремою сторінкою у зацікавленні Миколи Гоголя українською історією стоїть мазепинська проблема. Зокрема, в матеріалах задуманої «Історії Малоросії» відкладався уривок «Роздуми Малоросії». Письменник, як вважають дослідники, відносно українського гетьмана, «здається, ладен був сперечатися зі своїм улюбленим Пушкіним». В усякому разі, в гоголівському уривку не йдеться про осудження Мазепи, письменник лише

намагається зрозуміти вчинок гетьмана, немовби розмірковує разом з ним відносно подій, пов'язаних з початком війни між Росією та Швецією та переходом на бік останньої.

Микола Гоголь був суперечливою особистістю. Головний його конфлікт – це конфлікт між російською та українською культурою. Конфлікт двох середовищ – внутрішнього, українського, й зовнішнього, петербурзького, – витворив генія, який у недосяжному прагненні до високого романтичного ідеалу дозволив побачити світові велич «малої людини» й незмірні глибини свого справжнього духовного середовища – України.

Українське словесно-художнє мислення у творчості Миколи Гоголя досліджували чимало українських літературознавців, переважно діаспорних, чиї праці з'явилися в Україні лише після набуття нею незалежності. Тільки в 1997 році український читач зміг познайомитися із статтями Євгена Маланюка. «Гоголь – Гоголь», яка вперше була надрукована ще в 1935 році. Євген Маланюк переконаний: сучасники Гоголя обдурювали і себе і його, коли говорили, що він російський письменник; насправді – український: українські в нього не тільки «Вечори» і «Тарас Бульба», «хлестаковщина» – це суто українське явище, у «Мертвих душах» зображено українську еліту. «Між Шевченком і Гоголем» – це ґрунтовне дослідження Юрія Луцького, українською мовою вийшло одинадцять років тому. Як і Євген Маланюк, Юрій Луцький вважав, що художня творчість і філософія Миколи Гоголя базуються виключно на українському ґрунті.

Для України ім'я Гоголя дороге тому, що він приніс з собою у світову культуру мальовничі образи талановитого і волелюбного українського народу, його життєрадісний характер, правдиві картини життя народного, його легенди

та історичну героїку. Твори Гоголя стали потужним стимулом для глибокого дослідження Г. Квіткою-Основ'яненком, Є. Гребінкою, Панасом Мирним та іншими письменниками фольклору, історії, етнографії України і використання цього надбання у художній творчості.

«Знаю, що ім'я моє після смерті буде щасливішим від мене...», – писав свого часу М. Гоголь. І він не помилився.

Література

Про відзначення 200-річчя від дня народження Миколи Васильовича Гоголя [Текст] : указ Президента України від 18 серп. 2006 р. № 688 // Уряд. кур'єр. – 2006. – 30 серп. – С. 12.

Про заснування літературно-мистецької премії імені М. В. Гоголя : постанова Кабінету Міністрів від 25 берез. 2009 р. № 280 [Текст] // Уряд. кур'єр. – 2009. – 2 квіт. – С. 12.

Барабаш Ю. Гоголезнавство в Україні й поза нею [Текст] / Ю. Барабаш // Слово і час. –2005. – № 4. – С. 3–9.

Барабаш Ю. Український ключ [Текст] : Гоголь в літературній свідомості міжвоєнної української еміграції / Ю. Барабаш // Слово і час. – 2002. – № 12. – С. 54–67.

Босак М. Гоголь чекає нас у гості [Текст] : [190 років з дня народження М. Гоголя. Про меморіальний заповідник-музей Миколи Гоголя] / М. Босак // Молодь України. – 1999. – 1 квіт.

Братко В. Український фольклор і твір Миколи Гоголя «Тарас Бульба» [Текст] / В. Братко // Всесвітня літ. і культура. – 2009. – № 1. – С. 10–12.

Булига О. «Справи давнини нашої...» [Текст] : Микола Гоголь – історик України / О. Булига // День. – 2010. – 25–26 черв. – С. 8.

Бурбан В. Для українця пізнати Гоголя – пізнати себе [Текст] / В. Бурбан // Культура і життя. – 1 квіт. – 2009. – С. 1, 2.

Бутенко С. І. Чарівна українська ніч [Текст] : за творами М. Гоголя / С. І. Бутенко // Позакласний час. – 2002. – № 23–24. – С. 15–17.

Вербовий М. Українська легенда про Вія? [Текст] / М. Вербовий // Слово і час. – 1994. – № 7. – С. 74–77.

Варвецев М. Син українських степів: Микола Гоголь у перших перекладах і відгуках італійців [Текст] / М. Варевцев // Неопалима купина. – 1995. – № 1–2. – С. 169–172.

Василевський П. Франко і М. Гоголь [Текст] / П. Василевський // Літ. Україна. – 2006. – 24 серп. – С. 8.

Великий знавець козацької доби [Текст] : зі спогадів сучасників і літературних джерел // Культура і життя. – 2009. – 18 лют. – С. 7.

Войцехівська І. Микола Гоголь і українська минувшина [Текст] / І. Войцехівська // Історичний календар, 99 : наук.-попул. та літ. альманах. / упоряд. А. Денисенко, В. Туркевич. – Київ, 1998. – С. 111–112.

Воробей Н. І. Гоголь і Україна [Текст] / Н. І. Воробей // Все для вчителя. – 2009. – № 9–10. – С. 44–45.

Гамаль Л. Нездійсненна мрія Миколи Гоголя [Текст] : [Гоголь і Україна] / Л. Гамаль // Вітчизна. – 2001. – № 7–8. – С. 93–96.

Герасименко А. Я. Гоголем воспетая земля [Текст] / А. Я. Герасименко. – Харків : Прапор, 1986. – 117 с.

Гоголівські місця на Україні [Текст] = Гоголевские места на Украине : фотоальбом / упоряд. М. О. Хоцький. – Київ : Мистецтво, 1984. – 96 с.

Гоголь і Україна [Текст] // Гончар О. Чим живемо. На шляхах українського відродження / О. Гончар. – Київ, 1991. – С. 108–132.

Гоголь і українська література [Текст] // Білецький О. І. Вибрані праці в 2-х т. Від давнини до сучасності / О. І. Білецький. – У 2-х т. – Київ, 1960. – Т. 2. – С. 216–230.

Гоголь Микола Васильович. Український і російський письменник [Текст] // Провідники духовності в Україні : довідник / за ред. І. Ф. Кураса. – Київ, 2003. – С. 194–195.

Головей В. Гоголівські місця на мапі Украни та Європи [Текст] / В. Головей // Всесвітня літ. в середніх навч. закладах України. – 2009. – № 4. – С. 27–32.

Головка Л. М. Два великих полтавці [Текст] : зв'язки укр. вченого М. Максимовича і М. Гоголя / Л. М. Головка // Всесвітня літ. в навч. закладах України. – 2004. – № 9. – С. 54–56.

Грабович Г. Гоголь і міф України [Текст] / Г. Грабович // Сучасність. – 1994. – № 9. – С. 77–95.

Гриценко О. Г. Україна та її історія в літературі. Микола Гоголь та Україна. Повість «Тарас Бульба» [Текст] / О. Г. Гриценко // Все для вчителя. – 2009. – № 9–10. – С. 164–166.

Гурець М. Краєзнавчий аспект творчості Гоголя [Текст] / М. Гурець // Всесвітня літ. – 2009. – № 4. – С. 36–37.

Гусєв В. М. В. Гоголь як дослідник минулого України [Текст] / В. Гусєв // Історія України. – 2000. – № 19. – С. 3–5.

Дзекун Р. В. Гоголем оспівана земля / Р. В. Дзекун [Текст] // Все для вчителя. – 2009. – № 9–10. – С. 136–137.

Дзира Я. Микола Гоголь про незалежність України [Текст] / Я. Дзира // Літ. Україна. – 1999. – 19 серп. – С. 1.

Дзира Я. Письменник належить тому народу, про якого і з точки зору якого він пише [Текст] / Я. Дзира // Вечірній Київ. – 1994. – 31 берез. – С. 4.

Дзира Я. Під Полтавою полягла воля України (маловідома стаття М. Гоголя «Размышления Мазепы») [Текст] / Я. Дзира // Освіта. – 1999. – № 51. – С. 7.

Звиняцковский В. Я. Гоголь и Украина : взгляды из 1840-х годов [Текст] / В. Я. Звиняцковский // Русский язык и лит. в учеб. заведениях. – 2009. – № 1. – С. 2–11.

Звиняцьковський В. Справжній Гоголь : який він і хто він ? [Текст] / В. Звиняцковский // Гоголь М. Вечори на хуторі біля Диканьки; Миргород. – Київ, 2008. – С. 449–484.

«Ім'я моє після смерті буде щасливішим за мене...» [Текст] : до 200−річчя від дня народження М. В. Гоголя (1809–1852) // Календар знаменних і пам'ятних дат. – 2009. – № 2. – Київ, 2009. – С. 20–28.

«Її звуки живуть вічно, печуть, надривають душу...» [Текст] : українська пісня в житті Гоголя // Культура і життя. – 2009. – 14 січ. – С. 6.

Ковалева Л. В. Гоголь и Украина [Текст] : сценарий / Л. В. Ковалева // Позакласний час. – 2009. – № 5–6. – С. 33–34.

Ковернєв К. Рефлекси української барокової традиції у творах Миколи Гоголя [Текст] / К. Ковернєв // Розбудова держави : духовність, екологія, бізнес : зб. матеріалів І Всеукр. студ. наук. конференції фонду Т. Шевченка. – Київ, 1994. – С. 55–58.

Козак С. Великі Сорочинці, великий Гоголь [Текст] : до 200-річчя від дня народження Миколи Гоголя / С. Козак // Літ. Україна. – 2009. – 1 січ. – С. 2.

Козак С. Шляхи Гоголя: Василівка [Текст] / С. Козак // Літ. Україна. – 2009. – 2 квіт. – С. 1, 6.

Козаренко Т. Літературно-музичний вечір «Україна була справжньою втіхою і святом душі...» : народні традиції в творчості М. Гоголя [Текст] / Т. Козаренко // Всесвіт. літ. та культура в навч. закладах. – 2000. – № 12. – С. 38–40.

Колесник І. І. Гоголь у культурно-інтелектуальній історії України: міфи та стереотипи [Текст] : (до 200-річчя Миколи Гоголя) / І. І. Колесник // Український іст. журнал. – 2009. – № 2. – С. 135–160.

Кралюк П. Наш Гоголь [Текст] (майже ювілейні нотатки) / П. Кралюк // День. – 2009. – 28 берез. – С. 7.

Кругла Л. В. Чи можна вважати Миколу Гоголя великим українцем? [Текст] / Л. В. Кругла // Всесвітня літ. та культура. – 2009. – № 12. – С. 20–23.

Крутікова Н. Сторінки родинної хроніки Гоголів [Текст] / Н. Крутікова // Київська старовина. – 1998. – № 4. – С. 79–85.

Кугляр Н. Символи козацької історії України в Миколи Гоголя [Текст] / Н. Кугляр // Укр. мова та літ. – 1999. – № 47. – С. 7.

Кучеренко О. Тема України в історичних творах М. В. Гоголя і П. О. Куліша [Текст] / О. Кучеренко // Історія в школі. – 2000. – № 7. – С. 7–10.

Лавров Д. «Древній і прекрасний Київ у житті М. В Гоголя» [Текст] / Д. Лавров // Людина і світ. – 1994. – № 9. – С. 16–22.

Ладика Р. Духовна драма Миколи Гоголя [Текст] : [українська душа письменника] / Р. Лавров // Медична академія. – 2009. – 9 лип. – С. 7.

Лімборський І. В. Микола Гоголь і національне рококо [Текст] / І. В. Лімборський // Всесвітня літ. та культура. – 2009. – № 12. – С. 14–16.

Ляхова Ж. Український лист Миколи Гоголя [Текст] : [єдиний вцілілий лист письменника українською мовою] / Ж. Ляхова // Слово і час. – 2001. – № 12. – С. 57–65.

Мазур Т. Ю. Його народила українська земля...[Текст] : (усний літературний журнал до 200-річчя від дня народження М. В. Гоголя) / Т. Ю. Мазур, Н. Т. Камська // Все для вчителя. – 2009. – № 9–10. – С. 119–123.

Мазуркевич О. Наша національна гідність : Микола Гоголь належить і Україні [Текст] : посіб. учителів-словесників / О. Мазуркевич // Рідна школа. – 1995. – № 5. – С. 35–46.

Масальськ, С. Гоголівські місця на мапі України та Європи [Текст] : уроки-екскурсії / С. Масальська // Всесвітня літ. в середніх навч. закладах України. – 2009. – № 4. – С. 27–32.

Матівас Ю. Одного родоводу : [Текст] : [родовід Гоголів-Яновських] / Ю. Матівас // Київська старовина. – 1994. – № 2. – С. 71–72.

Мафтин Ф. З Україною в серці [Текст] : шляхи творчої долі Миколи Гоголя / Ф. З. Мафтин // Зарубіжна літ. в навч. закладах. – 2001. – № 6. – С. 31–33.

Микола Гоголь «Тарас Бульба» [Текст] : [оцінка вітчизняними та зарубіжними письменниками] // Всесвітня літ. в середніх навч. закладах України. – 2004. – № 4. – С. 16–17.

Микола Гоголь 1809–1852 «...В моєму чудовому древньому обітованому Києві» [Текст] // Лавров Д. «Святий Київ наш великий...» / Д. Лавров. – Київ, 2002. – С. 27–36.

Михед П. Про «нашого» і «їхнього» Гоголя [Текст] : [запитання і відповіді: чий Гоголь? Чим він близький українцям і чим росіянам? Що будує, а що руйнує?] / П. Михед // Дивослово. – 2011. – № 4. – С. 41–48.

Мішуков О. «Історія Русів» у рецепції Миколи Гоголя [Текст] / О. Мішуков // Слово і час. – 1999. – № 7. – С. 38–44.

Мішуков О. Микола Гоголь і Україна [Текст] / О. Мішуков // Зарубіжна літ. – 2009. – № 7. – С. 3–6.

Мовчун А. Микола Гоголь і його «Чудовий Дніпро» [Текст] / А. Мовчун // Початкова школа. – 2000. – №. 12. – С. 42–44.

Могільовцева Л. Вплив історичної прози М. Гоголя на розвиток української музики, живопису [Текст] / Л. Могільовцева // Зарубіжна літ. – 2010. – № 41–42. – С. 34–75.

Моїсеїв І. Микола Гоголь : національна самокритика / І. Мойсеїв [Текст] // Зарубіжна література. – 1997. – № 44. – С. 1–8.

Морозюк В. Гоголь у запорізькій хроніці [Текст] / В. Морозюк // Старожитності. – 1994. – Ч. 5-6. – С. 19–20.

Мотрук О. В. Гоголь і Україна. Цикл повістей М. В. Гоголя «Вечори на хуторі поблизу Диканьки» [Текст] / О. В. Мотрук // Зарубіжна літ. в школі. – 2011. – № 2. – С. 31–33.

Наєнко М. «Він – наш, він не їхній...» [Текст] : роздуми про Гоголя і літературну сучасність / М. Наєнко // Літ. Україна. – 2009. – 2 квіт. – С. 1, 3.

Нереалізований задум Миколи Гоголя [Текст] // Цвілюк С. А. Історична мудрість Великого Кобзаря / С. А. Цвілюк. – Одеса, 2008. – С. 58–64.

Несущенко С. Наш Гоголь [Текст] : сценарій тижня зарубіжної літ. / С. Несущенко // Всесвітня літ. в середніх навч.закладах України. – 2009. – № 2. – С. 27–31.

Панасюк Б. Українські цукрозаводчики у творчості М. Гоголя [Текст] / Б. Панасюк // Світогляд. – 2013. – № 4. – С. 36–45.

Перетц В. Гоголь і малоруська літературна традиція [Текст] // Тисяча років української суспільно-політичної думки. – Київ, 2001. – Т. V : Кн. 2 (Кін. XIX–поч. XX) – С. 92–99.

Поліщук Я. Микола Гоголь і українська література [Текст] / Я. Поліщук // Дивослово. – 2005. – № 11. – С. 29–33.

Рева Л. Совість України Олесь Гончар про феномен українця Миколи Гоголя [Текст] / Л. Рева // Вісник Книжкової палати. – 2010. – № 11. – С. 40–43.

Рогоза М. Чому Гоголь не став киянином / М. Рогоза [Текст] // Наука і суспільство. – 1997. – № 9–10. – С. 12–16.

Роздвоєна душа : Микола Гоголь [Текст] // Масенко Л. Мова і політика / Л. Масенко. – вид. 2-ге, доп. – Київ, 2004. – С. 54–64.

Рутковська О. Він обожнював рідну землю. Він «упивався народними піснями [Текст] : дещо про М. В. Гоголя і український фольклор – до 200-річчя від дня народження / О. Рутковська // Соломія. – 2009. – № 1. – С. 1.

Рябчук М. Гоголь і проблема української ідентичності [Текст] / М. Рябчук // Укр. культура. – 2007. – № 7. – С. 14–17.

Саєнко Н. Наповнений могутнім духом рідної землі : тріумф Миколи Гоголя [Текст] / Н. Саєнко // Культура і життя. – 2009. – № 21. – С. 7.

Самойленко Г. Глибинні джерела таланту [Текст] : [Гоголь у Ніжині] / Г. Самойленко // Літ. Україна. – 2010. – 23 верес. – С. 8.

Сверстюк Є. Гоголь і Шевченко. Рік високого сонця в Україні [Текст] / Є. Сверстюк // Наша віра. – 2002. – № 3. – С. 6–7.

Сверстюк Є. Між двох культур [Текст] : до 200-ліття від дня народження Миколи Гоголя / Є. Сверстюк // Березіль. – 2009. – № 3– 4. – С. 158–167.

Сверстюк Є. Наш великий Гоголь [Текст] / Є. Сверстюк // Літ. Україна. – 2009. – 2 квіт. – С. 1, 7.

Симакова Л. Гоголь и Украина [Текст] : изучение повести «Ночь перед Рождеством» в контексте украинской национальной культуры / Л. Симакова // Всесвітня літ. в сучасній школі. – 2014. – № 12. – С. 15–19.

Скрипник Л. Б. Сторінками життя великого письменника [Текст] : до 200-річчя від дня народження М. В. Гоголя / Л. Скрипник // Шкільна б-ка. – 2009. – № 3. – С. 53–55.

Скуратівський В. Полтавчанин у пошуках святого Грааля [Текст] / В. Скуратівський // Укр. культура. – 2008. – № 5. – С. 6–7.

Стадницька С. Україна в житті та творчості митця [Текст] / С. Стадницька // Всесвітня літ. в середніх навч. закладах. – 2009. – № 4. – С. 8–12.

Стех Я. Роздуми до 200-річчя від дня народження Миколи Гоголя [Текст] / Я. Стех // Самостійна Україна. – 2009. – Ч. 2. – С. 57–61.

Стус Д. Микола Гоголь і українська традиція [Текст] : спроба художнього дослідження / Д. Стус // Донбас. – 1993. – № 1–2. – С. 67–80.

Сюндюков І. Чудове місто Миргород, доля двох існувачів у Гоголя [Текст] / І. Сюндюков // День. – 2004. – 18 черв. – С. 8.

Терлецький І. Київ Миколи Гоголя [Текст] / І. Терлецький // Київ. – 2008. – № 9–10. – С. 2–13.

Терлецький В. «Народ, який за вірою і місцем проживання належав Європі» [Текст] : (з нагоди 200-річчя

від дня народження М. В. Гоголя) / В. Терлецький // Вітчизна. – 2009. – № 3–4. – С. 130–140.

Терещенко К. Російською мовою про Україну і світ [Текст] / К. Терещенко // Вісник Книжкової палати. – 2009. – № 4. – С. 35–38.

Тимчук Н. Літературна творчість М. Гоголя. Роль українського фольклору у творчості письменника. Фатальна доля генія [Текст] : [урок укр. літ. в 9-му кл.] / Н. Тимчук // Українська мова та літ. – 2014. – № 7. – С. 34–39.

Ткаченко Р. Концепція історії України в духовних шуканнях М. Гоголя [Текст] / Р. Ткаченко // Вітчизна. – 2000. – № 11–12. – С. 131–134.

Тома Л. Де двоє зібралось в ім'я моє...[Текст] : [Шевченко і Гоголь] / Л. Тома // Слово Просвіти. – 2009. – 19–25 берез. – С. 12.

Топільницька О. І. М. В. Гоголь – російський і український письменник [Текст] : [урок] / О. І. Топільницька // Все для вчителя. – 2013. – № 5. – С. 131–134.

У контексті українсько-російських літературних зв'язків [Текст] : [чому Миколу Гоголя занесли до російських письменників] // Воловець Л. Братання словом / Л. Воловець. – Львів : СПОЛОМ, 2000. – С. 43–44.

Хоменко В. Микола Гоголь : «Був у Криму, де бруднився в мінеральних грязях...» : [Текст] / В. Хоменко // Голос України. – 2007. – 13 жовт. – С. 11.

Хоменко В. Про що б'ють у солом'яні дзвони, або чий же Микола Гоголь [Текст] / В. Хоменко // Віче. – 1994. – трав. – С. 149–157.

Храбова В. Тарас Бульба – виразник українського національного духу [Текст] : [система уроків] / В. Храбова // Всесвітня літ. в середніх навч. закладах України. – 2008. – № 6. – С. 17–27.

Цвілюк С. Шевченко і Гоголь [Текст] : чий «дьоготь» виплеснуто на поезію геніального Кобзаря? / С. Цвілюк // День. – 2014. – № 14–15 берез. (№46-47). – С. 11.

Черемшинський О. Микола Гоголь у житті Володимира Гнатюка [Текст] / О. Черемшинський // Вільне життя. – 2009. – 27 берез. – С. 5.

Чухліб Т. Козацьке коріння Миколи Гоголя [Текст] / Т. Чухліб. – Київ : Наш час, 2013. – 271 с. – (Невідома Україна).

Чухліб Т. Український родовід Миколи Гоголя [Текст] / Т. Чухліб // Слово Просвіти. – 2009. – 16–22 квіт. – С. 6.

Шалата М. Український феномен [Текст] / М. Шалата // Літ. Україна. – 2009. – 2 квіт. – С. 6.

Штирляєва Т. Вивчення повісті М. Гоголя «Тарас Бульба»; Микола Гоголь і Україна [Текст] : система уроків / Т. Штирляєва // Всесвітня літ. і культура. – 2009. – № 7–8. – С. 32–35.

Шуляк С. М. Гоголь і Україна [Текст] : [урок] / С. М. Шуляк // Все для вчителя. – 2013. – № 5. – С. 150–153.

Шульга В. Наш Гоголь [Текст] : літературно-музична композиція / В. Шульга // Всесвітня літ. в сучасній школі. – 2014. – № 12. – С. 48–52.

Яворівський В. Українська дорога [Текст] : [Шевченко і Гоголь] / В. Яворівський // Дзвін. – 2014. – № 3. – С. 77–80.

Яворівський, В. Українськість Гоголя [Текст] / В. Яворівський // Літ. Україна. – 2002. – 14 берез. – С. 2 ; Культура і життя. – 2002. – 14 серп. – С. 5.

Володимир Короленко
(1853–1921)

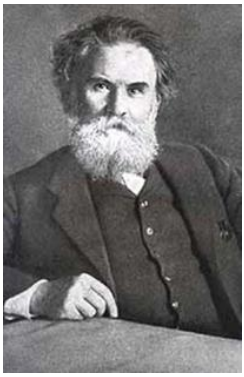

Володимир Короленко, це, напевно, єдиний (крім Гоголя) великий письменник, якого справедливо вважають «своїм» два народи: український та російський. Доля розпорядилася так, що, був нерозривно пов'язаний із російською культурою, став виразником її глинної суті, у той же час майже 40 років мешкав в Україні. Причому половину свого життя провів у Житомирі та Полтаві. Дві губернські столиці тодішньої Малоросії стали «альфою і омегою» життєвого шляху письменника, багато в чому вплинули не лише на його літературну творчість, а й передусім на абсолютну і безкомпромісну громадянську чесність.

Житомир, де побачив світ майбутній письменник 15 липня 1853 року, був тоді столицею Волинської губернії – унікального на той час регіону з хитросплетінням політичних, національних та релігійних особливостей. Тут проживали українці, поляки, росіяни, євреї. «Інтернаціоналізм» панував і в родині Короленків: батько був українцем, мати – полькою. Тож, зростаючи у такому

поліетнічному середовищі, Володя ще в ранньому дитинстві познайомився з розмаїттям культурних традицій Полісся та Волині. Домінуючим був вплив українського чинника.

Залишивши разом у 13-річному віці із родиною Житомир, Короленко більше не був у рідному місті. Але письменник часто звертався до спогадів поліського дитинства у творах, так само і житомиряни уважно стежили за літературними успіхами земляка.

У 1871 році, закінчивши зі срібною медаллю Рівненську реальну гімназію, Короленко через Київ їде до Петербурга, аби вступити до вищого навчального закладу.

Одружившись, Володимир Галактіонович ще кілька разів із сім'єю проїжджає через місто над Дніпром. Але справжнє його відкриття відбулося у серпні 1897 року, коли письменник на деякий час затримався в Києві. В листі до дружини він пише : «Не можу собі простити, що проїжджаючи з тобою і дітьми двічі через це місто, я не зупинився з вами днів на два, щоб разом помилуватися цим чудовим містом, найкрасивішим і найпривабливішим серед усіх наших міст...» Безумовно, на гостинній київській землі Короленко почував себе як удома. Він відвідав Володимирський собор, де захоплювався васнєцовською Богоматір'ю, милувався чудовими розписами у бічних нефах.

Восени 1900 року Короленко остаточно повертається в Україну і до останніх днів мешкає в Полтаві, у мальовничому будиночку на вулиці Мало-Садовій. Проте було одне місце, куди часто навідувався Володимир Галактіонович. Це Київ.

У жовтні 1913 року Короленко знову приїжджає до Києва у зв'язку зі скандальним процесом Бейліса. Після закінчення цього процесу Короленко виїжджає до Полтави,

але не пориває зв'язків із Києвом, час від часу навідуючись до міста своєї любові. У творах Короленка образ Києва висвітлюється не тільки як осередок духовної культури, але як місто найвідоміше та найпопулярніше серед різних верств населення.

Письменник гаряче бажав, аби його твори було видано й українською мовою. Але – парадокс – після 1914 року жодного разу не було видано повне зібрання творів Короленка. Зрозуміло, що багато статей Короленка-публіциста (особливо періоду 1915–1920 рр.) були «незручними» як для імперської, так і для радянської влади. Є надія, що сьогодні в Україні твори цього видатного письменника будуть і надалі вивчатися.

Література

Бовкун С. Житомирське дитинство Володимира Короленка [Текст] / С. Бовкун // День. – 2003. – 25 лип. – С. 8.

Володимир Галактіонович Короленко (1853–1921) [Текст] // Всесвітня літ. в середніх навч. закладах України. – 1999. – № 1. – С. 9–10.

Володимир Короленко 1853–1921 «...Найкрасивіше і найпривабливіше серед усіх наших міст»[Текст] // Лавров Д. «Святий Київ, наш великий...» / Д. Лавров. – Київ, 2002. – С. 80–88.

Дениско Г. «Першу молитву я знав по-польськи на малоруський лад» [Текст] / Г. Дениско // Молодь України. – 2003. – 31 лип. – С. 3.

Короленко Володимир Галактіонович (1853–1921) [Текст] // Тарас Шевченко і Крим : енциклоп. словник. / упоряд. Г. А. Рудницький. – Сімферополь : Таврія, 2001. – С. 126–127.

Короленко и Украина [Текст] // Теплинский, М. В. История русской литературы XIX века : учебн. пособ. / М. Теплинский. – Киев, 1991. – С. 387–390.

Найкраще і найпривабливіше місто... [Текст] : (В. Короленко в Києві) // Хінкулов Л. Письменник жив у Києві / Л. Хінкулов. – Київ, 1982. – С. 173–182.

Никанорова, О. Вічний опозиціонер [Текст] : В. Короленко в Полтаві 1917–1921 рр. / О. Никанорова // Уряд. кур'єр. – 1993. – 9 вер.

Ніколенко Є. Йому вклоняється у шані Україна [Текст] / Є. Ніколенко // Культура і життя. – 2003. – № 36. – С. 2.

Ольховська Л. Короленко і Україна [Текст] / Л. Ольховська // Культура і життя. – 2003. – 23 лип. – С. 7.

Письменник, гуманіст, правдошукач [Текст] : до 160-річчя від дня народж. В. Г. Короленка (1853−1921) // Календар знаменних і пам'ятних дат. – 2013. – № 3. – С. 39–47.

Письменник яскравого таланту – Володимир Короленко [Текст] : до 160-річчя від дня народження / підгот. О. Тімочка // Шкільна бібліотека. – 2013. – № 13–14. – С. 56–57.

Ротач П. Українїка Володимира Короленка [Текст] / П. Ротач // Київська старовина. – 2000. – № 2. – С. 168–171.

Смоляр Л. Й. Інтерактивний урок «Зарубіжні письменники на Рівненщині» [Текст] : [урок, 11-й кл.] / Л. Й. Смоляр // Зарубіжна літ. в школі. – 2013. – № 10. – С. 25–31.

Шпак В. Кращий твір Короленка – його життя [Текст]: [160 років тому в Житомирі народився видатний письменник Володимир Короленко] / В. Шпак // Уряд. кур`єр. – 2013. – № 27 лип. (№ 134). – С. 19.

Юліуш Словацький
(1809–1949)

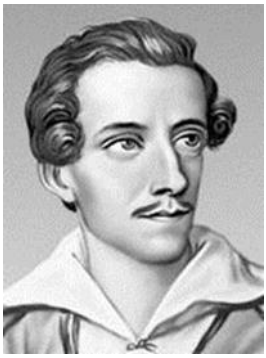

Творчість Юліуша Словацького постійно пропагується та вивчається в Україні, а зокрема на Тернопільщині, де він народився. Адже поет прожив життя з Україною в серці, залишив значний духовний, насамперед літературний спадок не лише в польській, а й в українській культурі.

Видатний польський поет народився 4 вересня 1809 в м. Кременці, де провів роки свого дитинства. Це мальовниче місто, що назавжди залишилось для нього символом «давньої батьківщини», поет часто згадував у листах до матері, написаних з далекої еміграції.

Вплив на формування світогляду Юліуша Словацького як у дитячі, так і у юнацькі роки мало середовище видатних людей, яких часто збирала Саломея Словацька, мати письменника, у своїх салонах в Кременці та Вільно, в яке вони переїхали після смерті батька. Під впливом прочитаних в університетські роки поезій Байрона, Шекспіра, Данте, Міцкевича Словацький написав перші ліричні проби: «Елегію», «Місяць», «Мелодію», «До Людвіка Шпіцнагеля», «Мати до сина», а серед них і –

«Українську думку», «Пісню козацької дівчини». Вони й започаткували романтичний шлях у його творчості, на прикладі українських народних пісень, легенд, переказів відтворили боротьбу українського народу за незалежність. Поет тим самим торкнувся теми польсько-українських стосунків.

Під час канікул, у 1825 році, Юліуш Словацький відвідав село Верхівку на Поділлі. На цей час припадає його знайомство із творчістю представників так званої «української школи» романтиків у польській поезії – Б. Залєського, А. Мальчевського, Т. Зборовського, С. Гощинського. Не без впливу «Кримських сонетів» Адама Міцкевича, а також творчості поетів «української школи» романтично налаштований Юліуш у 1827 році побував в Умані, Софіївці, здійснив подорож до Одеси. Того ж літа відвідав міста Тульчин, Бар, Кременець, Житомир, Бердичів, завдяки чому мав змогу краще ознайомитися з Поділлям та Поліссям. Однак в омріяний Крим він через невідомі причини так і не потрапив.

Після закінчення університету Юліуш Словацький з літа 1828 до лютого 1829 року жив у Кременці. Багато часу провів за читанням книг у бібліотеці Кременецького ліцею, що заклало на майбутнє основу знань з історії, філософії, естетики і фольклору. Тоді ж юнак удруге здійснив подорож Поділлям. Знову відвідав Бар, побував у селах Верхівці, Миньківцях, Корчівцях, а також у Чорнолівцях Староконстянтинівського повіту. Від оглянутих історичних пам’яток у містах і селах, а також від зустрічей з учасниками Коліївщини виніс незабутні враження. Спогади про ці подорожі назавжди запали в душу поета, а їх сюжети послужили для написання багатьох творів.

У Кременці, під враженням від подорожі до Одеси, Юліуш написав олійне полотно «Імлистий ранок над

морем» (1827–1828), яке донині зберігається в місті, є окрасою одного із залів музею поета. Востаннє Словацький відвідав Кременець влітку 1830 року. Тоді ж він написав «польську національну повість» – поему «Ян Білецький», використавши історичний переказ, дія якого відбувалася у XVII ст. біля міста Бережани.

Українською тематикою позначені такі твори поета : поеми «Змій», «Година роздумів», «Вацлав», «Беньовський», «Срібний сон Саломеї», драми – «Балладина», «Мазепа», «Золотий череп», «Ксьондз Марек», «Король Дух» та інші. Саме в них оспіваний «край літ дитячих» – з його чудовими гірськими краєвидами, древній Почаїв, блакитні води Ікви, зоряне небо, гора Бона, Кременець, в якому жила найдорожча для поета людина – його мати.

В Україні на Волині та Галичині твори Словацького читалися в оригіналі ще за його життя. Постійною увагою українських дослідників, письменників, перекладачів літературна спадщина поета зігріта і нині. Чимало творів перекладено українською мовою. Іван Верхратський, Василь Щурат, Іван Франко, Олена Пчілка, Леся Українка, Микола Зеров, Марко Зісман, Микола Бажан, Максим Рильський, Володимир Сосюра, Леонід Первомайський, Борис Тен, Григорій Вевес, Микола Вінграновський, Дмитро Павличко, Роман Лубківський, Іван Глинський, Станіслава Левинська, Віталій Коротич, Станіслав Шевченко – це далеко неповний перелік шанувальників його таланту, які допомогли українському читачеві глибше пізнати його суть.

Віддавна викликають зацікавлення в українських режисерів драматичні твори Словацького. В 1913 році на сцені Київського театру вперше в Україні, трупою Миколи Садовського була поставлена трагедія «Мазепа», провідні

ролі в якій зіграли сам Микола Садовський, і Лесь Курбас та Євген Захарчук. Вистава увійшла в історію національного театру, як приклад талановитого освоєння зарубіжної драматургії. У 1969 році на сцені Тернопільського театру ім. Т. Г. Шевченка була поставлена драма Словацького «Балладина». Режисер Ярослав Геляс та акторський колектив театру талановито передали ідею твору – боротьбу добра зі злом. Герої Юліуша Словацького оживають на сценах львівських, київських та інших українських театрів.

У Кременець «до Словацького», у єдиний музей поета в світі приїздять делегації звідусіль. Частими гостями тут є відомі українські поети, зокрема Дмитро Павличко, Роман Лубківський, Станіслав Шевченко, котрі, як і їхні видатні попередники, Олена Пчілка, Микола Зеров, Максим Рильський, Борис Тен, перекладали твори Словацького. А Микола Бажан і Ярослав Івашкевич залишили по собі не лише перекладацький доробок, а й дві берізки, посаджені на подвір'ї Словацьких сорок років тому. Біля цих дерев відбуваються традиційні літературні свята – свідчення того, що український музей польського поета в Кременці збагачує культури, єднає народи.

Знаходячись між двома народами, польським та українським, Юліуш Словацький надалі залишається символом єднання, взаємопорозуміння і взаємоповаги між ними. Як жоден із інших поетів-романтиків XIX ст. Юліуш Словацький розумів волелюбний дух українського народу, визнавав його право на вільний і незалежний розвиток. Народившись в Україні, де провів дитинство і щасливі роки юності, він назавжди заховав у своїм серці її образ.

Література

Астаф'єв, О. Український текст Юліуша Словацького [Текст] : [українські мотиви у творах Ю. Словацького] / О. Астаф'єв // Слово і час. – 2012. – № 8. – С. 4–14.

Білоткач П. Залюбований у Кременець [Текст] / П. Білоткач // Вільне життя. – 2002. – 24 серп. – С. 2.

Бутин В. Цими вулицями ходив Юліуш Словацький [Текст] : [урочисті події по вшануванню поета відбулися в Кременці] / В. Бутин // Свобода. – 2010. – 10 вересня. – С. 5.

Василенко В. Україна Юліуша Словацького [Текст] / В. Василенко // Пам'ять століть. – 2005. – № 6. – С. 20–42.

Великий син двох братніх народів [Текст] : [вшанування пам'яті Ю. Словацького в Кременці] // Свобода. – 2009. – 9 верес. – С. 1.

Гецевич М. Вшанування пам'яті Юліуша Словацького в Кременці [Текст] / М. Гецевич // Польська культура в житті України. Історія. Сьогодення. – Київ, 2000. – С. 157–169.

Гродецька В. Літературно-меморіальний музей Юліуша Словацького [Текст] : [у Кременці] / В. Гродецька // Експрес. – 2007. – № 130. – С. 9.

Гродецька В. На пошану Юліуша Словацького [Текст] : [у Кременці відбулися укр.-польські літературно-мистецькі зустрічі «Діалог двох культур»] / В. Гродецька // Русалка Дністрова. – 2008. – Ч. 3. – С. 1.

Де Іква срібні хвилі... [Текст] : [Ю. Словацький на Тернопільщині] // Чернихівський Г. Крем'янеччина : історичне та літературне краєзнавство / Г. Чернихівський. – Крем'янець, 1992. – С. 33–35.

Дем'янова І. Веселковий міст поміж народами [Текст] : [в музеї-садибі Ю. Словацького відбулась репрезентація

літ.-мистецького альманаху «Там де Іква сріблиться імлою», присвяченого Ю. Словацькому] / І. Дем'янова, Б. Мельничук // Вільне життя. – 2007. – 28 верес. – С. 8.

Заморська Л. Готуються до 200-річчя ювілею Юліуша Словацького [Текст] / Л. Заморська // 20 хвилин. – 2008. – 14 жовт. – С. 14.

Західноєвропейські письменники і Україна [Текст] // Воловець Л. Братання словом / Л. Воловець – Львів, 2000. – С. 7–9.

Іваницька А. Відзначили День поета [Текст] / А. Іваницька // Ria плюс. – 2006. – 6 верес. – С. 2.

Козак С. «Там, де Іква сріблиться імлою...» [Текст] : до 200-річчя від дня народження Юліуша Словацького / С. Козак // Літ. Україна. – 2009. – 28 трав. – С. 8.

Крисовський О. Кременецький Парнас у період діяльності гімназії та ліцею [Текст] / О. Крисовський // Волинські Афіни 1805–1833 : збірник наукових праць / за ред. С. Маковського, В. Собчука. – Тернопіль, 2006. – С. 89.

Левицька С. Мазепа в колі героїв однойменної трагедії Юліуша Словацького [Текст] / С. Левицька // Дивослово. – 1996. – № 6. – С.47–50.

Левицька Л. Син двох народів [Текст] / Л. Левицька // Вільне життя. – 2004. – 25 верес. – С. 2.

Левицька Л. Старий Кременець пам'ятає свого поета [Текст] / Л. Левицька // Голос України. – 2004. – 29 верес. – С. 3.

Ленчук Р. Міністр культури Польщі В. Домбровскі: «Відкриття музею Словацького в Кременці є для нас головною подією року Польщі в Україні» [Текст] / Р. Ленчук // Тернопільська газета. – 2004. – 22 верес. – С. 2.

Лучук В. Кременець у поетовій долі [Текст] / В. Лучук // Літ. Україна. – 1984. – 6 верес.

Маковський С. Кременецькі джерела творчості Юліуша Словацького [Текст] / С. Маковський // Волинські Афіни 1805–1833 : збірник наукових праць / за ред. С. Маковського, В. Собчука. – Тернопіль, 2006. – С. 118–128.

Мельник В. Срібний сон Словацького : як класик польської літератури став співцем Поділля [Текст] / В. Мельник // Україна молода. – 2007. – 13 черв. – С. 9.

Музей Юліуша Словацького [Текст]. – [б. м.] : [б. в.], 2004. – 46 с. – 9.00.

Наш край вшановує пам'ять Ю. Словацького [Текст] // Тернопіль вечірній. – 1994. – 17 верес.

Павличко Д. «Ангеллі» – актуальний для України твір Юліуша Словацького [Текст] / Д. Павличко // Літ. Україна. – 1999. – 8 квіт. – С. 7.

Павличко Д. Український патріотизм Юліуша Словацького [Текст] / Д. Павличко // Словацький Ю. Срібний міф України / Ю. Словацький. – Львів, 2005. – С. 17–30.

Павличко Д. Юліуш Словацький [Текст] / Д. Павличко // Волинські Афіни. 1805–1833: збірник наукових праць / за ред. С. Маковського, В. Собчука. – Тернопіль, 2006. – С. 111–117.

Польська література у транслятологічній проекції Миколи Зерова [Текст] : [Микола Зеров – перекладач творів Юліуша Словацького] // Матвіїшин В. Український літературний європеїзм: монографія / В. Матвіїшин – Київ, 2009. – С. 126–128.

Радишевський Р. П. Юліуш Словацький : життя і творчість [Текст] / Р. П. Радишевський. – Дніпро, 1985. – 207 с. – (Класики зарубіж. літ.).

Рильський М. Юліуш Словацький і українська поезія [Текст] / М. Рильський // Словацький Ю. Українська дума / Ю. Словацький. – Львів, 1993. – С.17–23.

Сеніна Т. Єднає народи славетний кременчанин [Текст] : [обл. літ.-мемор. музею Ю. Словацького – 10 років] / Т. Сеніна // Вільне життя. – 2014. – № 17 жовт. (№ 84). – С. 5.

Сеніна Т. Юліуш Словацький у його давній вітчизні [Текст] // Там, де Іква сріблиться імлою...: літ.-мистецький альманах – Тернопіль, 2007. – С. 8–22.

Сушкевич В. Кременецька сторінка поета [Текст] / В. Сушкевич // Вільне життя. – 2001. – 10 лют. – С. 3.

«Там, де Іква сріблиться імлою...» [Текст] : літературно-мистецький альманах / ред.-упоряд. Т. Сеніна. – Тернопіль : Джура, 2007. – 272 с.

Пам'ятають у Кременці Словацького [Текст] // Свобода. – 2007. – 8 верес. – С. 5.

Український патріотизм Юліуша Словацького [Текст] // Павличко Д. Літературознавство. Критика / Д. Павличко. – Київ, 2007. – Т. 2. – Світова література. – С. 251–270.

Фарина І. Вересневий Кременець Словацького [Текст] / І. Фарина // Свобода. – 1999. – 21 вер.

Фарина І. Запросив музей Ю. Словацького [Текст] / І. Фарина // Свобода. – 2004. – 22 верес. – С. 1.

Фарина І. Пам'ятає Кременець Словацького [Текст] / І. Фарина // Свобода. – 1994. – 6 верес.

Фарина І. Прах поета у Кракові, а серце – у Кременці [Текст] / І. Фарина // Нова Терноп. газета. – 2008. – 10–16 верес. – С. 9.

Фарина І. Слово про Словацького об'єднує [Текст] / І. Фарина // Свобода. – 2006. – 6 верес. – С. 2.

Шот М. Двері відчинив музей [Текст] / М. Шот // Уряд. кур'єр. – 2004. – 2 жовт. – С. 8.

Шот М. Срібний міф України [Текст] : [святкування 197 річниці з дня народження Ю. Словацького у Кременці] / М. Шот // Уряд. кур'єр. – 2006. – 15 верес. – С. 9.

Шумська В. «Ім'я його чується в шумі потоку» [Текст] : до 205-ї річниці від дня народження поета і драматурга, романтика і філософа Юліуша Словацького / В. Шумська, О. Гаврилюк // Вільне життя. – 2014. – № 12 верес. (№ 74). – С. 6.

Юліуш Словацький [Текст] : 4.09.1809 – 3.04.1849 : бібліогр. покажч. / Терноп. обл. універс. наук. б-ка, Держ. архів Терноп. області, Терноп. обл. краєзн. музей, Обласний літ.-мемор. музей Ю. Словацького, б-ка Терноп. нац. ун-ту ім. В. Гнатюка ; уклад. М. Друневич, В. Миськів, О. Процiв ; ред. О. Раскіна. – Тернопіль : Підруч. і посіб., 2009. – 158 с. – (Родом з України ; Вип. 5).

Якель Р. Поет, що зближує два народи [Текст] / Р. Якель // Дзеркало тижня. – 2004. – 25 верес. – С. 12.

Пауль Целан
(1920–1970)

Видатний поет другої половини XX століття, творчість якого однаковою мірою належить кільком європейським культурам народився в Чернівцях у 1920 році. Його батько Лео Анчель-Тайтлер був небагатим

єврейським комерсантом, а його рідна Буковина, яка з 1877 року належала Австро-Угорській імперії, у 1918 році увійшла до складу Румунії.

Восени 1926 року малий Пауль вступив до початкової (народної) школи, потім упродовж 1930–1935 рр. навчався в елітарному «Православному ліцеї» – румунській державній гімназії, а восени 1935 р. перейшов у «Ліцей великого воєводи Михая». У 1938 році майбутній поет складає випускні іспити і вирушає до Франції навчатися медицини.

Після початку Другої світової війни Паулю довелося повернутися на Буковину і продовжити навчання на факультеті романістики Чернівецького університету. З 1940 року юнак почав вивчати російську мову, працював перекладачем. У 1941 році Буковину окупували румунські війська, у Чернівцях почалися каральні акції проти єврейського населення. Фашисти депортували Целанових батьків до концтабору, в якому вони загинули. Сам Пауль також потрапив до румунського трудового табору, але йому пощастило вижити. Події цих років трагічно позначилися на подальшій творчості поета, вони стали її сутністю.

Творчість австрійського поета в Україні досліджували М. Новикова, Е. Соловей. Але найбільший внесок у переклад і популяризацію творчості Пауля Целана в Україні зробив Петро Рихло. Поява «Мередіану серця» у його виконанні зробила вкрай важливий внесок в українській целініані. Проте перекладалися твори видатного поета ще раніше – Миколою Бажаном та Василем Стусом. А найранішу спробу відтворити Целана українською мовою зробив брат Миколи Зерова, поет і перекладач Михайло Орест.

1979 року в київському журналі іноземної літератури «Всесвіт» з'явився переклад «Фуги смерті», що належав перу відомого українського поета Миколи Бажана. В цій українській інтерпретації йому вдалося в основному уникнути вищезгаданих недоліків російських перекладів. Стусові переклади Целана були опубліковані лише в 1998 році, через тридцять років після смерті автора.

Чернівці вшановують пам'ять свого видатного земляка. Так у 2001 році у місцевому видавництві вийшла друком перша антологія поетичних шедеврів цього неперевершеного німецькомовного майстра в перекладах українською. В тому ж році на сцені Чернівецького обласного театру відбулася прем'єра драматичного інтермецо «На шляху до себе» – сценічних доторків до життя поета. Також у 1992 році в Чернівцях було встановлено монументальне погруддя поета (скульптор І. Салевеч).

За останні роки «Фуга смерті» увійшла до курсу зарубіжної літератури загальноосвітніх шкіл України. Сподіваємося що цей факт подарує нові спроби зближення вітчизняного читача з цим видатним поетом XX ст.

Література

Гаврилів Т. Ідентичність тексту [Текст] : українські спроби прочитання Целана / Т. Гаврилів // Критика. – 2004. – № 5. – С. 25–26.

Ісаченко Л. На шляху до всесвіту Целана [Текст] / Л. Ісаченко // Уряд. кур'єр. – 2002. – 16 лют. – С. 7.

Рихло П. П. «Фуга смерті» Пауля Целана в контексті його творчості [Текст] // Всесвітня літ. в середній навч. закладах України. – 2002 – № 1. – С. 42–43.

Целан. Пошуки нової поетичної мови творчості поета. «Фуга смерті» [Текст] // Давиденко, Г. Й. та ін. Історія зарубіжної літератури ХХ ст. / Г. Й. Давиденко. – Київ, 2007. – С. 98–101.

Шолом-Алейхем
(1859–1917)

Доля видатного єврейського письменника Шолом-Алейхема (справжнє прізвище, ім'я, по батькові – Рабинович Шолом Нохумович) тісно пов'язана з Україною. Він народився 18 лютого 1859 року в місті Переяславі (тепер Переяслав-Хмельницький Київської області) в родині торговця й орендаря. Шолом-Алейхем – його літературний псевдонім, що перекладається українською мовою «мир вам!».

Незабаром після народження Шолома родина Рабиновичів переїхала з Переяслава до містечка Вороньків, розташованого неподалік, де й пройшло дитинство письменника. У своїх творах він увіковічнив рідне місто під узагальненою назвою «Касрилівка».

У ранньому дитинстві Шолома захоплював світ казкового і фантастичного. Він любив українські народні

перекази. Глибокий вплив на вразливого хлопчика мали казки та легенди про Мазепу, Богдана Хмельницького. Брат письменника згадує, що молодий Шолом цікавився українським пісенним і казковим фольклором. Із Софіївки Шолом привіз у 1879 році до Переяслава українські народні пісні й вірші Тараса Шевченка. «Коли я писав свої вірші, – згодом розповідав Шолом-Алейхем, – я вдень з вогнем шукав «Кобзаря», цю пісню пісень Шевченка, і не міг знайти...». Особливо близьким був йому образ Катерини, тому що доля скривдженої української жінки дуже скидалася на долю тих нещасних жінок, які не раз привертали до себе увагу й співчуття письменника.

Пов'язують письменника з Україною не лише приємні, а страшні спогади. У жовтні 1905 р. Шолом-Алейхему та його сім'ї довелося пережити жах київського єврейського погрому. Він змушений був тимчасово виїхати за кордон, до Америки, куди потрапив з великими труднощами лише в жовтні 1906 р.

Хоч як важко було на батьківщині, проте й крихти «обітованої землі» не знайшов письменник в Америці й незабаром залишив її. У 1908 році, повернувшись додому, він рушив у мандри по українських, білоруських, польських містах, де мешкала значна кількість єврейського населення. Виступи письменника перед читачами перетворювалися на справжній вияв пошани і любові до нього.

Останні роки життя письменник провів у Нью-Йорку. Проте передсмертним його бажанням було, щоб поховали в рідному Києві. Втім на перешкоді постали історичні обставини. Шолом-Алейхема поховано в чужій нью-йоркській землі на Бруклінському кладовищі. Передбачалося, що після війни прах перевезуть до Києва. Та ці наміри в той час не могли здійснитись. Через п'ять

років відбулося перепоховання на іншому нью-йоркському кладовищі між простих людей, як і заповів митець у своєму заповіті.

Український народ шанує великого єврейського письменника Шолом-Алейхема. Деякі його твори екранізовано, п'єси ставляться на сценах багатьох театрів України. У Переяславі-Хмельницькому відкрито будинок-музей Шолом-Алейхема, поблизу якого в 1984 р. встановлено пам'ятник письменникові. У 1998 році урочисто відкрито пам'ятник митцю у центрі Києва, неподалік Бесарабського ринку. Здається щойно вийшов він з дому, усміхнений, доброзичливий і підняв капелюха у приязному вітанні.

Реаліст, майстер великого мистецтва людинознавства, яке живе тільки правдою, вірою в людину, ненавистю до всього нелюдського – таким був Шолом-Алейхем, таким є його внесок у світову мистецьку скарбницю. Ніколи почуття відданості і любові до своєї батьківщини, до української землі, до Києва не згасало в серці великого майстра слова.

Література

Про заснування премії імені Шолом-Алейхема [Текст] : постанова Кабінету Міністрів від 25 лют. 2009 р. № 147 // Уряд. кур'єр. – 2009. – 28 лют. – С. 5.

Антоненко А. Шолом-Алейхем і Україна [Текст] / А. Антоненко // День. – 2009. – 28 лют. – С. 2.

З поверненням, Шолом-Алейхеме! [Текст] : [вшанування пам'яті європейського письменника в Україні] // Літ. Україна. – 1998. – 6 січ. – С. 2.

Кацнельсон А. Шолом-Алейхем і Україна [Текст] / А. Кацельсон // Відродження. – 1993. – № 5–6. – С. 7–9.

Куцевол О. «Усе життя любив він сміх...» [Текст] / О.Куцевол // Початкова школа. – 1996. – № 7. – С. 38–41.

Матяш І. Постать поза простором і часом [Текст] / І. Матяш // Історичний календар, 99 / упоряд. А. Денисенко, В. Туркевич. – Київ, 1998. – С. 83–85

Махінчук М. «Народів двох – одна журба...» [Текст] : [Переяслав-Хмельницький і Шолом-Алейхем] / М. Махінчук // Уряд. кур'єр. – 1999. – 3 берез. – С. 10.

Сікорський М. Національний історико-етнографічний заповідник «Переяслав» [Текст] : [меморіальний музей Шолом-Алейхема] // Пам'ять століть. – 2008. –№ 1–2. – С. 104–105.

Співець веселої журби [Текст] : до 140-річчя від дня народження Шолом-Алейхема (1859–1916) // Календар знаменних і пам'ятних дат, 99. – Київ, 1998. – С. 28–32.

Токмань Г. Шолом-Алейхем як майстер літературної іронії: смисли, засоби, український контекст [Текст] / Г. Токмань // Слово і час. – 2010. – № 4. – С. 57–72.

Тупайло М. В. Орієнтуючись на духовність українського читача [Текст] / М. В. Тупайло // Відродження. – 1994. – № 2. – С. 65–67.

Шолом-Алейхем // 100 найвідоміших українців [Текст] – 2-е вид. – Київ, 2002. – С. 350–356.

Ялтанець Т. Зарубіжні митці у Львові [Текст] / Т. Ялтанець // Всесвітня літ. та культура. – 2003. – № 11. – С. 17–18.

Розділ ІІ. Письменники зарубіжної літератури, які бували в Україні

Оноре де Бальзак
(1799–1850)

Відомо, що про життя і творчість Бальзака написано багато. Усім нам відомий і роман Натана Рибака «Помилка Оноре де Бальзака», що дістав визнання не тільки в нас, але й на батьківщині французького класика. Саме в цьому творі описано маршрут Бальзака в Україну, який виглядав так: Париж – Бельгія – Кельн – Ганновер – Бреславль – Краків – Відень – австрійсько-російський кордон в районі Радзивилова – Броди – Дубно – Бердичів. Насправді цей маршрут є дещо помилковим, оскільки, перетнувши кордон в Радзивилові, письменник через бюрократичні формальності опинився не в Бродах, а в Вишнівці – містечку на Тернопільщині.

Що саме спричинило приїзд Бальзака в Україну? Метою цієї подорожі була зустріч з Евеліною Ганською, яка походила з старовинного польського роду і проживала на той час у маєтку Верхівня, що на Житомирщині. Про

подорож Оноре Бальзака до Верхівні відомо з листів письменника до Евеліни Ганської. Листування зав'язалося ще на початку лютого 1932 року і склало об'ємні томи. Це своєрідний щоденник письменника за 1832–1847 роки. Кільканадцять разів у різних містах Європи Оноре Бальзак зустрічався із «Зорею Півночі», як він називав свою кохану Евеліну, але довгих 16 років видатному письменникові довелося чекати, щоб здійснити омріяну подорож.

Оноре де Бальзак сподівався одружитися з Евеліною Ганською. 1 серпня 1847 року в листі до неї писав: «В мене нема більше сил чекати наступного року. У мене все вмерло. Тільки щастя зможе повернути мені життя і здатність творити». І ось 5 вересня 1847 року О. Бальзак виїхав в Україну. Його давній задум, нарешті, здійснився.

Письменник був вражений природою України. Він писав : «Це царство хлібів, це прерії Купера, з їхнім спокоєм і тишею...» Разом з тим його вразила бідність українських сіл, безправність знедоленого люду – кріпаків, жорстокість панських управителів. В одному з листів письменник занотовує: «Поруч з величезною розкішшю відчуваєш нестачу звичайнісіньких предметів європейського комфорту».

З Верхівні Оноре Бальзак кілька разів приїжджав до Києва. Його вразила велич міста, неповторна краса, Дніпро. Цікавими були його зустрічі з діячами культури, мистецтва, літератури. Тут він познайомився з колишнім випускником Крем'янецького ліцею, поетом і громадським діячем Густавом Олізаром. Останній був знайомий з Олександром Пушкіним, Адамом Міцкевичем, підтримував зв'язки з багатьма декабристами. Про все це Олізар міг розповідати і Бальзаку. Дружні взаємини великого француза з Олізаром тривали понад два роки. Цілком правдоподібно, що інформація Густава Пилиповича

розширювала і поглиблювала знання Бальзака про Україну, її народ, минувшину.

Високі посадові особи Києва шанобливо ставились до Бальзака: приймали на урочистих обідах, супроводжували під час мандрів містом, яке справило велике враження передусім своєю архітектурою. Водночас за ним пильно стежила таємна канцелярія, з його листів робили копії.

У Києві Оноре де Бальзак отримав цінний дарунок – альбом видів міста роботи відомого художника Михайла Сажина, друга Тараса Шевченка. «Київ та його бані церков, – писав письменник, – Київ та його пагорби разом зі своїми садами і скарбами мені посміхнеться, розвіє нудьгу від літературних праць... Я скажу: Так, це був відпочинок, це був прекрасний час».

Під час другого приїзду в Україну у вересні 1848 року Оноре де Бальзак знову побував на Крем'янеччині, відвідавши містечко Вишнівець (нині Збаразького району, а колись входило до Кам'янецького повіту). Дочка Евеліни Ганської Анна була одружена за графом Юрієм Мнішеком, який на той час володів маєтком князів Вишневецьких. Цей маєток, зокрема його портретна галерея та бібліотека, надзвичайно вразили Бальзака. Справили враження на письменника й величезні володіння родини Мнішек, Ганських. «Цей неосяжний маєток, – писав Бальзак до Парижа, завбільшки як департамент Сени і Марни, зрошуваний трьома ріками: Дніпром, Прип'яттю і Тетеревом».

2 березня 1850 року в містечку Бердичеві о 7 годині ранку відбулося вінчання Оноре де Бальзака і Евеліни Ганської. Свідками були граф Георгій Мнішек і поет Густав Олізар, а також донька Ганської Анна. В листі до сестри письменник засвідчує, що вони «обидві були в дуже радісному настрої». В кінці квітня 1850 року подружжя

виїхало з Верхівні до Парижа. Оноре де Бальзак прощався з Україною назавжди. А тут він провів майже два роки. Однак, щасливе подружжя тривало недовго. Переїхавши в Париж, Бальзак невдовзі тяжко захворів, і в ніч з 18 на 19 серпня 1850 року його не стало.

Похований Оноре де Бальзак на цвинтарі Пер-Ляшез. Там же поруч – могили Евеліни Ганської, Анни і Георга Мнішеків. Видатний романіст закінчив свій життєвий шлях там, де й багато персонажів його «Людської комедії».

Україна береже світлу пам'ять про великого письменника. У Бердичеві зберігся костьол, у якому вінчався майстер слова. У Верхівні в колишньому палаці Ганської – сільськогосподарський технікум. Тут є книги, якими користувався колись письменник, деякі меблі того часу, а в одній з кімнат, де він жив, створено музей О. Бальзака. Зберігся палац у Вишнівці, яким так захоплювався письменник. Але найкраща пам'ять, яку залишив він, це його безсмертні твори, якими зачитуються мільйони шанувальників таланту Оноре де Бальзака в Україні.

Твори Бальзака в Україні перекладали такі відомі письменники та громадські діячі як І. Франко, Леся Українка, М. Подолинський та ін. Однак стотомна спадщина Бальзака все-таки не була належно поцінована в Україні в XIX столітті. Популяризація зарубіжної літератури пожвавилась в період «українізації» в 20-30 роках, коли в Києві та Харкові з 1917 до 1934 р. було видано більше ста перекладів, серед яких і твори Бальзака – «Батько Горіо», «Шагренева шкіра», «Втрачені ілюзії», «Пишнота і злиденність куртизанок», «Ежені Гранде», «Шуани», «Кузина Бетта», «Кузен Понс», «Бідні родичі», «Полковник Шубер», «Гобсек», численні оповідання. Їх

переклали С. Родзевич, В. Вражливий, Є. Дроб'язко, Є. Старинкевич, Т. Воронович та ін.

Постать Оноре де Бальзака та його стосунки з Евеліною Ганською не раз були концептуальною основою історико-біографічних творів – «Помилка Оноре де Бальзака» Н. Рибака, «Бальзак» С. Цвейга, «Прометей, або Життя Бальзака» А. Моруа. Своєрідну реабілітацію О. Де Бальзака здійснив Г. Шкляр у повісті-есе «Північна зоря Бальзака», заперечивши упереджене тлумачення образу Евеліни Ганської, а шлюб письменника з нею – як помилки. За словами В. Мельника, «це була історія справжньої любові, із пристрастю і невигаданими суперечностями характерів, самопожертвою і вірністю».

Література

Бальзак Оноре де : Життєвий шлях. Бальзак і Україна [Текст]: основні віхи творчості та особливості світогляду // Зарубіжна література XIX ст. : підручник. 10 кл. / ред. О. М. Ніколенко. – Київ, 1999. – С. 41–62.

Бальзак на Тернопільщині [Текст] // Тимочко П. Мовчати було б негоже / П. Тимочко. – Тернопіль, 2003. – С. 180–182.

Бальзак на Крем'янеччині [Текст] // Чернихівський, Г. Крем'янеччина: історичне та літературурне краєзнавство / Г. Чернихівський. – Крем'янець, 1992. – С. 41–43.

Бовкун С. «Україна починається в Бердичеві...» [Текст] / С. Бовкун // Експрес. – 2008. – 14–21 серп. – С. 2.

Ваколюк О. Знаменитий француз знайшов кохання в Україні [Текст] : [історія кохання французького письменника Оноре де Бальзака і польської графині Евеліни Ганської] / О. Ваколюк // Свобода. – 2013. – № 20 листоп. (№ 93). – С. 10.

Вакулюк П. На вівтар святої любові [Текст] : [Оноре де Бальзак та Евеліна Ганська] / П. Вакулюк // Зарубіжна літ. – 2002. – № 34. – С. 5.

Волинець І. «Пригорнись душею до Вкраїни» [Текст]: літ. композиція «Наша країна у творчості зарубіжних письменників» / І. Волинець // Всесвітня літ. в навч. закладах України. – 2007. – № 1. – С. 10–12.

Вядро Ш. Бальзак їде в Україну [Текст] / Ш. Вядро // Краєзнавство. Географія. Туризм. – 1997. – № 37.

Грабовий С. Вишнівець приваблював Оноре де Бальзака, Шевченка і не тільки їх [Текст] / С. Грабовий, В. Мороз // Місто. – 2006. – 14 черв. – С. 9.

215 років від дня народження Оноре де Бальзака [Текст] : [факти із життя] // Позакласний час. – 2014. – № 4. – С. 35–37.

Дениско Н. Прометей і Північна Зірка. Оноре де Бальзак і Україна [Текст] : літературна вітальня / Н. Дениско // Всесвітня літ. в сучасній школі. – 2013. – № 11–12. – С. 69–74.

Дробаха О. Не треба мені царства – тільки пожити б в Україні [Текст] / О. Дробаха // Зарубіжна літ. – 2005. – № 34. – С. 10–15.

Журавська Л. Бальзак в Україні [Текст] / Л. Журавська // Зарубіжна літ. – 1999 – № 44. – С. 1–2.

Кавун О. У Верхівні, де Лувр високий [Текст] / О. Кавун // Голос України. – 2002. – 17 серп. – С. 8–9.

Козельський Я. Бальзак вінчався в Бердичеві [Текст] : докум. повість / Я. Козельський // Київ. – 2003. – № 10, 11–12.

Морозова Н. Бальзак і Україна [Текст] / Н. Морозова // Краєзнавство. Географія. Туризм. – 1999. – № 25–28. – С. 4.

На київських контрактах [Текст] // Хінкулов Л. Письменник жив у Києві / Л. Хінкулов. – Київ, 1982. – С. 66–77.

Оноре де Бальзак. Біографічна довідка. Пригода у Вишнівці [Текст] // Федоришин І Великі мали гроші. Таляри із скарбів Тернопільщини в біографіях зарубіжних письменників / І. Федоришин. – Львів, 1999. – С. 188–193.

Оноре де Бальзак (1799–1850) «Все одно я б поїхав до Києва...» [Текст] // Лавров Д. «Святий Київ, наш великий...» / Д. Лавров. – Київ, 2002. – С. 18–22.

Павленко Л. «Верхівня, Україна, грудень 1847 року...» [Текст] / Л. Павленко // Уряд. кур'єр. – 2002. – 28 трав. – С. 9.

Подільський Е. Романтикою почуття покликаний [Текст] : історія одного кохання / Е. Подільський // Уряд. кур'єр. – 1999. – 11 верес. – С. 8–9.

Полинцев В. Портрети пензлем і пером. Видатні жінки Вінниччини : Парижанка з Погребища [Текст] : [Оноре де Бальзак і Евеліна Ганська] / В. Полинцев // Краєзнавство. Географія. Туризм. – 2009. – № 9. – С. 10–11.

Рада І. М. Київ у творах зарубіжних письменників [Текст] : [Пушкін, Лєсков, Бальзак, Ахматова, Рільке, Булгаков, Івашкевич] / І. Рада // Всесвітня літ. в середніх навч. закладах України. – 2001. – № 5. – С. 52–56.

Смоляр Л. Й. Інтерактивний урок «Зарубіжні письменники на Рівненщині» [Текст] : [урок, 11-й кл.] / Л. Й. Смоляр // Зарубіжна літ. в школі. –2013. – № 10. – С. 25–31.

Тимочко П. Бальзак на Тернопільщині [Текст] / П. Тимочко // Вільне життя. – 1986. – 2 лист. – С. 4.

Тимочко П. Бальзак Оноре де [Текст] : [перебування письменника на Тернопільщині] / П. Тимочко // Тернопіль. – 1993. – № 3. – С. 8–9.

Тисячна М. Верхівня: в гості до Бальзака [Текст] : декілька літературних епізодів з історії одного житомирського села / М. Тисячна // День. – 2005. – 15 квіт. – С. 18–19.

Ткаченко Л. Київська сторінка Бальзака [Текст] / Л. Ткаченко // Русалка Дністрова. – 1993. – № 23. – С. 9.

Українські шляхи Оноре де Бальзака [Текст] // Матвіїшин В. Український літературний європеїзм : моногр. – Київ, 2009. – С. 198–205.

Фотогалерея «Бальзаківські місця в Україні. Верхівня – Бердичів» [Образотворчий матеріал] // Всесвітня літ. в навчальних закладах. – 2010. – № 9. – С. 67.

Хінкулов Л. Бальзак про «вічне місто» [Текст] : [Київ в житті письменника] / Л. Хінкулов // Зарубіжна літ. – 1997. – № 19. – С. 3.

Чернихівський Г. Бальзак на Тернопіллі [Текст] / Г. Чернихівський // Вільне життя. – 1984. – 23 трав. – С. 4.

Якубова В. Роль України у долі Оноре де Бальзака [Текст] : урок / В. Якубова // Зарубіжна літ. – 2007. – № 31. – С. 16–20.

Генріх Бель
(1917–1985)

Генріх Бель – один з найвідоміших письменників повоєнної Німеччини. Йому довелося жити у складний період історії його країни, коли жорстокі війни визначили буття , багатьох поколінь німців. До останньої хвилини Генріх Белль виступав проти війни як людина, німець і письменник, долучаючи свій голос до протестів Р. Роллана, С. Цвейга, Е. Хемінгуея, Е.-М. Ремарка, В. Фолкнера та багатьох інших митців, які викривали її злочинну, антигуманну суть.

Особливе місце в житті та творчості письменника посідає Україна. Як солдат Східного фронту влітку 1943 року Белль перебував на території України. У його пам'яті назавжди залишилися назви географічних місцевостей України, її міст і сіл: Галичина, Волинь, Львів, Коломия, Херсон, Одеса, Стрий та багато інших. Вони стали художнім топосом творів письменника, символами німецьких поразок та численних смертей. У Галичині, біля міста Стрий, гине Андреас – головний герой повісті «Поїзд приходить вчасно». Якесь передчуття підказує, що саме тут

він незабаром помре – «у неділю рано, між Львовом і Чернівцями». Трагізм долі героїв Белля багато в чому визначає їх ставлення до місць, де відбуваються події, описані в творах: «Галичина – темне слово, страшне слово і водночас воно вабить до себе. Щось в ньому є від ножа, який поволі ріже...».

Набагато кращим, ліричним є враження героя від Львова: «Львів гарний. Львів він може собі уявити. Гарні, похмурі і важкі ці міста, криваве їхнє минуле, а тепер їхні провулки тихі й занедбані... Вулиці тут такі, як в усіх великих містах світу. Широкі, елегантні, пологі сумні вулиці з блідо-жовтими будинками, які здаються вимерлими, а на вулицях повно людей».

Війна, на думку письменника, робить людину своєю жертвою, нищить її фізично та морально. Г. Бель намагається розкрити минулі події крізь призму нових поколінь німців. З-під його пера виходять повісті «Очима клоуна» (1963) і «Кінець одного відрядження» (1966), також звернені до часів війни.

Пізніше він зізнається: «Я був солдатом тієї армії, яка напала на вашу країну. Як німецький солдат я входив у Київ, Одесу, Крим. І я усвідомлював особисту відповідальність за всі злочини гітлерівського вермахту. Із усвідомленням цієї відповідальності я і пишу». Як бачимо, Україна міцно вкарбувалася в свідомості Генріха Белля, вона дала йому матеріал для творчого осмислення вагомих проблем тогочасного життя.

Література

Борецький Б. Україна в житті і творчості Генріха Белля [Текст] / Б. Борецький // Всесвітня літ. в середніх навч. закладах України. – 2000. – № 4. – С. 52–53.

Бубній П. Його українські стежки [Текст] / П. Бубній, Ю. Ковальков // Вільне життя. – 2003. – 25 січ. – С. 5.

Вайло К. Антивоєнна тема у творчості Г. Белля [Текст] / К. Вайло // Зарубіжна літ. – 2007. – № 7–8. – С. 17–19.

Гладишев В. В. Василь Стус про Генріха Белля [Текст] : [стаття «Очима гуманіста»; Нобелівська премія 1972 р.] / В. В. Гладишев // Всесвітня літ. та культура в навч. закладах України. – 2013. – № 12. – С. 10–11.

Олександр Блок
(1880–1921)

За своє недовге життя поет подорожував дуже рідко − Петербург, Москва, маєтки рідних чи друзів; ніколи не бував ні на Кавказі, ні в Криму, ні на Волзі; кілька разів їздив до західноєвропейських країн, а саме : Німеччини, Франції, Італії.

Щодо України, то поет був лише в Києві, однак ці три дні, які він провів на берегах Дніпра, назавжди вкарбувались у його пам’ять. Після поразки революції 1905 року, коли в країні лютував терор, у широких колах

передової інтелігенції зріс протест проти урядових репресій. Письменники та артисти охоче виступали на благодійних вечорах на користь ув'язнених. Київська громадскість запросила для участі в таких вечорах групу московських літераторів, серед яких був і Олександр Блок. У газеті «Київські вісті» за 4 жовтня була опублікована така інформація: «Театр і музика. Сьогодні в міському театрі відбудеться вечір «Нового мистецтва». Учасники вечора Андрій Бєлий, Ніна Петровська, Сергій Кречетов приїхали в Київ. Крім того, у вечері візьме участь і Олександр Блок».

5 та 6 жовтня Блок бродив по Києву. Незважаючи на холеру, був серед великих скупчень бідного люду в Києво-Печерській лаврі, в Софії, в Михайлівському монастирі. Все тут здавалося поету незвичним, майже екзотичним, місто справило на нього величезне враження.

Олександр Блок та Андрій Бєлий виїхали з Києва пізно ввечері 6 жовтня. А 9 жовтня 1907 року з Петербурга він написав: «Вчора ми повернулись із Києва... Багато цікавого...Я в настрої дуже бадьорому і дуже серйозному».

Так, настрій у нього був надзвичайно зосереджений та піднесений; саме з 1907 року, після цієї поїздки, у свідомості та світовідчутті поета активно формується тема батьківщини, народу, тема культури та революції. Блок збуджений і стривожений. Він надиханий образами природи і Древньої Русі, його хвилюють широкі масові рухи, доля і боротьба народу. І київські враження – такі для нього незвичні, несподівані, багато в чому загадкові зіграли певну роль у кристалізації його провідних ідей та образів.

Вже сама мета київського виступу – допомога жертвам царського деспотизму – не могла залишити поета байдужим. Велике враження справила на нього

експресивна та самовіддана київська молодь. Надихав і сам Київ – колиска давньоруської історії та арена найсвіжіших боїв проти самодержавства.

У 1907 році поет починає свій відомий історико-героїчний цикл «Батьківщина», з п'яти віршів, датованих 1908 роком і об'єднаних однією темою – «На полі Куликовім». Пейзажі, схожі з тими, що зображував він у віршах після 1907 року, – ковилові широкі простори і велика ріка з глинистими урвищами, – він не бачив ніде до своєї поїздки в Україну. З листа до матері: «Краще всього в Києві – Дніпро – гоголівський, величезний...» Характерні образи природи одночасно з історичними та образами сучасності входять у свідомість та уяву поета як цілісний комплекс нових та незвичайних вражень.

Творчість Блока була відома в Україні ще за його життя. Українською мовою його твори публікували у періодичних виданнях, вони виходили окремими книжками: поема «Дванадцять» – в Одесі (1918), Харкові та Севастополі (1921), Львові (1922). Серед перекладачів поетичного спадку Блока – В. Сосюра, Д. Загул, В. Бобинський, Д. Павличко (всі перекладали «Дванадцять»), П. Тичина (драму «Троянда і Хрест»), М. Рильський, І. Драч, Б. Олійник, Г. Кочур, М. Литвинець, В. Коптілов, Д. Паламарчук та ін.

Література

Блок Олександр Олександрович [Текст] // Зарубіжні письменники : енцикл. довідник / за ред. Н. Михальської та Б. Щавурського. – Тернопіль, 2005. – Т. 1. А – К. – С. 151.

Гельо Т. Д. Три дні з життя Олександра Блока [Текст] / Т. Д. Гельо // Всесвітня літ. та культура. – 2004. – № 3. – С. 41–42.

Три дні з життя Олександра Блока [Текст] // Хінкулов Л. Письменник жив у Києві / Б. Хінкулов. – Київ, 1982. – С. 135–150.

Іван Бунін
(1870–1953)

Українська тема в творчості Івана Буніна вражає багатогранністю та глибиною. Бунін був тісно пов'язаний з Україною обставинами життя. Ще юнаком, перебуваючи у Харкові, відчув симпатію до українського міста, яке полонило його світлом, зеленню високих тополь, щебетливою мовою та гумором.

Він захоплюється просторами степів, красою України, оригінальністю типів українських селян, особливостями їх «південного» говору, барвистістю одягу. Буніна полонить творчість Гоголя, а також український фольклор.

Харківський період у житті Буніна був тільки прологом до ґрунтовного вивчення України. По-справжньому воно розгорнулося у полтавську пору його життя. У Полтаві він переживав захоплення толстовством і драматичний роман з Варварою Пащенко. Батьки не дозволяли доньці заручитись з матеріально незабезпеченим

Буніним. На перший погляд здавалося, що їхнє кохання взаємне, але Варвара не була готова до боротьби з життєвими труднощами і не була послідовною у власних почуттях, навіть не погодившись обвінчатись у церкві з Буніним, приховавши від нього дозвіл батька.

Іван Олексійович організував у Полтаві друкарню толстовського видавництва «Посередник», служив у земській управі, працював бібліотекарем. На полтавський період припадає найвагоміший початок творчої діяльності Буніна. Тут він швидко зростає як письменник, тут ним уперше серйозно цікавиться критика, звідси почався його прямий шлях у велику літературу. Сам він писав пізніше : «У Полтаві я вперше приступив більш чи менш серйозно до белетристики». З життєвого виру полтавського краю письменник виніс стільки вражень, що потім звертатиметься до них усе своє довге життя.

Українські реалії помітні в таких поезіях Буніна : «Старик у хаты веял, подкидывал лопату», «Курень», «Кольцо», де тонко відтворено і спекотний літній день, і хлюпотіння хвиль, і купання дівчат у Дніпрі.У його творчості дуже часто згадується Київ. Бував тут багато разів, хоч переважно проїздом. Зокрема, у 1907 році перед поїздкою у країни Сходу. Наступного року він брав участь у літературному вечорі, виступав тут і в 1912 році. Помітне місце посів Київ у його поезії. Про Київ і Лавру збереглись спогади у щоденникових записах за 1911 рік.

Також у червні 1918 року Бунін перебував в Одесі, де прожив півроку. Відомий його одеський щоденник «Окаянные дни», в якому він ідеалізує гетьманство та австро-німецький вплив на Україну, антипетлюрівські міфи, спостереження за масовим авантюризмом та вибухом підприємливості.

Отже, перебування Івана Буніна в Україні викликало особливу творчу хвилю; національний колорит, щедрої душі люди, багате історичне минуле з'явилось на сторінках творів цього талановитого письменника і внесли в його творчість неповторний ліризм.

На особливу увагу заслуговує ставлення Буніна до Шевченка. У 1889 році Бунін, перебуваючи у брата Юлія в Харкові, активно вивчав літературу з українознавства, зокрема відкрив для себе поетичний геній Шевченка, від якого був у захваті. Несподівано в нього виникає думка відвідати могилу Кобзаря. Уважно вивчивши карту півдня, Іван Олексійович складає маршрут, знову і знову гортає книжки про Україну, про історію Запорізької Січі.

Іван Бунін був не тільки прозаїком, поетом, а й людиною, котра уважно стежила за розвитком літературного процесу взагалі, в нашому випадку – українського. Тому слід звернути увагу на його зацікавленість творчістю Б. Д. Грінченка. Це знайомство стало можливим завдяки Білоусову, котрий перекладав твори українського поета.

У 1895 році вийшла книга Б. Грінченка «Пісні та думи». Бунін захотів перекласти з неї кілька віршів, що й стало приводом для листа. Бунін писав: «Вельмишановний Борисе Дмитровичу! Мені б дуже хотілося познайомитися з Вами, хоча б листовно. Зважуся на це тепер і, повірте, внаслідок щирого зацікавлення Вашим обдаруванням. Був би дуже радий, коли б Ви прислали мені Вашу останню книгу віршів... Від себе пропоную мою останню річ. Вибачте, що надсилаю в передруці, і не нарікайте, якщо є в ній деякі промахи: знаю і люблю Україну поки що такою мірою, якою міг узнати і полюбити корінний орловець...»

Епоха Івана Буніна була часом тріумфальних успіхів українського театру, корифеїв. Письменник, мешкаючи в

Полтаві, був на виставах під час гастролей театру. Особливо його вразила гра Марії Заньковецької. В листі до брата Юлія в 1890 році він писав: «Ну брате, Заньковецька! Тричі плакав від неї»!

Вражає те, як невимушено та вміло Іван Олексійович використовував у своїх оповіданнях елементи українського фольклору. Саме родзинки від України надали творчості Буніна особливого шарму.

Література

Бунін Іван Олексійович [Текст] // Зарубіжні письменники : енцикл. довідник / за ред. Н. Михальської та Б. Щавурського. – Тернопіль, 2005. – Т. 1. А – К. – С. 208.

Галата О. «Іван Бунін: Прекраснішої за Малоросію немає країни в світі...» [Текст] / О. Галата // Україна молода. – 1995. – 24 жовт.

Кочевих О. «У мене степова душа», – стверджував найбільший україноφіл російської літератури – Іван Бунін [Текст] / О. Кочевих // ПіК. – 2000. – № 40. – С. 31–33.

Крутікова Н. Україна в поезії і прозі Івана Буніна [Текст] / Н. Крутікова // Слово і час. – 2008. – № 1. – С. 4–9.

Кулєшова Є. «Серце – наче дзвін любові»: рос. літ. першої пол. XX ст. (І. Бунін, О. Купрін) [Текст] / Є. Кулєшова // Зарубіжна літ. – 2009. – № 29. – С. 21–23.

Марценко Г. О. Наш край очима Буніна [Текст] : урок-бесіда / Г. О. Марценко // Зарубіжна літ. – 2004. – № 9. – С. 56–57.

Приходько Л. І. Бунін і Україна [Текст] / Л. Приходько // Зарубіжна літ. – 2004. – № 9. – С. 53–56.

Українїка Івана Буніна [Текст] // Базилевський В. Зав'язь дум, вільний лет пера / В. Базилевський. – Київ, 1990. – С. 50–63.

Ярослав Гашек
(1883–1923)

Не дивно, що добрий вояк Швейк народився саме в Києві. Адже це місто здавна славилося як колиска веселих картин і постатей, а кияни вирізнялися гострим почуттям гумору. Великий чеський письменник, автор безсмертного «Швейка», Ярослав Гашек почав формуватися як сатирик ще перед Першою світовою війною під значним впливом Гоголя, інших російських та українських письменників.

На початку 1915 року був мобілізований на фронт і воював за Австро-Угорщину. А вже 24 вересня того самого року добровільно здався в полон та вступив добровольцем до однієї із сформованих тоді російським урядом чеських військових частин.

На початку 1916 р. Я. Гашек прибув до Києва, де в готелі «Прага» містився тоді центр керівництва Чеського комітету. У Києві мешкало чимало чехів із числа промисловців, адвокатів, землевласників, громадських діячів. Перехворівши на тиф, Гашек був визнаний непридатним до військової служби і почав співпрацювати в журналі «Чеслован», що виходив у Києві з 1911 р.

23 квітня 1917 року в Києві вийшов перший номер нової чеської газети «Революція»; тут був надрукований разючий фелейтон Гашека «Клуб чеських піквіків».

Наприкінці травня 1917 року Гашек виїхав на фронт і пробув там до вересня. Але перед від'їздом з Києва він встиг прочитати на засіданні редакції «Чехослована» свій новий твір – «Добрий вояк Швейк у полоні».

Саме тут сформувався той узагальнюючий і безсмертний образ, який став центральним у прославленому романі «Пригоди доброго вояка Швейка у часи світової війни», і над яким Ярослав Гашек працював згодом у 1920–1923 роках. Письменник так і не встиг завершити його через передчасну смерть. Отже саме в Києві народився Йозеф Швейк, який увійшов в історію світової літератури поруч з героями Діккенсами і Сервантеса, Гоголя і Рабле, Шекспіра і Бомарше. А про перебування Ярослава Гашека в столиці України засвідчує меморіальна дошка з барельєфами

Література

Йозеф Швейк народився у Києві [Текст] // Хінкулов Л. Письменник жив у Києві / Л. Хінкулов. – Київ, 1982. – С. 283–289.

Муратова О. Київські пригоди Ярослава Гашека [Текст] / О. Муратова // Дзеркало тижня. – 2010. – 3 лип. – С. 13.

Сюндюков І. Сміх проти ідіотизму. Військовополонений Гашек в Україні [Текст] / І. Сюндюков // День. – 2002. – 3 січ. – С. 8.

Хінкулов Л. Ярослав Гашек у Києві [Текст] // Історичний календар, 2003. – Київ, 2003. – С. 216–218.

Ялтанець Т. Зарубіжні митці у Львові [Текст] / Т. Ялтанець // Всесвітня літ. та культура. – 2003. – № 11. – С. 17–18.

Олександр Купрін
(1870–1938)

Великому російському письменнику Олександру Івановичу Купріну судилося прожити складне життя. Він зазнавав злетів і падінь, злиднів київського люпмена і забезпеченості улюбленця читачів, слави і забуття; завжди плив проти течії, не шкодуючи себе, не піклуючись про день завтрашній, готовий розпочати все спочатку. Становлення Купріна як художника слова – та значною мірою і як особистості – відбувалося саме на українській землі. І меморіальна дошка, встановлена на вулиці Сагайдачного в Києві – лише скромна данина поваги людині, яка присвятила Україні, її людям, неповторній природі цілу низку прекрасних творів.

Перше знайомство письменника з Україною відбулося у 1890 році, коли оспечений поручик О. Купрін прибув на південно-західний кордон Російської імперії, у

Дніпропетровський полк на Поділля. Під час служіння в цьому полку, в глухому Проскурові, а потім в сусідніх подільських містечках Волочиську та Гусятині в ньому повільно визріває майбутній видатний художник слова, осмислюються зустрічі з людьми, нові враження, які дарує життя. Він писав про цей період: «Доля кинула мене в саму глушину ...суворий, нудний, бідний побут Чорноземного закутку ...» Втім, саме ці роки служби дали йому матеріал для написання чудових оповідань «Дізнання», «Ночівля» та повісті «Поєдинок». Ще не замислюючись серйозно над можливістю стати письменником, О. Купрін продовжував літературну працю, яка давала йому полегшення в армійському побуті. Його твори друкували провінційні газети, а повість «Впотьмах» опублікував петербурзький журнал «Русское багатство».

У 1894 р. Олександр Купрін залишив військову службу й оселився в Києві. Він активно співпрацював у газетах «Киевское слово», «Жизнь и искусство», «Киевлянин», де друкував свої перші репортерські матеріали, замальовки та оповідання.

У 1898 році побачила світ повість «Олеся», героїня якої стала одним з найліричніших жіночих образів як у прозі Купріна, так і в усій російській літературі кінця XIX століття. Ця хвилююча оповідь насичена яскравими картинами поліської природи; в ній багато типових для України образів і ситуацій.

Особливе місце у доробку О. Купріна посідають твори, присвячені Донбасу, − повість «Молох» (1896), в якій письменник змальовує життя промислового гіганта – сталеливарного заводу, що постає зі сторінок твору як сильна й страшна жива істота, яка спочатку підкорює собі людей, а потім вбиває їх; оповідання «В недрах земли главной шахте» тощо, де яскраво, образно й достовірно

відтворена екологічна, виробнича і соціальна обстановка в краї, детально вивчена автором під час роботи кореспондентом київських газет у Донецькому вугільному басейні.

У 1897 р. О. Купрін зустрівся в Одесі, де працював в газеті «Южное обозрение», з Іваном Буніним, який відіграв помітну роль у його подальшому житті. Зокрема під надхненним впливом товариша по перу, митець написав оповідання «Нічна зміна».

1900 р. у Криму відбулося знайомство Олександра Купріна з Антоном Чеховим і Максимом Горьким. По-різному оцінюючи творчість молодого письменника, вони обидва мали значний вплив на нього, сприяли професійному «дорослішанню».

Якщо ми уважно перечитаємо такі відомі речі Купріна як «Молох», «Олеся», «Гамбрінус», «Яма», «Поєдинок», «Лістригони», то, безумовно, побачимо в них дуже точно і художньо яскраво відтворені картини реального життя різних регіонів України (Волинь, Київ, Донбас, Поділля, Одеса, Крим...). Вірний своєму принципу «проникати» у дійсність аж до найдрібніших її деталей, Купрін, наприклад, у повістях та оповіданнях поліського циклу «Олеся», «Лісова глушина», «Конокради», «Запечатані немовлята» тощо) часто – і завжди правильно і доречно! – вживає українські слова («злодій», «хитнути», «почекайте», «заждіть», «панове громадо»). Але це – точність у конкретиці; більш важливо, коли Купрін-майстер слова демонструє своє мистецтво художнього узагальнення (так, наприклад, образ корпусного командира в «Поєдинку» наділений деякими рисами знаменитого київського генерала Драгомирова), то він базується на матеріалі, зібраному ним за роки життя в Україні.

Література

Гупало С. Слідами «Олесі» [Текст] : [О. Купрін і Волинь] // Дзеркало тижня. – 2006. – 7 жовт. – С. 13.

Купрін Олександр Іванович [Текст] // Тарас Шевченко і Крим : енциклоп. словник / упоряд. Г. А. Рудницький. – Сімферополь : Таврія, 2001. – С. 143.

Нечаєва І. Купрін на Поділлі [Текст] / І. Нечаєва // Зарубіжна літ. – 2004. – № 6. – С. 47–48.

Олександр Купрін 1870–1938 «Прамати руських міст» [Текст] // Лавров Д. «Святий Київ, наш великий...» / Д. Лавров. – Київ, 2002. – С. 99–107.

Пакулько Н. Олександр Купрін і Поділля [Текст] / Н. Пакулько// Молодь України. – 2010. – 5 жовт. – С. 4.

Сюндюков І. Вічна ріка життя [Текст] : Україна в житті і творчості О. Купріна / І. Сюндюков // День. – 2005. – 16 груд. – С. 8.

Репортер життя : до 130-річчя від дня народження О. І. Купріна (1870– 1938) [Текст] // Календар знаменних і пам'ятних дат, 2000. ІІІ квартал. – Київ, 2000. – С. 76–81.

Своїм тріумфом зобов'язаний Києву [Текст] : [О. Купрін і Київ] // Урядовий кур'єр. – 2015. – 5 верес. – С. 9.

Смоляр Л. Й. Інтерактивний урок «Зарубіжні письменники на Рівненщині» [Текст] : [урок, 11-й кл.] / Л. Й. Смоляр // Зарубіжна літ. в школі. – 2013. – № 10. – С. 25-31.

Шевчук Л. Подільські корені у творчій спадщині О. Купріна [Текст] / Л. Шевчук // Зарубіжна літ. – 2010. – № 31–32.

Міцкевич Адам
(1798–1855)

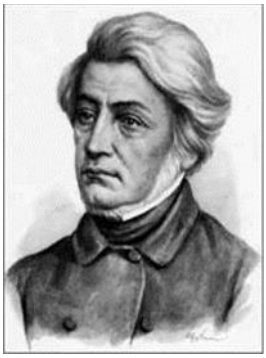

Основоположник нової польської літератури Адам Міцкевич, перебуваючи в Росії після суду й висилення з Литви (1824–1829), у 1825 році відвідав Україну, щоб ознайомитися з її історією та фольклором. Перебування Адама Міцкевича в Україні мало велике значення для формування його світогляду. Результ мандрівки − блискуча низка віршів – цикл із вісімнадцяти «Кримських сонетів» – справжніх шедеврів світової поезії.

Адам Міцкевич – автор балад і романсів. Серед них особливе значення для них мають балади «Рибка» й «Чати». У першій із них вдало використано одвічний мотив українських народних балад – помсту знеславленої дівчини-русалки своєму кривднику. Читаючи баладу в майстерному перекладі М. Рильського, важко повірити, що її писав не українець. А до твору «Чати» (до речі, одного з найкращих у своєму жанрі) автор дав цілком однозначний у національно-жанровому плані підзаголовок – «Українська балада».

У лекціях зі слов'янської історії й літератури, які Адам Міцкевич на початку 40-х рр. читав у Коллеж Франс, він високо оцінив поетичну творчість українського народу і назвав Україну «обітованим краєм слов'янської ліричної поезії». Це його визначення було підхоплене західними літераторами й ученими і повторене в багатьох нарисах, статтях, описах мандрівок. У цій самій лекції Міцкевич накидав імпровізовану картину з минулого України, прагнучи дати слухачам (читачам) уявлення про ту історичну й психологічну атмосферу, в якій виникли українські пісні, про їх характер і домінуючий настрій.

На українській землі виник задум поеми «Конрад Валленрод», головний герой якої усе своє життя, всі помисли і навіть власну честь поклав на вівтар боротьби на звільнення Вітчизни. Перебуваючи в Харкові, А. Міцкевич познайомився з авторитетним у наукових і літературних колах українським письменником та вченим П. Гулаком-Артемовським. Прямий наслідок цього знайомства – український переспів балади «Пані Твардовська».

У 1826 році у Москві вийшли дві поетичні збірки «Сонети» та «Кримські сонети», в яких автор виступає спостережливим мандрівником. Він захоплюється природою Криму: неповторним Чатир-Дагом, Алуштою, урвищем, що пролягає уздовж гори в Чуфут-Кале.

Творчість геніального польського поета здобула високу оцінку українських письменників: П. Грабовського, Лесі Українки, М. Коцюбинського, В. Стефаника. Під впливом А. Міцкевича перебував Іван Франко, який назвав його «найбільшим поетом польської нації». Він вивчав творчість польського поета, перекладав і популяризував його твори з яскраво вираженими патріотичними мотивами, високо цінував поезію, де гнівно засуджувалась імперська політика Росії (поеми «Поминки», «Дзяди»).

Творчі зв'язки єднали Адама Міцкевича з Тарасом Шевченком, про що маємо незаперечні відомості: поема Шевченка «Кавказ» та повість «Художник» були персонально адресовані польському побратимові. Також у Кобзаревих поемах «Сон» та «Великий льох» відлунюються соціальні мотиви, що перегукуються із третьою частиною «Дзядів».

Міцкевича почали перекладати українською ще за життя поета Петро Гулак-Артемовський і Левко Боровиковський. Згодом це зробили Пантелеймон Куліш, Михайло Старицький, Іван Франко, Леся Українка, Микола Зеров. Найвідоміші твори поета (зокрема, любовні сонети, «Кримські сонети», «Валенрода», «Тадеуша», фрагменти з «Дзядів») геніально відтворив Максим Рильський. Із сучасних письменників перекладами творів А. Міцкевича займалися Є. Маланюк, П. Тичина, М. Бажан, Б. Тен, Д. Павличко, М. Литвинець, Р. Лубківський, В. Струтинський, О. Жолдак, Г. Коваленко та ін. Чимало поезій А. Міцкевича поклали на музику М. Лисенко, Б. Лятошинський, Г. Майборода. 1906 року найвидатнішому польському поетові відкрито пам'ятник у Львові, який є одним із найкращих (скульптори М. Паращук та А. Попель).

Література

Адам Міцкевич і літературний процес в Україні [Текст] // Матвіїшин В. Український літературний європеїзм : монографія / В. Матвіїшин. – Київ, 2009. – С. 36–46.

Адам Міцкевич у сучасній естетичній свідомості українців [Текст] // Гром'як Р. Орієнтації. Розмисли. Дискурси 1997–2007 / Р. Гром'як. – Тернопіль, 2007. – С. 103–112.

Вервес Г. Український перекладач Адама Міцкевича [Текст] / Г. Вервес // Зарубіжна літ. – 1999. – № 2. – С. 7.

Волинець І. «Пригорнись душею до Вкраїни» [Текст]: літ. композиція «Наша країна у творчості зарубіжних письменників» / І. Волинець // Всесвітня літ. в навч. закладах України. – 2007. – № 1. – С. 10–12.

Дирибало О. Революційність Адама Міцкевича як проблема інтерпретації в українській письменницькій критиці ХХ ст. [Текст] / О. Дирибало // Мандрівець. – 2010. – № 6. – С. 48–53.

Західноєвропейські письменники і Україна [Текст] // Воловець Л. Братання словом / Л. Воловець. – Львів, 2000. – С. 6–7.

Кокаленко Н. М. «Кримські сонети» А. Міцкевича [Текст] : ностальгія за батьківщиною // Зарубіжна літ. – 2004. – № 3. – С. 21–24.

Лазарук В. Перекладаючи шедеври [Текст] : [про творчість польського письм. А. Міцкевича] / В. Лазарук // Всесвіт. – 2013. – № 11–12. – С. 205–211.

Лисенко-Єржаківська Н. Тематично-мотиваційна проблематика «одеської» інтимної лірики Адама Міцкевича та її українське відлуння [Текст] / Н. Лисенко-Єржаківська // Слово і час. – 2009. – № 9. – С. 85–95.

Мацапура В. І. Балади Міцкевича в перекладацькій інтерпритації П. Куліша [Текст] / В. І. Мацапура // Зарубіжна літ. в навч. закладах. – 2001. – № 3. – С. 21–23.

Міцкевич Адам Бернард [Текст] // Тарас Шевченко і Крим : енциклоп. словник / упоряд. Г. А. Рудницький. – Сімферополь, 2001. – С. 169.

Моторний В. Україна і поетична муза Адама Міцкевича / В. Моторний // Міцкевич А. У дружньому домі / А. Міцкевич. – Львів, 1994. – С. 9–25.

На київських контрактах (А. Міцкевич, О. Бальзак) [Текст] // Хінкулов, Л. Письменник жив у Києві / Л. Хінкулов. – Київ, 1982. – С. 64–77.

Назарець, В. М. Адам Міцкевич : найсвященніша легенда Польщі [Текст] : образний світ «Кримських сонетів» // Всесвітня літ. та культура. – 2010. – № 7–8. – С. 54–65.

Панченко, В. Адам Міцкевич : українські проекції [Текст] / В Панченко // День. – 2004. – 27 берез. – С. 7.

Польська література у транслятологічній проекції Миколи Зерова [Текст] : [Микола Зеров – перекладач творів Міцкевича] // Матвіїшин В. Український літературний європеїзм : монографія / В. Матвіїшин. – Київ, 2009. – С. 122–123.

Різун Т. Образ природи Криму, ностальгія за батьківщиною в поезіях А. Міцкевича [Текст] / Т. Різун // Зарубіжна літ. – 2007. – № 6. – С. 10–11.

Сидяченко Н. Кримські почуття, ув'язнені у форму сонета [Текст] : [переклади поезії «Акерманські степи» Адама Міцкевича, створені Максимом Рильським та Борисом Теном] / Н. Сидяченко // Слово і час. – 2009. – № 9. – С. 96–102.

Смоляр Л. Й. Інтерактивний урок «Зарубіжні письменники на Рівненщині» [Текст] : [урок, 11-й кл.] / Л. Й. Смоляр // Зарубіжна літ. в школі. – 2013. – № 10. – С. 25–31.

Стріха М. Наш Міцкевич [Текст] / М. Стріха // Україна молода. – 2006. – 14 груд. – С. 4.

Україна в долі Адама Міцкевича [Текст] // Уліщенко, А. Б. 505 кращих учнівських творів. – Харків, 2000. – С. 231–233.

Українська народна поезія в Західній Європі доби романтизму [Текст] // Наливайко Д. Україна очима Заходу / Д. Наливайко. – Київ, 2008. – С. 711–712.

Хрущова С. Творчість Адама Міцкевича – апогей польського романтизму [Текст] : урок / С. Хрущова // Все для вчителя. – 2010. – № 13–14.

Чернихівський Г. Його співавтором був Паращук [Текст] : [скульптори А. Попель і М. Паращук – автори пам'ятника А. Міцкевичу у Львові] / Г. Чернихівський // Тернопілля, 95. – Тернопіль. – 1995. – С. 666–667.

Шевченко В. До обставин перебування А. Міцкевича в Україні та їх творчі рецепції [Текст] / В. Шевченко// Зарубіжна літ. – 2003. – № 47. – С. 12–19.

Шандор Петефі
(1823–1849)

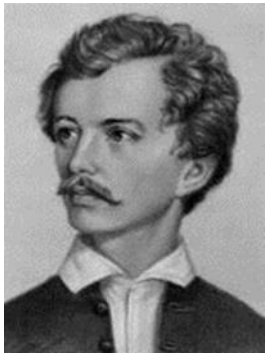

Ім'я Шандора Петефі для угорського народу – національний символ. Багато віршів поета і революціонера стали народними піснями. На його честь названі вулиці і площі у багатьох містах Угорщини, Румунії, Словаччини та Закарпаття, з яким тісно пов'язане життя поета. Адже у цій

області проживає велика угорська громада, яка шанує пам’ять одного з найвідоміших поетів. В Ужгороді та Береговому встановлено бронзові пам’ятники Петефі.

З Україною Шандора Петефі пов'язує аж ніяк не революція, ні організація радикально налаштованої молоді «Спільнота десяти», ні реалістичні вірші, а заробіток грошей на весілля з коханою-українкою. Оскільки молодий Петефі хотів зарекомендуватися себе якнайкраще перед майбутньою нареченою Юлією Сандей, то й мусив вдатись до незвичайного підробітку. 1847 року підписав договір з редактором угорського журналу «Гозанк», де й дістав завдання написати «Дорожні листи», нотатки про свою подорож на схід Угорщини, зокрема і про Закарпаття.

«Ужгород – Мукачево – Гать – Берегово – Бадалово" – таким був маршрут закоханого поета. Дослідник і перекладач Петефі Іван Петровцій знайшов відомості про те, що поет зупинявся в готелі «Чорний орел» у Береговому (він містився на площі, яка нині носить його ім'я і де є пам'ятник поету-революціонеру), а в Мукачеві найперше відвідав замок Паланок, який на той час був державною в'язницею. У щоденнику поет записав: «...Розташований він посеред рівнини на високій горі, за добрих п'ятнадцять хвилин ходу від міста. На схилі гори росте виноград... Не хотів би я пити вино з цього винограду. Все б мені здавалося, що я п'ю сльози в'язнів». Мукачівський замок надихнув Шандора і на кілька сумних віршів. Згадкою про перебування поета в Мукачівському замку є його кімната-музей.

В п’яти районних центрах Закарпаття є нині вулиці, названі ім’ям Шандора Петефі. Як зазначає поет-перекладач І. Петровцій: «Вогненне слово угорського поета було широко відоме на Закарпатті ще за життя Петефі». А найкращим перекладачем віршів Петефі

українською мовою він вважає закарпатця Федора Потушняка.

Українському читачеві Шандор Петефі близький тим, що в його житті й поезії він знаходить багато спільного з життям і творчістю Тараса Шевченка. Обох великих поетів споріднює їх найглибша народність в найбільш широкому і справжньому розумінні цього слова. І Шевченко і Петефі – поети глибоко національні. Вони втілюють кращі риси національного характеру.

Серед перших перекладачів Петефі українською мовою слід назвати Павла Грабовського, котрий переклав і переспівав понад 30 його віршів. Згодом поезії Петефі перекладали Ю. Шкробинець, Л. Первомайський та ін. Творчість угорського поета досліджувала Кіра Шахова.

Література

Ворошилов О. Закарпатські сліди Шандора Петефі [Текст] / О. Ворошилов // Дзеркало тижня. – 2008. – 5 квіт. – С. 13.

Навколо творчості генія [Текст] : [Петефі і Шевченко] // Воловець Л. Братання словом / Л. Воловець. – Львів, 2000. – С. 35.

Шахова К. О. Шандор Петефі / К. Шахова. – Київ : Дніпро, 1972. – 215 с.

Олександр Пушкін
(1799–1837)

«Пушкін – найвищий зразок поета-патріота, поета, який над усе любив своє діло і бачив у ньому не тільки професію, але й покликання, не тільки фах, але й місію,» – писав Максим Рильський.

Життя і творчість Олександра Сергійовича Пушкіна тісно пов'язані з Україною. Вона не тільки полонила Пушкіна красою природи, м'якою співучістю мови, піснями, що долинали вечорами з далеких околиць, чарівними легендами й казками, вона збудила в нього глибокий інтерес до історії цього краю, до долі його народу. Невідомо як би склалися «стосунки» Пушкіна з Україною, але 1820 р. Олександра Сергійовича за волелюбні вірші та гострі епіграми було відправлено у заслання на Південь тогочасної Російської імперії, тобто на українські землі.

Протягом 1820–1824 років, здолавши 5700 верст, поет здійснив дев'ятнадцять подорожей по Україні. Згідно з тодішнім адміністративним поділом він ознайомився з Чернігівською, Полтавською, Катеринославською, Таврійською, Херсонською, Подільською, Київською та Волинською губерніями, відвідав 124 населені пункти. В

одних перебував кілька годин, в інших – кілька днів і навіть місяців.

Цей період життя і творчості поета вивчався і вивчається у різних аспектах. Свого часу пильну увагу дослідників привертали історико-біографічні факти щодо зближення Пушкіна із декабристами, адже маленьке містечко Тульчин стало центром декабристського руху в Україні. Тут, у штабі Другої армії, служив керівник Південного товариства декабристів П. І. Пестель. Декабристський рух на півдні і Південий Буг поет обезсмертив у десятому розділі «Євгенія Онєгіна». Благотворний вплив Пестеля позначився і на створенні вірша «Кинджал» (1821). в якому поет оспівав Брута-республіканця і царевбивцю. Широкого громадського резонансу набули створені в той час «Узник» , «Кавказкий пленник», ліричні вірші «Друзьям», «М. Я. Толстому».

Перебування у Києві, відвідання гори Щекавиці, де за переказами був похований князь Олег, надихнули поета на створення «Пісні про віщого Олега». Однак не тільки таємничі стежки легендарної гори цікавили поета. Пушкін з великим хвилюванням відвідав Лавру, Софію, Аскольдову могилу. Побував він і на Контрактах, у міському театрі, віддав данину надгробкові К. Іпсіланті у Георгіївському соборі.

У Києво-Печерській лаврі Пушкін бачив могилу Кочубея та Іскри, страчених Мазепою. Він дослівно переписав надгробний напис, висічений на граніті, і в особливій примітці повністю навів його в тексті поеми «Полтава». Тут же, у печерському монастирі, як вважають деякі дослідники, Пушкін почерпнув образи ченців Варлаама і Мисаїла для майбутньої трагедії «Борис Годунов».

У журнальних статтях наступних років Пушкін успішно виступає як дослідник давньоруських літописів. Він публікує «Зауваження на «Пісню о полку Ігоревім» (1834), в яких із глибоким знанням справи аналізує давньослов'янську основу цього твору, перекладаючи його сучасною мовою. Багато рядків «Слова о полку Ігоревім» присвячено Києву як центрові, що має об'єднати руських князів у їхній боротьбі проти кочовиків-половців. Пушкін настільки високо цінував цей шедевр давньоруської писемності, що ставив його понад усі інші зразки художньої прози.

О. С. Пушкін знав і високо цінував усну народну творчість. Відомо як захоплювався він збіркою українського пісенного фольклору, виданою М. Максимовичем. Поет був також знайомий з М. Маркевичем, Д. Бантиш-Каменським, Є. Гребінкою, М. Гоголем та іншими діячами української культури.

Інтерес Пушкіна до України, роздуми поета про український народ відображені і в публіцистичних та наукових замітках поета різних років: «З російської історії XVIII століття» (1822 р.), у циклі «Исторические анекдоты про Потемкина», у публікації 1836 р. в «Современнике», «Історії русів».

Свого часу М. Т. Рильський зазначав, що не міг би назвати жодного українського поета, який би не відчув на собі подиху пушкінського генія, не писав про Пушкіна. Твори поета ще за його життя поширювалися в Україні. Перші переклади українською мовою належать Л. Боровиковському (1830) і Є. Гребінці (1831). Пушкіна також перекладали С. Руданський, П. Грабовський, О. Навроцький, Олена Пчілка, В. Самійленко, М. Старицький, Б. Грінченко, О. Шпигоцький, І. Франко.

Талант О. Пушкіна високо цінував Т. Шевченко, звертався до його творів і як художник (ілюстрація до поеми «Полтава», 1840). Відомий малюнок олівцем, зроблений молодим Шевченком біля труни загиблого російського генія. Марко Вовчок, Панас Мирний, Михайло Коцюбинський, Леся Українка в різний час також зверталися до творчості поета.

За радянських часів перекладали Пушкіна, а також присвячували йому свої твори П. Тичина, М. Бажан, В. Сосюра, А. Малишко, М. Терещенко, Л. Первомайський, О. Гончар, М. Стельмах, В. Новицький, С. Крижанівський та ін. Пушкінській темі присвятив ряд літературознавчих статтей та віршів Максим Рильський. Його переклади й досі залишаються неперевершеним взірцем перекладацької майстерності.

Драматичні твори Пушкіна («Борис Годунов», «Камінний гість», «Маленькі трагедії») були поставлені на сценах українських театрів. Широко представлені в репертуарі театрів написані за творами Пушкіна опери «Руслан і Людмила» М. Глінки, «Русалка» О. Драгомижського, «Борис Годунов» М. Мусогорського, «Євгеній Онєгін» і «Мазепа» П. Чайковського «Алеко» С. Рахманінова, балети «Мідний вершник» Р. Глієра, «Бахчисарайський фонтан» Б. Астаф'єва та ін. За творами Пушкіна українські композитори створили опери «Дива дивні» – В. Птушкін і «Золота рибка» – Г. Юсим, симфонію-поему «Прощання» – В. Бібік та ін.

До відомих музеїв О. С. Пушкіна (у Москві, Санкт-Петербурзі, Кишиневі, Одесі, Кам'янці) у 1999 році додався ще один – у Києві. В основу експозиції покладено зібрання відомого київського колекціонера, бібліофіла та бібліографа Я. Бердичевського. Колекція музею налічує близько 6 тис. експонатів. Серед них – 26 із 31

прижеттєвих видань творів О. С. Пушкіна, книги літераторів з його оточення, портрети поета, ілюстрації, предмети побуту та багато іншого. Головна частина експозиції присвячена «південному засланню» Пушкіна, його перебуванню в Криму, на Кавказі, в Києві, Одесі.

В Україні зведено 45 пам'ятників поетові, серед них в Одесі, Києві, Кам'янці, Феодосії, Харкові, Тернополі тощо. У Києві перший пам'ятник був встановлений у 1899 році на кошти викладачів і вихованців Києво-Печерської гімназії. 1962 року пам'ятник О. С. Пушкіну встановлено при вході до парку, що носить ім'я поета. У 1970 році на фасаді будинку М. Раєвського, де у 1821 році він перебував, встановлено нову меморіальну дошку. Погруддя Пушкіна встановлено у багатьох культурних та освітніх закладах, що носять його ім'я.

Література

Бобик Л. «Он тебе приснился новым» [Текст] : урок-экскурсия пушкинскими местами / Л. Бобик // Всесвітня літ. та культура в навч. закладах. – 2009. – № 7–8. – С. 19–22.

Богосвятська А. Особливості перекладу поеми О. С. Пушкіна «Мідний Вершник» М. Рильським: синкретичний стиль, образ автора, поетичний дух [Текст] : (матеріали до уроку компаративного аналізу) / А. І. Богосвятська // Всесвітня літ. та культура в навчальних закладах України. – 2013. – № 5. – С. 31–34

Бондарець Д. Пушкін і Україна [Текст] / Д. Бондарець // Історичний календар, 99. – Київ, 1998. – С. 184–185.

Волинець І. «Пригорнись душею до Вкраїни» [Текст] : літ. композиція «Наша країна у творчості зарубіжних

письменників» / І. Волинець // Всесвіт. літ. в навч. закладах України. – 2007. – № 1. – С. 10–12.

Гаско М. Шевченко і Пушкін у домівці Уварових [Текст] / М. Гаско // Вітчизна. – 1994. – № 7 –8. – С. 134–137.

Гупало С. Волинський слід кохання Пушкіна [Текст] / С. Гупало // Молодь України. – 2008. – 12–13 серп. – С. 4–5.

Дяченко А. Подивимося на зорі разом із поетом [Текст] : [Василь Сухомлинський про творчість Пушкіна] / А. Дяченко // Освіта. – 1999. – № 28. – С. 3.

Казарин В. П. Памятники, памятные знаки и памятные места в Крыму, связанные с А. С. Пушкиным [Текст] : справочник / В. П. Казарин, П. В. Коньков. – Симферополь, : Крымский архив, 2003. – 83 с.

Киевское окружение Пушкина [Текст] : к 200 летию со дня рождения поэта // Киевские новости. – 1999. – № 28. – С. 8–9.

Київські зустрічі Пушкіна, Грибоєдова, Гоголя // Хінкулов Л. Письменник жив у Києві / Л. Хінкулов. – Київ, 1982. – С. 52–63.

Луговик М. Українська Одіссея Пушкіна [Текст] / М. Луговик // Історичний календар, 97. – Київ, 1996. – С. 52–53.

Лук'яненко Є. Українська пушкініана. Пролог до видання [Текст] / Лук'яненко Є. // Віче. – 1999. – № 11. – С. 115–118.

Людний Ф. Те місце заповідне [Текст] : [О. С. Пушкін, П. І. Чайковський у Кам'янці Черкаської області] / Ф. Людний // Укр. культура. – 1999. – № 2. – С. 7–8.

Марченко В. Пушкин в Украине [Текст] // Все для вчителя. – 1999. – № 10. – С. 33–34.

Мацапура В. І. Міф про Мазепу та особливості його художнього осмислення в пушкінській «Полтаві» [Текст] / В. Мацапура // Зарубіжна літ в навч. закладах. – 1999. – № 8. – С. 44–47.

Мацапура В. І. Українська тема у творчості Пушкіна [Текст] / В. І. Мацапура // Зарубіжна літ. – 2003. – № 11. – С. 12–14.

Мойсеєнко В. Пушкін і Україна [Текст] / В. Мойсеєнко // Березіль. – 1993. – № 1. – С. 145 –154.

Новикова М. В поисках утраченой сказки [Текст] : украинские романтики и Пушкин / М. Новикова // Зарубіжна літ. – 2006. – № 5. – С. 8–15.

Олександр Пушкін 1799–1837 «Во славном городе во Киеве...» [Текст] // Лавров Д. «Святий Київ, наш великий...» / Д. Лавров. – Київ, 2002. – С. 23–26.

Пасько І. «Геній чистої краси» з ... Лубен [Текст] : [про Анну Керн, її зв'язок з Україною] / І. Пасько // Провісник : альманах. – 2003. – № 1. – С. 93–106.

Переклади творів О. Пушкіна українською мовою [Текст] // Всесвіт. – 1999. – № 5– 6. – С. 94.

Пирогова Л. Пушкін був усім для самотнього Гоголя [Текст] / Л. Пирогова // Культура і життя. – 2009. – № 22. – С. 6.

Поет на всі часи [Текст] : до 210-річчя від дня народження О. С. Пушкіна // Календар знаменних і пам'ятних дат. – 2009. – № 2. – К., 2009. – № 2. – С. 83–90.

Полинцев В. Портрети пензлем і пером [Текст] : видатні жінки Вінниччини : Пушкін і жінки Вінниччини / В. Полинцев // Краєзнавство. Географія. Туризм. – 2009. – № 9. – С. 8–10.

Пушкін Олександр Сергійович (1799–1837) [Текст] // Тарас Шевченко і Крим : енциклоп. словник / упоряд. Г. А. Рудницький. – Сімферополь, 2001. – С. 213.

Пушкін і Україна [Текст] // Білецький О. І. Вибрані праці в 2-х т. Від давнини до сучасності : збірник праць з питань укр. літератури. – Київ, 1960. – Т. 2. – С. 128–215.

Пушкін і Шевченко [Текст] : [перебування російського поета на Україні] // Рильський М. Твори у 3-х т. / М. Рильський. – Київ, 1955. – Т. 3. – С. 190–194.

Пушкін у перекладах М. Рильського [Текст] // Всесвітня літ. та культура в навч. закладах України. – 2006. – № 5. – С. 2–5.

Рада І. М. Київ у творах зарубіжних письменників [Текст] : [Пушкін, Лєсков, Бальзак, Ахматова, Рільке, Булгаков, Івашкевич] / І. Рада // Всесвітня літ. в середніх навч. закладах України. – 2001. – № 5. – С. 52–56.

Скільки Пушкіних у Києві [Текст] : [пам'ятники Олександра Пушкіна у Києві] / підгот. Н. Ліберт // Країна знань. – 2011. – № 6. – С. 39–41.

Скуратівський В. Україна і Пушкін [Текст] : нотатки до теми / В. Скуратівський // Art line. – 1999. – № 2. – С. 46–47.

Смирнова И. А. Пушкин в Украине : сценарий / И. Смирнова // Всесвітня літ. в середніх навч. закладах України. – 2000. – № 5. – С. 50–53.

Тимченко С. В. Пушкин и Украина [Текст] : урок литературы, краеведения / С. В. Тимченко // Всесвітня літ. в середніх навч. закладах України. – 1996. – № 6. – С. 50–57.

У контексті російських літературних зв'язків [Текст] : [Пушкін і Україна] // Воловець Л. Братання словом / Л. Воловець. – Львів, 2000. – С. 40–42.

Фаріна І. Пушкін вірш присвятив кременчанину [Текст] / І. Фаріна // Свобода. – 1995. – 8 груд.

Хайруллина Э. Пушкин и Украина [Текст] : сценарий литературного вечера / Э. Хайруллина // Зарубіжна літ. – 1998. – № 18. – С. 5.

Хуршутов А. До питання «Пушкін і Україна» / А. Хуршатов // Слово Просвіти. – 2009. – 19–15 лют. – С. 11.

Шевченко В. Шляхи Пушкіна по Україні [Текст] / В. Шевченко // Зарубіжна літ. – 2005. – № 6. – С. 1–3.

Райнер Марія Рільке
(1875–1926)

Творчість Р. М. Рільке належить не лише Австрії, а цілому світові, і Україні зокрема. Його поезія увійшли до скарбниці української культури, передусім завдяки майстерним перекладам. У творчості Р. М. Рільке відчувається Україна, яку поет знав, якою мандрував, і враження від якої виливав у поетичні рядки.

Зрозуміло ж, постать Р. М. Рільке приваблива для нас і в зв'язку з особливими симпатіями поета до «південної Русі», що надто зміцніли за час «російських подорожей» 1899, 1900 років, симпатіями, які супроводжували його

протягом усього життя – в численних листах, спогадах, літературних творах.

Під час подорожі в Росію Рільке відвідує Л. Толстого в Ясній Поляні, а звідти одразу їде в Україну і на початку червня 1900 року прибуває в Київ, де живе понад два тижні. Київ вразив поета найбільше своїми древніми пам'ятками, церквами й монастирями. У лаврських печерах Рільке був кілька разів. Саме в Києві поет побачив людську покору, духовне стремління до Бога, єднання народу і Бога.

Після Києва Рільке майже два місяці подорожував Україною та Росією. Спустившись Дніпром до Кременчука, поет відвідує могилу Т. Шевченка в Каневі, а далі їде в Полтаву й навколишні села, щоб «природу й людей зблизька побачити». Потім був Харків, а трохи згодом, у липні 1900 року, поет провів кілька днів у невеликому селі під Ярославлем. Наприкінці серпня того ж року він, за його словами, «з важким серцем» залишив Україну. «Згадую оце полтавські степи, надвечірні зорі, хатки, і охоплює душу сум, що мене там немає», – писав Рільке. Мандрівка в Україну дала поетові нове відчуття світу, спонукала його до пошуку органічної єдності з природою, людством, всім світом, а також до пошуку гармонії як необхідної умови життя.

Україна органічно увійшла у творчість поета. Враження від українських пейзажів відбилося у вірші «В оцім селі стоїть останній дім...» (1901). Перебуванням у Полтаві навіяні дві поезії зі збірки «Книга картин»: балада «Карл XII їде по Україні», пройнята фольклорними мотивами, і вірш «Буря» − варіація на тему поеми Байрона «Мазепа».

Великий вплив на Рільке справила поезія Тараса Шевченка. Під час своєї подорожі в Україну він придбав «Кобзаря» в російському перекладі (видання Білоусова), ця

книжка зберігалася у його бібліотеці протягом усього життя. Вплив історичних поем Шевченка відчутний у «Пісні про правду» із «Розповідей про милого Бога», оповіданні з часів «козацької України».

До цього необхідно додати, що Рільке не обмежувався безпосередніми враженнями від України, – він цікавився її історією, фольклором, а також певною мірою й літературою. Досить ґрунтовно вивчав історію України, причому найбільше його вабила історія Київської Русі. На все життя стала для Рільке одним з найулюбленіших поетичних творів перлина давньоруської літератури – «Слово о полку Ігоревім». У 1902–1904 рр. він переклав його на німецьку мову, і цей переклад за глибиною проникнення в оригінал і тонкістю його відтворення залишається й на сьогодні одним з найкращих у німецькомовних країнах. Згадуючи Україну, Рільке пише: «Саме Русь в 1899–1890 роках не тільки відкрила мені світ, ні з чим не зрівняний, світ безмежних масштабів, але й завдяки своїй людській сутності наділила мене почуттям братерського зв'язку з людьми».

Не меншу зацікавленість викликали оригінальні твори поета в Україні. Перші переклади поезій Р. М. Рільке українською мовою з'явилися ще за життя автора. В 20-30-их роках свої переклади друкують Ю. Липа, О. Луцький, В Залозецький, М. Рудницький, Б.-І. Антонич, М. Йогансен, Ю. Клен (Бургард).

У післявоєнний час до перекладацької роботи над рільківським віршем вдаються такі відомі майстри слова як Б. Кравців, М. Орест, М. Бажан, Л. Первомайський, М. Лукаш, Д. Павличко, В. Коптілов, В. Стус, Ю. Андрухович та ін.

Окремими виданнями опубліковано вибрані переклади Богдана Кравціва (Нюрнберг, 1947), Миколи

Бажана (Київ, 1974); Михайло Орест видрукував «Вибір поезій» (Аусбург, 1953) трьох німецькомовних авторів, з-поміж яких чільне місце відведено Р. Рільке; у п'ятому томі творів Василя Стуса (Львів, 1998) побачили світ «Сонети до Орфея» і «Дунайські елегії» (66 віршів), а також понад три десятки віршів із книг різних років. Особливої уваги перекладачів удостоївся вірш Р. М. Рільке «Herbsttag», відомий сьогодні в п'ятнадцяти перекладах українських авторів.

Література

Волинець І. «Пригорнись душею до Вкраїни» [Текст]: літ. композиція «Наша країна у творчості зарубіжних письменників» / І. Волинець // Всесвітня. літ. в навч. закладах України. – 2007. – № 1. – С. 10–12.

Ізарський О. Райнер Марія Рільке й Україна [Текст] / О. Ізарський // Зарубіжна літ. – 2003. – № 36. – С. 6–8.

Кравченко Л. Визначальна роль України у формуванні поетичного світу Рільке [Текст] / Л. Кравченко // Зарубіжна літ. – 2003. – № 36. – С. 9.

Мойсієнко А. «Осінній день» Р. М. Рільке в Україні [Текст] / А. Мойсієнко // Зарубіжна літ. – 2006. – № 37. – С. 20–22 ; Літ. Україна. – 2004. – 21 жовт. – С. 7.

Пеленський Ю. Рільке й Україна [Текст] / Ю. Пеленський // Зарубіжна літ. – 2003. – № 36. – С. 8.

Рада І. М. Київ у творах зарубіжних письменників [Текст] : [Пушкін, Лєсков, Бальзак, Ахматова, Рільке, Булгаков, Івашкевич] / І. М. Рада // Всесвітня літ. в середніх навч. закладах України. – 2001. – № 5. – С. 52–56.

Р. М. Рільке – видатний австрійський поет [Текст] // Історія зарубіжної літератури ХХ століття [Текст] : навч.

посіб. / Г. Й. Давиденко, Г. М. Стрельчук, Н. І. Гричаник. – Київ, 2007. – С. 95–96.

Русина С. Не поет, а дух поезії. Р. М. Рільке – австрійський, російський, французький, український ? [Текст] / С. Русина // Зарубіжна літ. – 2001. – № 43. – С. 5–6.

Савчин В. Райнер Марія Рільке і Україна [Текст] / В. Савчин // Літ. Україна. – 2004. – 3 черв. – С. 6.

Україна в житті і творчості Рільке [Текст] // Ніколенко О. М. Вивчення поезії ХХ століття в школі : Гійом Аполлінер, Райнер Марія Рільке: посіб. для вчителя / О. Ніколенко. – Харків, 2003. – С. 96–100.

Чайковський Р. Рільке за колючим дротом [Текст] : [переклади творів Рільке В. Стусом] / Р. Чайковський // Зарубіжна літ. – 2003. – № 36. – С. 10.

Шукаючи єдності зі світом і людьми [Текст] : Рільке і Русь // Наливайко Д. Україна очима Заходу / Д. Наливайко. – Київ, 2008. – С. 718–724.

Якубова В. Райнер Марія Рільке і Україна [Текст] : урок / В. Якубова // Зарубіжна літ. – 2008. – № 35. – С. 14–16.

Толстой Л. М.
(1828–1910)

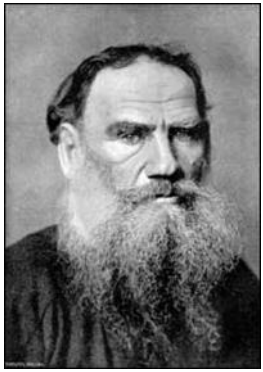

Лев Миколайович Толстой – не лише великий російський письменник, він найвидатніший представник світової літератури. Велич його визнавали Густав Флобер, Еміль Золя, Ромен Роллан, Гі де Мопассан, Бернард Шоу, Теодор Драйзер, Томас Манн та багато інших письменників-класиків.

З особливою симпатією ставився Толстой до українського народу. Він особисто засвідчив свою високу повагу до України, її народно поетичної творчості, так і до особи й спадщини Григорія Сковороди. Зокрема Л. Толстой ще в юності побував в українському містечку Летичів, 1879 р. – в Києві, 1884 р. – на Чернігівщині, жив у Криму. У Києві відвідав Києво-Печерську лавру, Софійський та Михайлівський собори, духовну академію.
Цілком логічно, що все те відбилося і в його зв'язках з українськими діячами культури, літератури, театру, і в судженнях про Україну та її митців – виразників образу і долі, і в його творчості. Так, Лев Толстой листувався зі

славетною Марко Вовчок, захоплювався Марією Заньковецькою, цінував Марка Кропивницького. Під час зустрічі зі студентами Київського університету російський письменник з надзвичайним захопленням говорив про світовий рівень української народної творчості та про народ, який має не тільки славне минуле, а й велике майбутнє.

Відомо, що Толстой використовував український фольклор у своїх творах, а надто в оповіданні «Два старці», де письменник з приязню висловлюється про гостинність українського селянства. Образи українських селян російський письменник змалював також в оповіданнях «Поруб лісу», «Розжалуваний» та «Севастополь у серпні 1855 року».

Лев Толстой знав і високо цінував творчість, філософсько-естетичну та громадсько-педагогічну позицію Тараса Шевченка, Григорія Сковороду, називав своїм духовним метром. Про Сковороду Толстой казав : «У його світогляді є багато надзвичайно близького мені. Я тільки оце недавно його ще раз перечитав. Мені хочеться написати про нього. І я це зроблю. Його біографія, мабуть ще краща за його твори, але які гарні його твори!» І Толстой справді написав про Сковороду. Він переробив нарис М. Гусєва про Сковороду і надрукував у збірці «На кожний день».

Толстой цікавився також творчістю Марка Вовчка. З українською письменницею він познайомився в Парижі у 1861 році. Організовуючи навчання селянських дітей, запрошував Вілінську до співпраці у проектованому журналі для народу і листувався з нею з цього приводу, хоч і критично ставився до її творів з огляду на їхнє революційне спрямування.

До творчості Л. Толстого українські письменники ставилися з великою увагою, хоча часто не схвалювали його філософії «непротиставленства злу». Про Толстого писав І. Нечуй-Левицький, О. Кобилянська, І. Франко, Грицько Григоренко, М. Грушевський, О. Кундзич, М. Пархоменко, М. Гудзій, Н. Крутікова, О. Гончар.

Найвизначнішим пропагандистом творчості Толстого був Іван Франко. Свої погляди на діяльність російського письменника Франко висловив у статтях «Лев Толстой» (1829), «Толстой про голод в Росії». Одночасно Франко засуджував деякі положення філософії Толстого, а саме – ідеалізацію «патріархальщини».

У XIX ст. переклади творів Толстого українською мовою виходили переважно у Західній Україні. У XX ст. всі його значні твори перекладали В. Щурат, Г. Хоткевич, О. Кундзіч, О. Хуторян. Є. Дроб'язко та ін. У 1960 році вийшло друком 12-томне зібрання творів Толстого українською мовою. Комедія Толстого «Плоди освіти», драми «Влада темряви», «Живий труп» представлені в українських театрах, а на оперній сцені – опера «Війна і мир» С. Прокоф'єва.

Література

Булгак О. В. Геній творчості й трагедія душі [Текст] : до 180-річчя від дня народження Л. М. Толстого / О. Булгак // Календар знаменних і пам'ятних дат. – Київ, 2008. – № 3. – С. 118–127.

Відоменко О. Українські корені Л. М. Толстого [Текст] / О. Відоменко // Дніпро. – 2001. – № 7–8. – С. 122–124 ; Літ. Україна. – 1998. – 4 черв. – С. 7.

Лев Толстой 1828–1910 «Київ дуже приваблює мене...» [Текст] // Лавров Д. «Святий Київ наш великий...» / Д. Лавров. – Київ, 2002. – С. 44–51.

Мандрика В. Хустка Марії Заньковецької [Текст] : [подарунок актриси Льву Толстому] / В. Мандрика // Голос України. – 2009. – 1 серп. – С. 14.

Осмоловський В. Лев Толстой в українській критиці та літературознавстві [Текст] / В. Осмоловський // Лев Толстой у дослідженнях радянських літературознавців. [б. м.] [б. в.]. – С. 241–261.

Середницький А. Лев Толстой і Україна [Текст] / А. Середницький // Історичний календар, 2000. Вип. 6. – Київ, 1999. – С. 341–342.

Толстой Лев Миколайович (1828–1910) [Текст] // Зарубіжні письменники : енцикл. довідник / за ред. Н. Михальської та Б. Щавурського. – Тернопіль, 2005. – Т. 2. Л–Я. – С. 617–621.

Чехов Антон
(1860-1904)

Життя і творчість Антона ПавловичаЧехова тісно пов'язані з Україною. Українська мова, звичаї, традиції українського народу були знайомі Чехову з дитинства, яке пройшло в м. Таганрозі (а це місто в XIX ст. відносилося до Катеринославської губернії, тепер Дніпропетровської області). «Я справжній малорос, я в дитинстві не говорив по-іншому ніж по-малоросійськи...» – такий вислів Чехова записав у своєму щоденнику письменник Б. Лазаровський.

Найяскравіше виявив себе Чехов як людина, що мала українські корені, у своєму ставленні до рідних місць, до зображення природи, нарешті, у таланті гумориста, психолога, коштом якого збагатилася російська література. Літні місяці 1988 і 1989 рр. Антон Павлович провів в Україні. Він винаймав дачу в містечку Лука (недалеко від м. Суми). Люди і природа України зображені у повісті «Степ». Саме українські враження спонукали Чехова обрати місцем дії «Вишневого саду» Україну і дати драмі таку назву. Степовий простір, буйний вітер, «козацька воля» – і горе, сльози людської самоти, життя, що пропадає марно... Поєднання, примхливе сплетіння цих образів і

мотивів, що закорінені в українській народній поезії, – характерна ознака багатьох чеховських оповідань і повістей, починаючи від таких творів як «Відьма», «Козак», «Степ», «Вогні».

Крім того, у 1888 році Чехов подорожував по Полтавщині. Він побував у Сорочинцях, де народився Микола Гоголь, їздив по Миргородському повіту. Свої враження від поїздки у листі до М. Лейкіна: «Був я в Лебедині, в Гадячі, в Сорочинцях і в багатьох прославлених Гоголем місцях. Що за місця! Я зовсім зачарований...»

З 1897 року у зв'язку з хворобою Чехов переїжджає до Криму в Ялту. Там він зустрічається з М. Горьким, Л. Толстим, В. Короленком та іншими письменниками. У 1900 році до Ялти завітав колектив Московського художнього театру, щоб хворий письменник зміг побачити на сцені п'єси. Чехов знав твори багатьох українських письменників, але особливо цінував творчість Т. Г. Шевченка. Перебуваючи у Львові, він придбав «Кобзар», про що із задоволенням писав у листах своїм знайомим.

Ще за життя письменника з'явилися переклади його творів українською мовою у львівському часописі «Літературно-науковий вісник», редагованому Іваном Франком і Михайлом Грушевський. У 1889 р. окремим виданням з'явилося оповідання «Зірочка». У 90-х роках побачило світ близько 20-ти творів російського письменника у журналі «Літературно-критичний вісник». У «Громадському полюсі» за 1897 рік надруковане оповідання «Спати хочеться», а в журналі для дітей та молоді «Дзвінок» – оповідання «Ванька» під назвою «Івасик». У 1904 р. у Львові вийшов друком збірник перекладів чеховських творів, а в 1906 р. у Києві – п'єса «Освідчення».

Чехов уважно слідкував за розвитком українського театру, дружив і листувався з М. Заньковецькою. Велика українська актриса згадувала, як одного разу «присоромила» письменника, що він сам українець... не пише рідною мовою, і Чехов пообіцяв написати п'єсу, в якій одна роль, саме для Заньковецької, буде тільки українською мовою. Перший успіх чехівської «Чайки» відбувся на українській сцені – у Київському театрі М. Соловцова (зараз театр ім. І. Франка). П'єса була поставлена через кілька тижнів після її повного провалу у Петербурзі. Після «Чайки» всі п'єси Чехова з успіхом ішли на сценах українських театрів (Одеса, Львів, Харків, Херсон). У березні 1946 року «Вишневий сад» був поставлений українською мовою одночасно на сценах Київського театру ім. І. Франка та Львівського театру ім. М. Заньковецької. У Ялті та Сумах відкриті музеї Чехова.

Література

А. Чехов [Текст] : [оцінка творчості вітчизняними і зарубіжними письменниками] // Всесвітня літ. в середніх навч. закладах України. – 2004. – № 4. – С. 31–32.

А. П. Чехов і українська література [Текст] // Дорошкевич О. Реалізм і народність укр. літератури XIX ст. / О. Дорошкевич. – Київ, 1986. – С. 220–235.

Батасюк М. Від Миколи Гоголя до Миколи Бердяєва [Текст] : [український дух в творчості А. Чехова] / М. Батасюк // Науковий збірник історичного факультету Тернопільського пединституту. Вип. 2. 1995. Ч. 1. – Тернопіль, 1995. – С. 157–159.

Братко В. Чехов і Україна [Текст] / В. Братко // Зарубіжна літ. в навчальних закладах. – 2000. – № 1. – С. 65.

Великий художник слова [Текст] : До 155-річчя від дня народження А. П. Чехова // Калейдоскоп знаменних дат на 2015 рік : І півріччя : інформ.-бібліогр. матеріали / М-во культури України, ДЗ «Держ. б-ка України для юнацтва». – Київ : [б. в.], 2014. – С. 12–15.

Дев'ятко О. Українець Антон Чехов [Текст] / О. Дев'ятко // Молодь України. – 2002. – 30 серп. – С. 2.

Звиняцьковський В. «Нічого випадкого...» [Текст] : Україна у творах А. П. Чехова / В. Звиняцьковський // Зарубіжна літ. – 2000. – № 10. – С. 1, 2.

Крикуненко В. «Вся душа моя на Луці...» [Текст] : [А. П. Чехов і Суми] / В. Крикуненко // Літ. Україна. – 2010. – 26 серп. – С. 8.

Литвиненко Л. Дотик до Чехова [Текст] : [ялтинський період у творчості Чехова] / Л. Литвиненко // День. – 2004. – 24 лип. – С. 8.

Нестеренко П. Вся душа моя – на Луці [Текст] / П. Нестеренко // Уряд. кур'єр. – 2005. – 4 лют. – С. 10.

Овечка І. Антон Чехов: «... Геть із Москви !» [Текст] / І. Овечка // Самостійна України. – 1995. – Ч. 10.

Поліщук Я. Україна Антона Чехова [Текст] / Я. Поліщук // Дивослово. – 2005. – № 8. – С. 69–72.

Поліщук Я. Чехов в українській критиці [Текст] / Я. Поліщук // Слово і час. – 2006. – № 1. – С. 62–71.

Полтавський поміщик Антон Шпонька [Текст] : [українське походження Антона Чехова] // Урядовий кур`єр. – 2015. – № 24 січ.(№ 13). – С. 8.

Рутковська О. Його надихав український степ [Текст] / О. Рутковська // Культура і життя. – 2004. – 21 лип. – С. 2.

Рутковська О. Українські стежки Чехова [Текст] / О. Рутковська // Краєзнавство. Географія. Туризм. – 2000. – Ч. 23. – С. 5–6.

Чехов Антон Павлович (1860–1904) [Текст] // Тарас Шевченко і Крим : енциклоп. словник / упоряд. Г. А. Рудницький. – Сімферополь, 2001. – С. 272–273.

Чехов і Україна [Текст] // Історія українсько-російських літературних зв'язків. У 2-х т. – Київ, 1987. – Т. 1. – С. 262–265, 410–416.

Чехов и Украина [Текст] // Теплинский, М. В. История русской литературы XIX в. / М. В. Теплинский. – Київ, 1991. – С. 418–420.

Шевченко В. «Дід мій був малоросом...» [Текст] / В. Шевченко // Літ. Україна. – 1999. – 25 лист. – С. 11.

Югов В. Неповторність Чехова [Текст] / В. Югов // Голос України. – 2005. – 16 квіт. – С. 13.

Розділ ІІІ. Письменники зарубіжної літератури, які писали про Україну

Джордж Ноел Гордон Байрон (1788–1824)

Джордж Гордон Байрон – великий англійський поет, творчість якого увійшла в історію світової літератури як видатне художнє явище, пов'язане з епохою романтизму. Байрон був не лише визначним поетом-романтиком, а й став для своїх сучасників і наступних поколінь втіленням романтичного героя.

Українська література не знала впливу течії байронізму, це було в російській чи польській літературі. Сам же Джордж Байрон має певний вплив на весь розвиток українського красного письменства. «Він був духовним, а до того геніальним письменником свого часу», – писав про нього Франко.

До найзнаменитіших творів європейської літератури про видатного українського гетьмана Івана Мазепу належить поема Байрона «Мазепа». Сюжет цієї поеми англійський поет віднайшов в «Історії Карла XII»

Вольтера, в її IV розділі, де йдеться про Україну та гетьмана Мазепу. Тут Вольтер характиризує Україну як «країну, що завжди прагнула свободи й наполегливо боролася за її здобуття».

Поема Байрона складається з розповіді самого героя про надзвичайну пригоду його молодості та нічної сцени в степу після битви під Полтавою. Образ Мазепи-гетьмана змальовано скупими, але виваженими й на свій лад точними штрихами. В трагічну ніч після Полтави він розповідає Карлові XII історію зі своєї молодості, щоб відвернути його від тяжких дум та фізичних страждань і допомогти перепочити уві сні. Однак істотнішою є характеристика психологічна, чи точніше, духовно-психологічний образ Мазепи. Змальовує його Байрон із безперечною симпатією, акцентуючи увагу на таких рисах, співзвучних байронізму, як мужність, стоїчна витримка й самовладання у найтяжчих випробуваннях, а також незламність під ударами немилосердної долі. Показовим є такий штрих образу: в час найжорстокішого випробування, коли зазнала краху справа всього його життя, Мазепа знаходить в собі сили підтримати молодого шведського короля.

Щодо поетично-живописного аспекту твору необхідно зауважити, що в ньому розгорнуто не якийсь міфічний простір, позбавлений географічних та історичних реалій і прикмет українського колориту, як про це часом пишуть. Так, Байрон не був в Україні, проте текст поеми свідчить, що він мав певні уявлення про її природу, історію, козаків. Зазначимо, що він цікавився історією Туреччини, зокрема війнами, які вона вела в Північному Причорномор'ї, читав книжки істориків та мандрівників, в яких ішлося також про Україну, козаків, їхні війни з турками (Р. Ноллеза, П. Рікаута, Г. Де Кастельно та інші).

Про українських козаків Байрон згадує і в сьомому розділі «Дон Жуану», де розповідається про штурм Суворовим турецьої фортеці Ізмаїл.

У сворідній поетичній географії Байрона Україна належить до особливого романтичного світу, означеного досить умовною назвою «Схід». Як і багато романтиків Байрон захоплювався незайманою природою, стихійною та дикою, на яку ще не наклала свого відбитку «фальшива цивілізація», і поетизував її, особливо в «східних поемах», до яких в цьому аспекті належить поема «Мазепа». Саме такою уявлялася йому Україна, її безмежні степи, про які він пише не без патетики. У цих степах живуть люди, такі ж вільні, як і навколишня незаймана природа, котрі не бажають жодного поневолення «їхня кров кипить сильніше і несамовито рветься із будь-яких оков».

Успіх поеми Байрона «Мазепа» зумовлений її високим художнім рівнем. У художньому плані це один з найдовершеніших та найяскравіших творів Байрона.

Українські письменники зацікавилися творчістю Байрона понад сто п'ятдесят років тому. З того часу інтерес до Байрона не згасає. Улюбленим твором українських письменників, який зробив найбільший вплив на нашу літературу, стала містерія «Каїн». Про це свідчать численні її переклади. Містерію перекладали Олександр Навроцький, Іван Франко, Євген Тимченко, Юрій Корецький, Микола Кабалюк. Уривок першої дії містерії переклала Леся Українка. На сьогодні маємо два переклади «Мазепи» – Михайла Старицького (неповний) і Дмитра Загула, два переклади «Шильйонського в'язня» – Павла Грабовського і Миколи Кабалюка, нарешті, повний переклад «Дон Жуана» Сави Голованівського, а також окремі частини цієї поеми в перекладі Пантелеймона Куліша, Романа Чумака, Миколи Кабалюка. Що ж до

ліричних творів чи уривків, то наприклад, епізод першої пісні «Паломництво Чайльд Гарольда» перекладався не менше десяти разів такими літераторами як Олександр Навроцький, Павло Грабовський, Пантелеймон Куліш, Констянтин Думитрашко, Іван Верхратський, Олександр Кониський, Іван Рудченко, Дмитро Паламарчук. Історія перекладів творів Байрона українською мовою не просто охоплює літературні епохи, а в XIX столітті пов'язана з іменами найбільших, найвпливовіших письменників; вона свідчить про те, що творчість Байрона виявилася частиною інтелектуальних та естетичних пошуків, здіснюваних самою українською літературою.

Тісно пов'язана з Байроном творчість Лесі Українки. Можливо як ніхто з її сучасників, Леся Українка розуміла багатогранність і складність Байрона. Зразком їх поетичного родичання було і те, що Леся Українка обрала епіграфом до свого циклу «Невільничі пісні» першу строфу знаменитого «Шільйонського сонета» Байрона, подавши його в оригіналі та у власному поетичному перекладі.

Творчість Байрона високо цінував М. Старицький, який 1883 р. опублікував цикл перекладів його ліричних мелодій : «Не сумуй, моя зірко кохана...», «Як часом у тебе заграє...», «Коли від ненатлої муки...», «Сльоза, лиши мене!». Переклав він і поему «Мазепа», яка залишилася ненадрукованою, оскільки переклад був виконаний з французького тексту, а не з першотвору.

Справжній спалах інтересу до творчості англійського поета припадає на 20-ті роки XX ст. Із усіх так званих модерністських шкіл української поезії Байроном найбільше цікавилися неокласики, які в 1918–1920 рр. гуртувалися навколо журналу «Книгар», а пізніше – навколо видавництва «Слово». Перекладами поезії Байрона

займалися П. Филипович, Є. Тимченко, М. Рильський, О. Бургардт, М. Зеров, Д. Загул.

У повоєнні роки байронічні відлуння зникли з поезії Максима Рильського, однак письменник наближався до байронівської теми в чисельних статтях, особливо в тих, де характеризувалася творчість Пушкіна, Словацького, Міцкевича. Він прочитував впливи Байрона в «Беньовському» та «Дзядах». Для Рильського Байрон був поет-воїн, поет-громадянин, один із сучасників та «вічних супутників».

Нові переклади з Байрона («Каїн», «Шильйонський в'язень», уривки з «Дон Жуана» Миколи Кабалюка, лірика Дмитра Павличка і повний «Дон Жуан» Сави Голованівського) значно розширили уявлення українського читача про масштаби творчості англійського романтика.

Література

Англійський бард Джордж-Ноел Гордон Байрон в українській проекції [Текст] // Матвіїшин, В. Український літературний європеїзм : монографія / В. Матвіїшин. – Київ, 2009. – С. 143–148.

Байрон і Україна [Текст] // Павличко С. Зарубіжна література / С. Павличко. – Київ, 2001. – С. 249–270.

Братко В. Поема Байрона «Мазепа»: її історична основа та романтичний міф [Текст] / В. Братко // Всесвітня літ. та культура. – 2008. – № 1. – С. 19–23.

Войтанович Г. Легенда про Мазепу та її художнє осмислення в поемі Дж. Г. Байрона «Мазепа» [Текст] / Г. Войтанович // Зарубіжна літ. – 2004. –№ 45. – С. 12–14.

Дж. Байрон – видатний англійський поет-романтик, фундатор епохи нової поезії. «Українська» та «східна» теми у творчості Дж. Г. Байрона : «Мазепа», цикл «Східні

поеми». Роман у віршах «Дон Жуан» [Текст] // Давиденко, Г. Й. Історія зарубіжної літератури XIX–XX поч. ст. / Г. Й. Давиденко, О. М. Чайка. – Київ, 2007. – С. 54–58.

Гетьман Іван Мазепа – романтичний герой у західноєвропейському письменстві [Текст] : [поема Байрона «Мазепа»] // Матвіїшин В. Український літературний європеїзм : монографія / В. Матвіїшин. – Київ, 2009. – С. 187–191.

Донцов Д. Гетьман Мазепа в західноєвропейській літературі / Д. Донцов [Текст] // Бондаренко Л. Іван Мазепа і Москва : іст. розвідки і статті / Л. Бондаренко. – Київ, 1994. – С. 164–166.

Історія та міф Мазепи в слов'янських і європейських літературах XIX ст. [Текст] // Наливайко Д. Україна очима заходу / Д. Наливайко. – Київ, 2008. – С. 620–626.

Ковтун Ю. Виправданий історією: складний гетьман І. Мазепа [Текст] / Ю. Ковтун // Зарубіжна літ. – 2004. – № 45. – С. 14–17.

Костецький, І. Примітки до поеми «Мазепа» Байрона [Текст] / І. Костецький // Кур'єр Кривбасу. – 2008. – № 228–229. – С. 169–182.

Наливайко Д. С. Поема «Мазепа» в контексті творчості Байрона і європейського романтизму [Текст] / Д. Наливайко // Всесвітня літ. та культура. – 2006. – № 6. – С. 14–21; Зарубіжна літ. – 2004. – № 4. – С. 2–9.

Світова література у перекладацькій, критичній і художній діяльності Івана Франка [Текст] : [Іван Франко – перекладач Байрона] // Матвіїшин В. Український літературний європеїзм : монографія / В. Матвіїшин. – Київ, 2009. – С.149–151.

Сюндюков І. Сліпий закон долі. Гетьман Мазепа – романтичний герой поеми Байрона [Текст] / І. Сюндюков // День. – 2006. – 25 берез. – С. 7.

Українсько-англійські літературні взаємини : у 5 т. Т. 3 : У взаєминах з літературами Заходу і Сходу / ред. Т. Н. Денисова. – Київ : Наук. думка, 1988. – С. 128–133.

Віктор Гюго
(1802–1885)

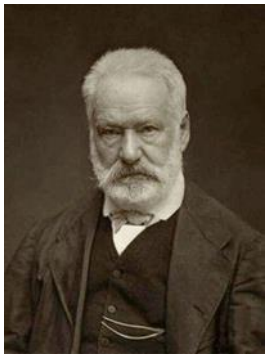

Віктор Гюго ще за життя належав до найавторитетніших і найуславленіших авторів світового письменства. Його поезії, драматичні та прозові твори, а також пристрасні публіцистичні виступи справляли велике враження на передові кола української інтелігенції, зокрема таких письменників як Тарас Шевченко, Іван Франко, Олена Пчілка, Леся Українка та ін. Тому зв'язок Гюго з Україною можна розглянути крізь призму вивчення його творчості цими видатними особистостями.

Найімовірніше, що вперше Гюго міг довідатися про Шевченка з французькомовної брошури Михайла Драгоманова «Українська література, заборонена російським урядом», де значне місце відводилося Шевченкові, цю брошуру було вручено Вікторові Гюго як президентові Міжнародного літературного конгресу в

Парижі 1878 р. Взагалі ж у Гюґо є одна згадка про Україну, і стосується вона 1814 року, коли він підлітком побачив в окупованому Парижі козаків, і як згадує, «коней з України, що топтали поміст вулиці Шерш-Міді». Що ж до Шевченка, то він не міг не знати про Гюго, ім'я і твори якого були дуже популярними серед освічених людей Росії та України.

Як і більшість тогочасних письменників Віктор Гюґо звертався до образу Івана Мазепи. Міфологізація Мазепи, започаткована Байроном, набуває в поемі Гюго подальшого розвитку. Цей твір було опубліковано у 1828 році у збірнику «Les orientales». Невгамовна фантазія Гюго як щирого друга усіх пригноблених народів звертається на схід, шукаючи там об'єктів для свого натхнення. За термінологією автора схід це не тільки Китай і Туреччина; це також Іспанія і Україна. У творі «Мазепа» французького письменника Україна постає як дещо химерний, міфологічний, героїчний край. Гюґо вклав у свою поему глибокий зміст, оспівавши героя як вічне прагнення духу до мети.

Поема В. Гюґо «Мазепа» існує в трьох українських інтерпретаціях – М. Рудницького (1933), С. Гординського (1933), І. Оржицького (1992). Присвячена вона другові автора – художнику Л. Буранже. І. Оржицькому вдалося наблизитися до адекватного відтворення багатої палітри оригіналу, передати могутню ритміку, емоційність, глибоку філософічність, тонкий психологізм.

Важливе місце посідає творчість Віктора Гюґо у житті Олени Пчілки. Письменниця не лише з великим пієтетом ставилася до його творчості та громадської діяльності, а й повністю поділяла його демократичні погляди. Тому її переклади з Гюґо – факт, не випадковий;

почуття, які переживав автор «Знедолених», глибоко хвилювали й Олену Пчілку.

Безсумнівним був творчий вплив Олени Пчілки на її геніальну доньку – Лесю Українку. Відомо, що саме мати радила Лесі в її юні роки перекладати тексти європейських письменників, а серед них – Віктора Гюґо; саме вона навчала доньку французької мови. Між естетичними та суспільними поглядами Віктора Гюґо, Олени Пчілки та Лесі Українки було чимало подібного. Ці поети вважали за необхідне ставити перед поезією найважливіші питання епохи. Переклади ж Лесі Українки з Віктора Гюґо означали важливий етап у її становленні як митця. Відомі два твори Віктора Гюґо, перекладені Лесею Українкою в 1889–90 рр. – «Сірома» та «Лагідні поети, співайте!..» Обидва вони були створені у творчій співпраці з Оленою Пчілкою, про що, зокрема, свідчить їхнє листування.

Леся Українка мала й інші плани щодо перекладу поезій Віктора Гюґо. У листі до Івана Франка від 18 квітня 1892 р. вона писала: «Щодо В. Гюґо, то я останніми часами ще нічого не перекладала – багато було роботи іншої... Проте маю на меті багато перекладати... Дасть Біг, видамо збірника». Певна річ, збірник творів Віктора Гюґо, задуманий Лесею Українкою, мав би включати в себе й переклади Олени Пчілки – Лесиної незмінної наставниці і порадниці.

Безперечно, творчість Гюґо з її високим гуманізмом і нескореністю перед фізичним та духовним рабством, готовністю на жертви в ім’я щастя людини і суспільства позначилися на формуванні світогляду, виробленні індивідуального стилю Олени Пчілки та Лесі Українки. В історії українсько-французьких літературних зв’язків вона посідає особливе місце.

У справі популяризації творчості Гюґо в Україні багато зробив Іван Франко. Каменяр високо поціновував повісті «Останній день смертника», «Клод Ге», переклав 9 віршів із збірки «Кари», 11 віршів з інших збірок, уривок з роману «Знедолені» під назвою «Ватерльо», фрагмент драми «Торквемада»; написав статтю «Соті роковини народження Гюго». Твори Гюґо також перекладали М. Старицький, П. Грабовський, Є. Тимченко, В. Щурат, М. Рильський, М. Бажан, Б. Тен, М. Терещенко, С. Голованівський та ін. Творчість Гюґо досліджували вітчизняні літературознавці О. Білецький, Н. Модестова, Д. Наливайко та ін.

Література

Аркушин Н. П. Леся Українка і французька література [Текст] / Н. П. Аркушин // Леся Українка і сучасність (До 130-річчя від дня народження Лесі Українки) : збірник наукових праць. – Луцьк, 2003. – С. 80–86.

Гетьман Іван Мазепа – романтичний герой у західноєвропейському письменстві [Текст] : [поема Віктора Гюґо «Мазепа»] // Матвіїшин В. Український літературний європеїзм : монографія / В. Матвіїшин. – Київ, 2009. – С. 191–192.

Кравець Я. Іван Франко: переклад драми В. Гюго «Торквемада» [Текст] / Я. Кравець // Слово і час. – 2013. – № 7. – С. 88–93.

Донцов Д. Гетьман Мазепа в західноєвропейській літературі [Текст] : [Мазепа в творчості В. Гюго] / Д. Донцов // Іван Мазепа і Москва : історичні розвідки і статті. – Київ, 1994. – С. 166–167.

Дзюба І. Тарас Шевченко і Віктор Гюго [Текст] / І. Дзюба // Зарубіжна літ. – 1999. – № 9. – С. 1–12.

Зарубіжні письменники [Текст] : енцикл. довідник / за ред. Н. Михальської та Б. Щавурського. – Тернопіль : Богдан, 2005. – –Т. 1. А–К. – С. 340–344.

Історія та міф Мазепи в слов'янських і європейських літературах XIX ст. [Текст] // Наливайко Д. Україна очима заходу / Д. Наливайко. – Київ, 2008. – С. 620–626.

Купрата Н. Віктор Гюго в перекладах Олени Пчілки [Текст] / Н. Курпата // Жива вода. – 1997. – № 8.

Купрата Н. Олена Пчілка – перекладач поезій Віктора Гюго [Текст] // Всесвіт. – 1998. – № 3. – С. 150–152.

Морально-етична проблематика творчості Віктора Гюго та її сприйняття в Україні [Текст] // Матвіїшин, В. Український літературний європеїзм : монографія / В. Матвіїшин. – Київ, 2009. – С. 212–219.

Переклад як вияв емпатії [Текст] : [переклади поезії Віктора Гюго] // Ткаченко С. І. Оповіді від Сема / С. І. Ткаченко. – Київ : Рада, 2012. – С. 152–158.

Українсько-французькі літературні взаємини [Текст] // Українська література в загальнослов'янському і світовому літературному контексті. В. 5-ти т. – Київ, 1987. – Т. 3. – С. 163–167.

Янка Купала
(1882–1942)

Є імена в історії людства, без яких не можна уявити духовного поступу народів, прогресу культури. Вони – творці нових естетичних цінностей – відбивали по-справжньому гуманістичні тенденції епохи. До них належить і великий гуманіст, ніжний лірик та епік Янка Купала. Максим Рильський назвав його батьком нової білоруської поезії. Роль Янки Купали в історії білоруського народу така ж вагома і значна, як і Тараса Шевченка – в історії українського.

Усе життя Янка Купала любив Україну як рідну сестру Білорусі. Він глибоко знав її історію, цінував її милозвучну мову. Особливий інтерес виявляв до українського фольклору, був захоплений українськими народними піснями, кожна з яких уявлялася йому відображенням цілого століття, сприймалася як драма, повість або поема. Деякі сюжети та мотиви української народної поезії, образи українського фольклору він творчо використав. Своє тепле почуття до братньої землі він висловив у вірші «Україна» (1935).

З перших кроків літературної діяльності Янка Купала цікавився українською літературою. Його інтерес народжувався і зростав разом із збільшенням захвату поезією Т. Шевченка. Поезія великого Кобзаря прийшла до Янки Купали з вуст білоруських селян як вираження народного горя, страждань і протесту проти злої недолі. Білоруський письменник вважав, що український Кобзар найсильніший духом серед усіх письменників світу, мужній як сам народ. На початку свого творчого шляху Янка Купала звернувся до перекладу творів Шевченка білоруською мовою, проте, царська влада не дозволила. Образ Кобзаря надихнув письменника створити такі твори як «Пам'яті Шевченка та «Тарасова доля».

Білоруський поет був невтомним пропагандистом поезії Т. Шевченка. Разом із Якубом Коласом він редагував перше білоруське видання «Кобзаря» (1939).

Із сучасної йому української літератури Янку Купалу найбільше зацікавила поезія Павла Тичини. Він оцінив її гуманістичний характер, моральне благородство, наспівність звучання. Водночас автор «Сонячних кларнетів» був зачарований купалівським словом. Багато творів білоруського побратима П. Тичина знав напам'ять в оригіналі, із задоволенням перекладав їх українською мовою. Янка Купала був вдячний П. Тичині за пропаганду білоруської поезії в Україні. Такі ж теплі взаємини склалися в Янки Купали з іншим класиком української літератури М. Рильським. Сучасники зауважували, що їх поріднили спільні риси характеру.

Значний внесок у розширення та укріплення взаємозв'язків Янки Купали з українською літературою вніс Т. Масенко. З кінця 20-х років минулого століття між поетами встановилися дружні стосунки. Вони часто зустрічалися, листувалися, допомагали один одному. Т.

Масенко – чи не найактивніший популяризатор купалівських творів в Україні.

Творчість Янки Купали відіграла важливу роль у зміцненні взаєморозуміння між українськими і білоруськими народами, послужила укріпленню зв'язків між двома літературами.

Література

Ліокумович Т. Біля витоків літературного побратимства: роль Янки Купали в розвитку і зміцненні зв'язків білоруської та української літератур [Текст] / Т. Ліокумович // Слово і час. – 2007. – № 6. – С. 59– 70.

Нариси білорусько-українських літературних зв'язків [Текст] : культурно-історичні та літературознавчі аспекти проблеми / пер. з білорус. та рос. Г. Півторака. – Київ, 2003. – 408 с.

Ткачук М. Як образ Білорусії крилатий! [Текст] / М. Ткачук // Історичний календар, 1997. – Київ, 1996. – С. 209–211.

Проспер Меріме
(1803–1870)

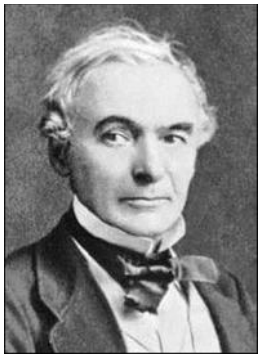

Проспер Меріме визначний французький письменник, мистецтвознавець, культурний діяч, член Французької Академії, виходець із високоосвіченої сім'ї художників. Вихований у дусі передових ідей кінця XVII пер. пол. XIX ст., Проспер Меріме рано розвинув у собі вишуканий смак і захоплення художньою літературою та мистецтвом. Усе своє життя він тяжів до культурних надбань давноминулих епох, традицій свого народу і народів інших країн.

Проспер Меріме зміцнив культурні та духовно-історичні зв'язки між нашою країною та Францією. Насамперед йдеться про його багаторічні поглиблені студії з української історії, завдяки яким освічений французький читач ознайомився з минулим нашої землі, з біографіями славетних гетьманів Богдана Хмельницького, Івана Мазепи, інших визначних діячів козацької доби. Меріме, чудовий знавець фольклору слов'янських народів, перш за все вважав себе істориком, чиє завдання – художніми й водночас науковими засобами відтворити драматичні події минулого. Його українознавчі праці («Українські козаки та

їхні останні гетьмани», 1854 р. та «Богдан Хмельницький», 1863 р.) такою мірою привернули увагу французької громадськості до нашої Вітчизни, що в травні 1869 р. Сенат Імперії ухвалив рішення про впровадження в школах Франції курсу української історії.

Знайомству з життям України П. Меріме завдячує С.Соболевському, якого він називав своїм «великим учителем», та І. Тургенєву, з котрим дружив. У листах до друзів він подає захоплюючі описи різних місцевостей України, розповідає про культуру та архітектуру. Різноманітні легенди, колоритні деталі українського побуту, що дають змогу пізнати звичаї та характери людей, використовує Меріме в своїх українознавчих працях. У статті про Гоголя Меріме звертає увагу на деяку подібність між французькими флібуст'єрами XVII ст. і запорізькими козаками, згадує про деякі звичаї козаків. Козацькі реалії мають місце і в його п'єсі «Лжедмитрій», зокрема в сцені «Острів запорожців на Дніпрі».

Велике значення для пізнання України, її сучасного і минулого мала для письменника художня література: твори О. С. Пушкіна, М. В. Гоголя, Марка Вовчка. Проспер Меріме знайомиться з окремими сторінками української історії через трагедію «Борис Годунов», поему «Полтава» О. Пушкіна, цикл повістей «Вечори на хуторі біля Диканьки» і «Миргород» М. Гоголя. Тоді ж читає повість «Тарас Бульба», а «Народні оповідання» Марка Вовчка настільки його вразили, що викликали обурення з приводу існуючої в Україні соціальної несправедливості.

У 1854 р. у трьох номерах офіційної урядової газети з'являється праця Меріме «Козаки України та їх останні гетьмани». Це перший твір П. Меріме повністю присвячений питанням української історії. У ньому докладно висвітлена політична ситуація на Україні, настрої

населення, показано його побут, заняття, звичаї. Центральне місце відводиться визвольній війні 1684–1654 рр. Тут письменник уперше звертається до образу Б. Хмельницького.

«Богдан Хмельницький» – оригінальний твір Меріме. Він новий за задумом, завданнями, метою, містить порівняно з творами М. Костомарова та інших авторів про Б. Хмельницького і про політичну ситуацію на Україні в середині XVII ст., «іншу концепцію» та іншу жанрову природу та архітектоніку. Це – монографічне дослідження на історичну тему, в якому Меріме-історик часто «віддає перо» Меріме-художнику.

В центрі твору – образ Б. Хмельницького. Гетьман України у працях Меріме – високоосвічений, «глибокодумний політик», відданий справі «козацької громади», полководець, «безстрашний воїн, але у військових діях, вживав силу тільки там, де безсилою виявилася хитрість». Письменник вважав Хмельницького вмілим дипломатом, досить освіченою людиною, яка знала кілька мов: українську, російську, польську, латинську та турецьку. Змальовуючи особисте життя Богдана Хмельницького, його діяльність, Проспер Меріме дійшов висновку, що гетьман українського народу – це патріот, безмежно відданий козацтву. Все його життя кровно пов’язане з історією України, її визвольною боротьбою. Твір «Богдан Хмельницький» – значна подія в зарубіжній і вітчизняній історіографії XIX ст.

Завдяки працям Проспера Меріме про історію українського народу в 70-роках XIX століття посилився інтерес до України французьких вчених-фольклористів, істориків, літературознавців. Але головне те, що «українські сторінки» творчості Меріме переконливо

засвідчують, що наша земля перебувала (і перебуватиме) саме в європейському єдиному духовному просторі.

Література

Братко В. Проспер Меріме і Україна [Текст] / В. Братко // Всесвітня літ. в середніх навч. закладах України. – 1997. – № 11. – С. 35–36.

Гострий розум, влучне слово [Текст] : до 210-річчя від дня народж. Проспера Меріме (1803–1870) // Календар знаменних і пам'ятних дат. – 2013. – № 3. – С. 110–118.

Купчинський О. Проспер Меріме і його твір «Богдан Хмельницький» [Текст] / О. Купчинський // Жовтень. – 1987. – № 8. – С. 16–22.

Олійников О. Проспер Меріме на українському шляху [Текст] / О. Олійников // Слово. – 1994. – Ч. 2.

Проспер Меріме й Україна [Текст] // Світ про Україну. – 1993. – 12 трав. – С. 8 ; Тернопіль вечірній. – 1994. – № 5, 6, 7.

Слов'янські та козакофільські мотиви у творчій спадщині Проспера Меріме [Текст] // Матвіїшин В. Український літературний європеїзм : монографія / В. Матвіїшин. – Київ, 2009. – С. 177–185.

Сом М. «Як поле розквітлого маку» [Текст] : [творчість Меріме, українські мотиви в ній] / М. Сом // Культура і життя. – 2003. – 15 жовт. – С. 4.

Сюндюков І. Проспер Меріме – українознавець [Текст] / І. Сюндюков // День. – 2003. – 27 верес. – С. 7.

Українсько-французькі літературні взаємини [Текст] // Українська література в загальнослов'янському і світовому літературному контексті. В. 5-ти т. – Київ, 1987. – Т. 3. – С. 157.

Розділ IV. Письменники зарубіжної літератури, твори яких перекладалися вітчизняними авторами

Кнут Гамсун
(1859–1952)

Український інтерес до скандинавських літератур був розбуджений Іваном Франком на межі XIX – XX століття. Звязки між українською і скандинавською літературами на поч. XX ст. були напрочуд плідними та різноманітними. Вони відбивали вищий рівень взаємодії культур. У цьому плані становить неабиякий інтерес зіставлення прози І. Франка, М. Коцюбинського, О. Кобилянської, В. Стефаника з художніми пошуками кращих письменників Скандинавії – Б. Б'єртоном, Й. П. Якобсоном, К. Гамсуном, А. Стріндбергом.

Кнут Гамсун – один з тих майстрів слова, які справили найбільший вплив практично на всіх відомих європейських письменників. Його твори були надзвичайно популярні в Україні наприкінці XIX та на початку XX ст. Чудово орієнтуючись в європейській літературі,

норвезький автор знав літературу східнослов'янського світу – тобто сприймав модель світовідчуття східного слов'янина. Читав К. Гамсун і твори українських митців. Він зазначав: «Мені часто надсилають свої твори – поеми й романси – письменники Росії та України. Це – сердечне привітання від товаришів у письменстві». Однак документально зафіксованих даних про його обізнаність із творами конкретних авторів немає.

Вже наприкінці XIX– на поч. XX ст. з'являються переклади творів норвезького письменника європейськими мовами та стають відомими і в Україні. У 1899 році у Львові накладом Українсько-руської спілки виходить конволют, що містить переклад невеликого уривка з «Голоду» Гамсуна та «Тріумфу» Ю. Стрінберга. У 1908 році в Україні російський письменник І. Новиков з лекцією «Кнут Гамсун та питання кохання» виступив у Києві, Харкові, Катеринославі, де ця доповідь мала значний резонанс – стала поштовхом до створення українських перекладів творів Гамсуна. У 20-30-х роках Гамсуна перекладають М. Зеров, І Ставничий, М. Рудницький, Г. Промень, О. Жалоба, К. Корякін, О. Гладка.

В пізніших літературознавчих розвідках його ім'я практично не згадувалося, що було пов'язано зі звинуваченнями письменника у симпатизуванні режиму А. Гітлера. Ці звинувачення були «зняті» в останній чверті XX ст.

Чи не найчастіше згадувались про себе в сучасній Україні К. Гамсун «зобов'язаний» своїм раннім легендарним романом «Голод» (1890) і «Пан» (1894). Яскраві зразки психологічного імпресіонізму, ці романи, як правило, зіставляються з творами М. Коцюбинського – за стильовими особливостями або ж за чіткою сюжетно-композиційною співвідносністю.

Українською мовою окремі твори Гамсуна переклали М. Катренко, М. Зеров, Ф. Федорців, О. Гладка і К. Корякін. Дослідженням творчості К. Гамсуна, зокрема питаннями стилю митця займається М. Моклиця. Щоправда, вона досліджує лише ранні твори письменника. Авторка у своїх працях подає загальні портретні й психологічні характеристики.

Зіставлення світоглядно-образного простору ранньої романістики К. Гамсуна з українською поезією та прозою кінця XIX–поч. XX ст. лягло в основу книги, упорядкованої Ю. Ємець-Доброносовою. Вміщені у даному виданні сучасні розвідки вражають глибиною філософського аналізу й виявляють певні нові напрямки досліджень творчості північного класика.

Як видно, за винятком окремих розвідок, фундаментальних спроб системно простежити творчий шлях норвезького письменника з погляду сучасності в Україні поки що немає. Більш того, практично повністю обійдено увагою Гамсуна-поета, Гамсуна-драматурга. Це змушує говорити про нагальну небхідність подальшого дослідження творчості письменника.

Література

Гурдуз А. І. Дослідження творчості Кнута Гамсуна в сучасній Україні [Текст] / А. І. Гурдуз // Всесвітня літ. та культура. – 2008. – № 5. – С. 38–40.

Гурдуз А. І. Норвегія–Україна : літературні зв’язки [Текст] / А. І. Гурдуз // Всесвітня літ. та культура. – 2005. – № 5. – С. 29–31.

Зарубіжні письменники [Текст] : енцикл. довідник / за ред. Н. Михальської та Б. Щавурського. – Тернопіль, 2005. – Т. 1. А–К. – С. 340–344.

Повість М. Коцюбинського «Тіні забутих предків» і роман К. Гамсуна «Пан» у порівняльно-типологічному висвітленні [Текст] // Слово і час. – 2003. – № 11. – С. 40–44.

Янкович О. В. Психологія літературного героя у контексті психології особистості [Текст] : урок-компаративне дослідження за творами К. Гамсуна та М. Коцюбинського / О. В. Янович, І. Д. Ханчук // Всесвітня літ. та культура. – 2009. – № 3. – С. 26–34.

Йоган Вольфган Ґете
(1749–1832)

Йоган Вольфґан Ґете – найвизначніший німецький поет, прозаїк, драматург, майстер художньої виразної мови, філософ, натураліст і державний діяч. Творчість Й. Ґете вже на початку XIX ст. була широковідомою в Україні. Він був обраний почесним членом Ради Харківського університету (1827). Тарас Шевченко називав геніального німецького поета великим, знав і любив його твори, особливо трагедію «Фауст».

Загалом творчість великого німецького поета стала відомою в Україні, починаючи від 30-х років XIX ст., коли завдяки старанням кількох харківських професорів та діячів культурного гуртка в Перемишлі була започаткована українська ґетеана. Проте справжній фундамент українського ґетезнавства заклав наприкінці XIX століття геніальний Іван Франко. Жоден український перекладач чи дослідник Ґете не обходився без праць Франка. Засади Франкового ґетезнавства полягають насамперед у глибокому науковому проникненні в секрети творчості письменника, а також у донесенні через власні поетичні переклади неповторного чару творчості великого німця до широкого читацького загалу.

Початки українського ґетезнавства XX століття тісно пов'язані з діяльністю двох найбільших інтелектуалів України – Івана Франка та Михайла Грушевського у Науковому Товаристві ім. Т. Шевченка у Львові.

Увага провідних діячів НТШ до постаті Й. В. Ґете спричинилася до перекладу «Страждання молодого Вертера» дружиною Михайла Грушевського Марією Вояковською (Київ, 1912). Саме в Науковому Товаристві ім. Т. Г. Шевченка визріла оригінальна студія відомого українського природодослідника Івана Раковського «Ґете-природник», де автор одним із небагатьох в українському літературознавстві ставить проблему психофізіологічних основ творчості письменника.

З перекладів Й. В. Ґете початку нашого століття назвемо переклад «Фауста» Д. Загула (1919), який на думку В. Дорошенка, відзначився ясністю інтерпретації, добірністю та звучністю мови. Відомо, що світове ґетезнавство на початок 20-х років XX століття налічувало близько тисячі томів, проте на українському ґрунті воно виглядало не таким уже й багатим.

Автор передмови до перекладу Д. Загула «Фауста» відзначив, що в Україні найбільш популярними і традиційними були Франкові принципи трактування творів Ґете. Саме І. Франко був тим центром, навколо якого групувалися всі перекладачі українською мовою. У перекладах та тлумаченнях І. Франка творів Ґете, насамперед «Фауста» підкреслювалися волелюбні, тираноборчі мотиви.

У Радянській Україні в 20-і роки маємо спробу перекладу ґеніального «Фауста» М. Улезком. Відомий український письменник М. Йогансен силу перекладу М. Улезка бачив «не в космічних місцях, не в ліричних захопленнях, не в алегоричних натяках, а в усій основній фактурі, дебелій, яскравій, вогненній геніальній фактурі Фауста».

Отже, осмислення творчості Й. В. Ґете у 20-ті роки спонукало до подальшого вивчення та перекладання його творів, хоч якихось помітних здобутків в Україні у цей час немає.

Роки Другої світової війни не сприяли глибокому осмисленню творчості геніального німця. Проте і в цей час «Українське видавництво» випускає у 1944 році в перекладі П. Карманського «Іфігенію в Тавриді» з ґрунтовною передмовою та поясненнями Якима Яреми. Це друге в українській літературі видання «Іфігенії» (перше здійснив ще в середині 90-х років XIX ст. Дмитро Йосифович.

Таким чином, у першій половині XX століття, незважаючи на вкрай складні умови для розвитку перекладів та осмислення творчості геніального Ґете, в Україні зроблена значна робота з наближення безсмертного німецького поета до українських читачів.

У післявоєнні роки над перекладами Ґете українською мовою працювали такі знані авторитети як М. Лукаш, М. Терещенко. Маємо блискучі статті про «Фауста», що належить перу О. Білецького та Є. Сверстюка. До речі, факт, що рідко зустрічається в літературознавстві: у звязку з переслідуванням Є. Сверстюка, вступну статтю до «Фауста» під назвою «Сонячний геній» (1969) підписав за згодою автора перекладач Григорій Кочур. Перекладами поезії Ґете займалися також В. Стус, М. Ігнатенко, О. Жолдак, М. Бажан, О. Мокровольський та ін. Саме у перекладах Дмитра Загула та Миколи Бажана твори Ґете зазвучали автентично: чітко, ясно, без зайвого багатослів'я, але з властивими оригіналу «мікрообразами».

Глибоким знавцем творчості Ґете і активним її перекладачем виступив тернопільський письменник П. Тимочко. Він дуже добре відтворює мальовничість поетичної мови Ґете («Дика ружа» та ін.) і пізньої лірики («Місячна ніч»).

Освоєння Україною творчої спадщини Ґете триває. Прийдуть нові перекладачі й дослідники, здатні побачити в його надхненних рядках те, чого не бачимо ми, але завжди твори великого німця залишатимуться для нашої культури найяскравішими провідними зірками.

Література

Бондар М. Невідомі переклади І. Франка з Й. В. Ґете [Текст] / М. Бондар // Зарубіжна літ. – 2006. – № 34. – С. 1–8.

Відгуки творчості Ґете в поезії Юрія Клена [Текст] // Качуровський І. Променисті сильветки / І. Качуровський. – Київ, 2008. – С. 285–300.

Гладишев В. Й. В. Ґете і І. Франко про світову літературу [Текст] / В. Гладишев// Всесвітня літ. в середніх навч. закладах України. – 2007. – № 1. – С. 5–6.

Гнатюк М. Творчість Й. В. Ґете в українському ґетезнавстві [Текст] / М. Гнатюк // Український світ. – 2002. – № 1– 6. – С. 6–7.

Ільницький М. Й. В. Гете й І. Франко: антиномія природи і духу [Текст] : [співвідношення природи і духу у творчості письм.] / М. Ільницький // Слово і час. – 2014. – № 9. – С. 15–26.

Ільницький М. Своє і позичене: «Лис Микита» Івана Франка і «Райнеке-Лис» Йоганна Вольфганга Гете [Текст] / М. Ільницький // Дивослово. – 2014. – № 9. – С. 47–53.

Коптілов В. Українські переклади лірики Ґете [Текст]: до 250 річчя від дня народження великого німецького письменника / В. Коптілов // Літ. Україна. – 1999. –16 верес. – С. 7.

Лещук Т. Ґете, Гердер і Україна [Текст] : до 260-річчя Й. В. Ґете та 265-річчя Й. В. Гердера / Т. Лещук // Вільне життя. – 2009. – 10 лип. – С. 5.

Мельничук Б. Ґете і Сакс звучать українською завдяки Петрові Тимочку [Текст] / Б. Мельничук // Русалка Дністрова. – 1998. – Ч. 1.

Мовчанюк В. Ґете і ранні поеми Шевченка [Текст] / В. Мовчанюк // Всесвіт. – 2001. – № 11–12.

У дзеркалі літературно-критичної думки [Текст] // Всесвітня літ. в середніх навч. закладах. – 2004. – № 4. – С. 23–24.

Українсько-німецькі літературні взаємини [Текст] // Українська література в загальнослов'янському і світовому літературному контексті. В. 5-ти т. – Київ, 1987. – Т. 3. – С. 224 ; 246–249.

Шокало О. «Гафіз-наме» Ґете і «Гафіз та його пісні» [Текст] / О. Шокало // Укр. світ. – 2002. – № 1 – 6. – С. 9–12.

Чарльз Діккенс
(1812–1870)

Творчість Чарльза Діккенса – ціла епоха в розвитку національної культури Англії, як романіст він відомий у всьому світі. Діккенс відобразив у своїх творах вікторіанську добу і не тільки порушив проблеми, що хвилювали англійське суспільство, а й пробував їх розв'язувати. Чітко задекларована позиція письменника-гуманіста зробила Діккенса близьким і зрозумілим усім, кому не байдужі ідеї, проголошені автором.

Саме цим пояснюється величезний успіх творів Діккенса не тільки в Англії, а й за її межами, зокрема в Україні. Шлях Діккенса до українських читачів був складний: позбавлені власної держави, і зрозуміло, державної мови, вони змушені були користуватися російськими перекладами (у Східній Україні, що входила до складу Російської імперії) чи польськими (у Західній Україні).

Так, починаючи з 1838 року до початку 60-х років у Росії було перекладено майже всі твори Ч. Діккенса, написані ним за цей період, окрім «Антикварної крамнички», яка чомусь не сподобалася В. Бєлінському. Про рівень популярності Діккенса свідчить те, що українські письменники згадують його твори в приватному листуванні (наприклад, Леся Українка), у художніх творах (Т. Шевченко у повістях «Художник», «Близнюки»), у літературно-критичних статтях (П. Куліш «Про відношення малоросійської словесності до загальноросійської»).

Галичани спочатку мали змогу читати твори видатного англійця в польських перекладах («Американські нотатки» перекладено в 1844 р., пригоди «Олівера Твіста» – у 1846 р.), а згодом, завдяки старанням І. Франка, котрий ознайомився з романами Діккенса ще під час навчання в гімназії, і рідною мовою – «Святий вечір» (1880 р.), «Новорічні дзвони» (1882 р.), «Два міста» (1884 р.), «Олівер Твіст» (1891 р.).

Іван Франко, називаючи Діккенса одним із своїх учителів (поряд з Е. Золя і Ф. Брет-Гартом), сприяв появі згаданих перекладів, бо не тільки популяризував твори улюбленого письменника, а й активно шукав перекладачів, які б могли взятися за цю справу (про це свідчать листи до М. Драгоманова та М. Павлика). На думку Франка, Діккенс належав до тих письменників, «хто має і вміє цілій освіченій людськості сказати якесь своє слово у тих великих питаннях, що ворушать її душею, та заразом сказати те слово в такій формі, яка б найбільше відповідала його національній вдачі».

Українська «діккенсіана» відчутно збагатилася в ХХ ст.: 1918 р. «Різдвяна пісня в прозі, або Різдвяне оповідання з привидами» (переклад О. Кривнюк), 1924 р. – «Різдвяна

ніч» (В. Черняхівської), «Посмертні записки Піквікського клубу» (М. Іванова), 1930 р. – «Олівер Твіст» (А. Сельського), «Повість про двоє міст» (М. Сагарди), «Тяжкі часи» (К. Шмиговського), «Домбі і син» (М. Іванова), крім того, у 30-их роках тричі перевидавався роман «Девід Копперфілд» (Ю. Корецького) та «Посмертні записки Піквікського клубу». У 1963 році був перевиданий романий «Олівер Твіст», перекладений В. Черняхівською (нова редакція О. Тереха), у 1970 р. з'явився новий переклад роману «Тяжкі часи» (Ю. Лісняк), у 1986 р. – «Великі сподівання» (Р. Доценко).

Література

Гаврищак І. І. Чарльз Діккенс : життя і творчість [Текст] / І. І. Гаврищак, Л. С. Зіневич. – Тернопіль : Астон, 1999. – 135 с.

Діккенс та Україна [Текст] // Книжковий клуб. – 2005. – № 1. – С. 51.

Діккенс Чарлз [Текст] // Зарубіжні письменники : енцикл. довідник / за ред. Н. Михальської та Б. Щавурського. – Тернопіль, 2005. – Т. 1. А – К. – С. 548–556.

Українсько-англійські взаємини [Текст] : [вплив творчості Ч. Діккенса на формування критичного реалізму в українській літературі] // Українська література в загальнослов'янському і світовому літературному контексті. В. 5-ти т. – Київ, 1987. – Т. 3. – С. 141–143.

Гі де Мопассан
(1850–1893)

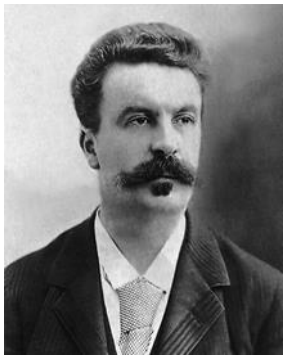

Творчість Гі де Мопассана завжди цікавила українських письменників. Переклади Мопассана, які з'являлися не лише в російських, а й в українських періодичних виданнях і виконані різними авторами свідчать про те, що в українській художній свідомості спостерігалися процеси, які мали спільний із творчістю Мопассана характер.

В Україні ім'я Мопассана стає відомим з початку 80-х років минулого століття. 3 жовтня 1883 року в газеті «Новий Пролом» у перекладі українською з'явилася перша новела Мопассана «В дорозі», яка кількома місцями раніше друкувалася на батьківщині в газеті «Голуа».

Уперше ім'я Мопассана згадується у львівській газеті «Слово», де друкувався переклад новели «Діаманти». Після цього протягом десятиріччя побачили світ переклади 43 новел. У 1899 році Іван Франко відібрав 12, на його думку, кращих новел, і вони вийшли першою збіркою під назвою «Дика пані». З цього часу І. Франко стає активним популяризатором творчості Мопассана на терені України.

Протягом десятиріччя ним було надруковано понад 20 перекладів новел французького письменника. Робилося це переважно у виданнях, з якими співпрацював І. Франко, найбільше в «Кур'єрі Львівському».

До речі, саме Франкові належать і перші критичні статті про Мопассана. Зокрема, український письменник високо поціновував роман «Любий друг» і новелу «Пампушка», вбачаючи головну цінність останньої у надзвичайній викривальній силі і високих художніх якостях. Взагалі ж ставлення Франка до Мопассана не було сталим, як не була сталою і творчість самого французького митця, на якій в останній період життя письменника позначився вплив ідей декадансу, що призвело до певного відходу від традицій реалізму. Загальновідомим фактом є перебільшено гостра критика Франком пізніх творів Мопассана, котра не завжди була виправданою, хоча й зрозумілою, бо пояснювалася тією пристрастністю, з якою український письменник виступав проти усіляких проявів занепадництва і безідейності у літературі.

Осягнути всю глибину і велич новелістичного доробку Мопассана відразу виявився спроможним В. Стефаник, який сприймав твори французького автора з почуттям великої поваги. Понад усе він шанував у його творах правдиве зображення життя з його жорстокістю і гострими конфліктами, поглиблену психологізацію героїв, неприховане співчуття письменника до людських страждань, незвичайний ліризм.

Теми окремих новел Мопассана перероблялися і поглиблювалися також Марком Черемшиною. Та й значно пізніше вже в 20-ті роки XX ст. до творчості Мопассана в Україні не тільки не згасає інтерес, а, навпаки, спалахує з новою силою, зокрема в творчості Валер'яна

Підмогильного, який поповнив український художній переклад творів Мопассана.

Творчість Мопассана мала значний вплив на Ольгу Кобилянську. Мопассан і Кобилянська – тонкі спостерігачі дійсності, люди з надзвичайно розвиненим чуттям правди і разючою інтуїцією. Тому й не випадково, що їм судилося стати літописцями своєї епохи в художньому слові. Очевидно й те, що героями їхніх творів були не лише нові представники елітарного прошарку суспільства, а й народу, об'єктом же зображення – їхні стосунки, мораль. Звідси й спільна для обох авторів концепція світлого кохання й благородної людини.

Література

Градовський, М. Писане «Кров'ю серця» : типологічна парадигма Мопассан – Кобилянська [Текст] / М. Градовський // Зарубіжна літ. в навч. закладах. – 1998. – № 2. – С. 38–41.

Наше серце : Гі де Мопассан [Текст] : [Мопассан і Марія Башкирцева] // Любов славетних письменників у листах і в житті / авт.-упоряд. В. Кирилюк. – Київ, 2008. – С. 292–301.

Українсько-французькі літературні взаємини [Текст] // Українська література в загальнослов'янському і світовому літературному контексті. В. 5-ти т. – Київ, 1987. – Т. 3. – С. 162–166.

Яцків Н. Гі де Мопассан і Василь Стефаник: спільне та відмінне [Текст] / Н. Яцків // Дивослово. – 1999. – № 10. – С. 7–9.

Едгар По
(1809–1849)

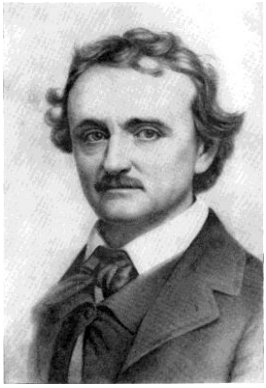

Американський романтик належить до тих митців, інтерес до яких з часом зростає. Едгара По шанували французи Шарль Бодлер, Артюр Рембо, Стефан Малларме. Вони перекладали його вірші, писали про нього статті, цитували у своїх щоденниках.

Українському читачеві творчість славетного письменника відома завдяки плеяді блискучих перекладачів. Українською мовою твори Едгара По першим перекладати Павло Грабовський. Проте ці зроблені не з оригіналу переспіви мають сьогодні здебільшого історичне значення. Загалом творчість Едгара По в житті українського поета займає особливе місце. Потім з'явилися переклади Святослава Гординського, Григорія Кочура, Анатолія Онишка, Галини Гордасевич.

У 1928 році Державне видавництво України видало двотомник вибраних творів Е. По, куди увійшли 19 найбільш відомих оповідань американського письменника та незакінчена повість «Пригоди Артура Гордона Піма». На жаль, це найбільш повне та єдине видання Е. По

українською мовою в перекладі Майка Йогансена («Золотий жук», «Повість скелястих гір», «Людина юрби», «Падіння дому Ашерів», «Ти єси»); він був автором вступної статті, яка не втратила наукової цінності і сьогодні. Академік О. І. Білецький свого часу стверджував, що переклад оповідань, який зробили М. Йогансен і Б. Ткаченко, є таким, яким «може пишатися українська література».

Найбільший внесок у переклад творів Едгара По зробив Григорій Кочур. Ще у 1949 році, перебуваючи на засланні, Григорій Кочур переклав найвідоміший вірш Е. По «Крук», який вважається перлиною світової поезії. Зробив він це з «міркувань престижних», вважаючи ганьбою для української літератури відсутність інтересу до американського романтика. Працю Григорія Кочура, видатного вітчизняного майстра перекладу, можна вважати бездоганною, взірцевою. Кожна кочурівська подробиця відповідає оригіналові, подає дух цього твору. Григорій Порфирович мріяв колись «зібрати докупи і видати їх однією книжкою, як це зробили, скажімо, чехи...»

Іншим перекладачем творів Едгара По є Анатолій Онишко, якому теж вдалося дати власну інтерпретацію, не позбавлену яскравості, поетичності й винахідливості. Підготовлено добірку перекладів творів Едгара По, з них 10 поезій у перекладі А. Онишка (серед них «Озеро», «Заснулій», «Місто серед моря», «Колізей», «Країна сновидінь»); 3 вірші «Щасливий день», «Сонет-загадка», «До моєї матері» – у перекладі Михайла Туптала; 6 поезій у перекладі Євгена Крижевича; 2 вірша – «Аннабель Лі», «Ельдорадо» – у перекладі М. Стріхи. Добірка, складена так, щоб допитливий читач познайомився з поезією американського митця.

Крім цих перекладачів, твори американського письменника перекладали А. Содомора, Ю. Лісняк, М. Гамблевич, О. Мокровольський, Р. Доценко, В. Вишневий, О. Фешовець, Л. Маєвська, В. Шовкун та ін.

Література

Едгар По українською [Текст] // Всесвітня літ. в середніх навч. закладах України. – 2001. – № 1. – С. 37.

Стріха М. Американський класик та українські перекладачі [Текст] / М. Стріха // Всесвіт. – 1998. – № 7. – С. 132– 133.

Рада І. Українське життя Едгара Аллана По [Текст] / І. Рада // Всесвітня літ. та культура в навч. закладах. – 2001. – № 2. – С. 26–28.

Артюр Рембо
(1854–1891)

Серед визначних поетів французького символізму чи не найтрагічнішою є постать Артура Рембо. Він на мить увірвався в літературу, та назавжди полишив поезію ще в

20-річному віці, але його творчість, гарячкова і відчайдушна, трагічна і енергійна, схвилювала сучасників і нащадків. «Ангелом і демоном» назвав письменника Поль Верлен, захоплюючись «стрімким польотом його поетичної фантазії, що ширяла в різних, подекуди суперечливих сферах людського духу». Сам Рембо вважав себе бунтівником, котрий спромігся піднятися над своєю епохою і зазирнути «в небачені глибини особистого світу, з яким ніколи не може бути згоди, як і з людством».

Хоча життєві дороги Артура Рембо ніколи не пересікались з Україною, його творчість не залишила байдужими вітчизняних письменників. Перші переклади українською мовою творів А. Рембо з'явилися ще в 20-х роках в Галичині. Їх здійснив Василь Бобинський – талановитий галицький поет. Поезія А. Рембо була його улюбленою, тому над перекладами він працював довго і систематично, мріючи видати українською мовою усю його спадщину. Згодом, в радянські 30-ті, поодинокі поезії Рембо перекладали М. Терещенко та О. Бургардт, а в повоєнні роки за кордоном − О. Зуєвський та І. Качуровський.

Треба зазначити, що переважна більшість перекладів збірки А. Рембо «П'яний корабель», упорядником і співперекладачем якої був В. Ткаченко, було зроблено ще в 60-70-і роки XX ст. Вони й склали майже повністю добірку найкращих поетичних творів Рембо. З поміж перекладачів назвемо найперше імена таких майстрів перекладу як Г. Кочур, М. Лукаш, М. Литвинець, Д. Павличко, М. Москаленко, Ю. Покальчук, а також поетів П. Осадчука, І. Андрущенка та В. Стуса. Проте основну частину збірки складають переклади упорядника, який є також автором післямови. В. Ткаченкові разом з цим належить і назва

самої збірки «П'яний корабель» (за назвою одного з поетичних творів Рембо).

Українські переклади поезії Рембо сповнені легкості, гнучкості й еластичності вірша. Саме ці якості перекладених поезій сповна відображають характерні риси французьких першотворів. Перекладачі доклали зусиль, щоб якомога повніше і точніше передати цю характерну рису евфонії оригіналів у пропонованих українських варіантах. Причому, ця властивість віршів Рембо зберігається, ніби за домовленістю, майже всіма перекладачами, які у своїх варіантах зуміли «підігнати» кожен український рядок якнайближче до складової структури, змісту й образності першотвору.

На сучасному етапі перекладами А. Рембо займався Ю. Покальчук. Його переклади останнього розділу збірки «Осяяння» зберігають поетичність оригіналів. Проте, хочеться сподіватися, що невдовзі побачить світ перевидана, але значно розширена збірка творів цього цікавого французького поета.

Література

Боронь, О. «Розлючені вали... уповні бачив я...» [Текст] : Юрій Липа та Артюр Рембо : спроба зіставлення / О. Боронь // Українська мова та літ. – 2001. – Ч. 2. – С. 11–12.

Корупець, І. Артюр Рембо мовою Шевченко [Текст] / І. Корупець // Всесвіт. – 2001. – № 7–8. – С. 146–151.

Роль часопросторової перспективи у перекладі [Текст] : [переклади укр. мовою вірша А. Рембо «Відчуття»] // Оповіді від Сема / С. І. Ткаченко. – Київ : Рада, 2012. – С. 137–144.

У дзеркалі літературно-критичної думки [Текст] : [оцінка творчості А. Рембо вітчизняними та зарубіжними письменниками] // Всесвітня літ. в середніх навч. закладах України. – 2004. – № 4. – С. 39–42. –

Ернест Хемінгуей
(1899–1961)

Ернест Хемінгуей – одна з найбільш харизматичних постатей у сузір'ї американських прозаїків. Здобувши у молодому віці світове визнання як письменник «втраченого покоління» (романи «І сонце сходить», «Фієста» та «Прощавай, зброє»), переживши семирічний період цілковитої зневіри, коли «усе довкола – ніщо, і людина також ніщо», письменник піднімається до вершин гуманізму у своїх пізніх творах «По кому подзвін»та «Старий і море». Останній було відзначено Пулітцерівською премією – найвищою літературною нагородою у США. Варто зазначити, що у 1954 році Е. Хемінгуея було нагороджено Нобелівською премією за створення «яскравого стилю, що становить майстерність мистецтва сучасної оповіді». Того ж року американський

критик Ф. Янг зазначив, що «протягом останніх двадцяти п'яти років вплив Е. Хемінгуея на новітню прозу був такий великий, що його навряд чи можна виміряти».

Унікальність творчості Е. Хемінгуея полягає також у тому, що він належить до числа тих небагатьох письменників, які досягли надзвичайної популярності в країнах з різними ідеологічними системами і тим самим подолали у галузі літератури політичне протистояння між Радянським Союзом і Америкою та країнами Західної Європи.

Рецепція художнього доробку Е. Хемінгуея українською літературою мала досить незвичайний характер. По-перше, активне сприйняття спадщини митця в Україні почалося лише в 60-х роках, тобто приблизно на тридцять років пізніше, ніж у країнах Європи та Америки. Як зазначив дослідник Р. Доценко «...зеніт «хемінгуеївської ери в літературі» – 30–40-ві роки, ...ми про нього тоді чули тільки з третіх уст ...». Таким чином, не дивлячись на те, що окремі російськомовні переклади з'явилися в Україні ще в 30-х роках, до нашої країни Е. Хемінгуей «прийшов» вже зрілим і добре знаним на Заході майстром.

Друга особливість полягає у тому, що популярність його прози в Україні і в усьому Радянському Союзі була настільки великою, що спричинила появу культу американського автора − справжнього «хемінгуеївського» буму.

Поява культу Е. Хемінгуея в Україні має глибинний зв'язок із «шістдесятництвом». За визначенням В. Яременка, це був «рух української інтелігенції», який мав «світове підґрунтя, коріння його в міжнародному спротиву комунізму взагалі».

Ситуація, в якій опинилися шістдесятники, була дещо подібною до тієї, яка породила «втрачене покоління»: радянська система ошукала людей, змушуючи вірити в ілюзію щасливого життя, за якою приховувала свої злочини. Подібно до героїв Е. Хемінгуея, які віднайшли силу в собі, у своїй душі, шістдесятникам для протистояння системі потрібно було знайти опертя. Таким чином, співзвучність загальної тональності творчості американського письменника тим настроям, що панували в радянській державі, була одним із провідних факторів феноменального успіху Е. Хемінгуея в Україні. Це підтверджує думка Є. Сверстюка: «Портрети Хемінгуея були на стінах у помешканнях інтелігенції, а книжки його були бестселерами. Здається його індивідуалістичний варіянт бездомного гуманізму був близький до нашої відносної істини, відчуженої від джерел і неприкаяної. З Ернестом приємно було помовчати.»

На прикладі рецепції творчості Е. Хемінгуея в Україні – можна прослідкувати за тим, як на природній процес розвитку літератури вплинуло насильницьке втручання тогочасного режиму. Українське письменство 20–30-х років вже було готове до сприйняття творів американського прозаїка. На це вказують результати типологічного зіставлення спадщини Е. Хемінгуея з доробком Василя Стефаника (проведене О. Тарнавським) та Миколи Хвильового (здійснене Т. Денисовою). Дослідники виявляють близькість світоглядних засад українських та американський письменників, що позначилися на суголосності загальної тональності їхньої творчості. «Світ Гемінґвея, – писав О. Тарнавський, – це, як у Стефаника, світ трагічного приречення». Гемінґвеїв герой – «людина, приголомшена трагічністю долі, як і герой у Стефаника, але збагачена ... якоюсь визначеною

системою гідної і чесної поведінки, шляхетного ставлення до інших людей, відвагою і погордою до смерти – системою, яка визначає Гемінґвеївську мораль».

Значну роль у появі культу письменника в Україні відіграла також кардинальна зміна його поглядів, переоцінка цінностей, яка яскраво проявилася вже в оповіданні «Сніги Кіліманджаро» (1936 р.). Основна тема твору – усвідомлення письменником свого морального обов'язку перед людством. Наступний роман «Маєш і не маєш» (1937 р.) літературна критика оцінює як осуд індивідуалізму: «Людина сама не може. Людина сама нічого не може», – промовляє головний герой Гаррі Морган.

Першим українським виданням у 1957 році стала п'єса «П'ята колона» у перекладі Н. Калачевської. Твір висвітлює діяльність контррозвідки під час громадянської війни в Іспанії. Для порівняння зазначимо, що українська інтерпретація раннього роману «Прощавай зброє» (1929), здійснена В. Митрофановим, побачила світ лише у 1973 році, а перший роман «І сонце сходить» («Фієста») (переклад М. Пінчевського) – взагалі у 1979 році, коли було видано першу книгу чотиритомного зібрання творів. Замість творів, що принесли Е. Хемінгуею світову славу, публікуються романи, які літературознавці відносять до слабших у доробку письменника: у 1961 році – переклад останнього роману «За рікою, в затінку дерев» (робота К. Сухенко і Н. Тарасенко)та рання маловідома на той час повість «Весняні потоки» (В. Митрофанов). Про це ще у 1971 році відверто говорив Р. Доценко: «...за життя Хемінгуея на Україні з його творчості видано лише п'єсу «П'ята колона» (за визначенням самого автора, один із найневдаліших творів), ... в нас є два видання найслабшого його роману («За річкою, в затінку дерев») і нема жодного

з його вершинних творів («Прощавай, зброє !», «Старий і море»)...».

Значним явищем у процесі популяризації творчості Е. Хемінгуея в Україні стало видання у 1968 році збірки оповідань «Сніги Кіліманджаро та інші новели» (В. Митрофанов), а в 1969 – роману про боротьбу іспанських партизан «По кому подзвін» (М. Пінчевський). Перекладами доробку майстра займалося багато фахівців, але саме В. Митрофанов та М. Пінчевський зробили найбільший вклад у справу інтерпретації спадщини Е. Хемінгуея українською мовою.

Найбільш повним виданням творів Е. Хемінгуея українською мовою є чотиритомник, опублікований стотисячним накладом у видавництві художньої літератури «Дніпро» у 1979–1981 роках. Тут зібрані всі романи та оповідання письменника, які побачили світ за його життя, а також вибрані репортажі, публіцистика, листи. Важливо також, що сюди увійшли переклади творів, опублікованих після смерті письменника, а саме: незавершений рукопис роману «Острови в океані» (переклад В. Митрофанова) та оповідання про Ніка Адамса (переклад О. Гончара та Ю. Покальчука). Видання вміщує вступну статтю Д. Затонського, а також перелік основних дат життя і творчості письменника, складених Т. Денисовою, та написані нею післямови до всіх чотирьох томів. Українська літературна критика високо оцінила вихід у світ чотиритомника, наголосивши, що «це найповніше видання творів Хемінгуея не лише на Україні, а й у Радянському Союзі».

Необхідно зазначити, що масове захоплення творами Е. Хемінгуея в Україні, як з рештою і в усьому світі, доповнювалося, певною мірою, інтересом до його особистості – сильної та стійкої людини, учасника

декількох війн, журналіста і письменника, активного антифашиста, фаната кориди, полювання, рибальства.

Зацікавлення постаттю письменника, який безумовно був людиною непересічною, відчувається у багатьох літературознавчих роботах, присвячених його творчості. Літературна критика України звернулася до американського автора в кінці 50-х – на початку 60-х років. Більшість матеріалів того періоду становили невеликі за обсягом науково-публіцистичні статті, що знайомили з біографією та творчим шляхом письменника. Найбільша роль у популяризації творчості майстра в Україні належала журналу «Всесвіт», який у різні роки публікував як переклади його творів (роман «За ким сумує дзвін», оповідання про Ніка Адамса), так і відомості про автора.

Визначною подією в українському літературознавстві стала поява у 70-х роках двох монографій: Т. Денисової «Ернест Хемінгуей. Життя і творчість (1899–1961)» та Ю. Лідського «Творчество Э. Хемингуэя». На сьогодні ці роботи залишаються найбільшими досягненнями української наукової думки у вивченні творчих здобутків американського автора.

Завдяки неабиякій популярності твори письменника використовуються іншими гуманітарними науками як ілюстративний матеріал. Так, С. Ковганюк у монографії «Практика перекладу» для прикладів звертається з поміж інших творів до роману Е. Хемінгуея «І сонце сходить» («Фієста») та книги «Свято, що завжди з тобою».

В останні десятиліття XX ст.вивчення творчої спадщини Е. Хемінгуея в Україні активно розроблялися методичні рекомендації, матеріали та різні типів уроків за творами письменника (здебільшого за повістю-притчею «Старий і море», яка вивчається в 11 класі). Водночас продовжується дослідження особливостей манери письма

прозаїка, розвивається порівняльне вивчення його творів з творами інших письменників, наприклад, проведений О. Бойченком, зіставний аналіз романів Е. Хемінгуея «І сонце сходить» («Фієста») та Ю. Андруховича «Рекреації».

До сторіччя від дня народження Е. Хемінгуея (у 1999 році) з'являється низка оглядових статей про життя і творчий шлях письменника. Їх авторами були літературознавці та журналісти, зокрема Т. Денисова, Д. Затонський, Т. Старченко, Д. Шеваров та інші.

Отже, велика популярність Е. Хемінгуея у світі, зумовлена його значними літературними досягненнями та інтересом до особистості письменника, була значно підсилена в Україні суспільно-історичними особливостями розвитку країни: інформаційною ізольованістю, внутрішніми руйнівними процесами в державі, співзвучністю настроїв, що панували у творчості майстра в радянському соціумі. Сукупність цих факторів заклали підвалини культу Хемінгуея в Україні в період активного входження його творчості в українську літературу у 60-их роках. Поява «хемінгуеївського буму» разом з іншими своєрідними рисами сприйняття художнього доробку американського прозаїка в нашій країні (тридцятилітнє відставання від Америки і Європи, орієнтація у виборі творів для перекладу на їх близькість тогочасній ідеології, а не на художню цінність) є наслідками негативного втручання держави в український літературний процес. З позиції сьогодення можна стверджувати, що рецепція творчості Е. Хемінгуея в Україні, яка нараховує майже п'ятдесят років, носить активний характер, а її результатом є численні творчі здобутки та критичні напрацювання.

Література

Кухашвілі В. Україна і США : в літературному контексті [Текст] : в 5 томах. Т. 3. У взаєминах Заходу і Сходу / Кухішвілі В., Кабакова О. – Київ, 1988. – С. 334–367.

Рожнятовська О. Світ, за який варто боротися : до 110-річчя від дня народження Е. Хемінгуея (1899–1961) / О. Рожнятовська // Календар знаменних і пам'ятних дат. – Київ, 2009. – № 3. – С. 37–45.

Чикирис Н. Творчість Е. Хемінгуея в Україні [Текст] : особливості критичної рецепції, історія перекладів / Н. Чикирис // Всесвітня літ. та культура. – 2002. – № 12. – С. 50–53.

Вільям Шекспір
(1564–1616)

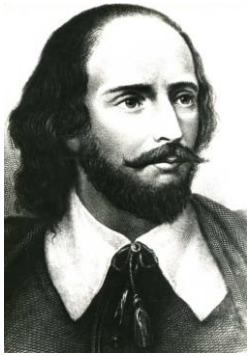

Літературна спадщина великого британця вже більше п'яти століть привертає увагу не лише читачів, а й дослідників та перекладачів. Твори В. Шекспіра перекладені різними мовами світу. Кожна нація прагне збагатити свою літературу перлинами світової скарбниці.

Українські переклади шекспірових творів збагатили національну культуру.

Першою спробою інтерпретувати шекспірівський текст українською мовою був переклад пісні Дездемони, який став віршем «Верба» – вільним переспівом у дусі українських народних пісень. Автором цього твору був відомий літературознавець, мовознавець, історик М. І. Костомаров, він зробив цей переклад у кінці 40-х рр. XIX ст.

Захоплення Шекспіром позначилось і на творчості Тараса Шевченка. Першим виявом інтересу Шевченка до Шекспіра була ілюстрація до трагедії «Король Лір», виконана технікою гальваноакустики і вміщена в брошуру Франца Кобеля «Гальванографія».

Перекладали твори Шекспіра такі видатні українські письменники як Пантелеймон Куліш, Юрій Федькович, Михайло Старицький. У 1877 році М. Старицький переклав «Гамлета», однак твір надруковано лише в 1882 р. Це перше українське видання Шекспірового твору було коментованим. Перекладач написав до нього передмову й пояснення.

Великого значення надавав перекладам творів Шекспіра, та їх постановці на українській сцені Марко Кропивницький. У 1890-ті рр. він переклав «Отелло» і працював над перекладом «Веніціанського купця», а 1902 р. домігся дозволу цензури на постановку свого перекладу в Східній Україні. Мова перекладу Кропивницького була чиста і природна.

Іван Якович Франко розглядав переклад як органічну частину літературного процесу. Перекладати Шекспіра він розпочав у 1897 р., і першою спробою був переклад уривка з першої дії трагедії «Король Лір». Першим в Україні Франко переклав сонети Шекспіра.

Художній світ В. Шекспіра посідав вагоме місце в житті Лесі Українки. Вона багато читала і добре знала його творчість, пробувала перекладати. Засвоєння здобутків англійського драматурга відбувалося впродовж усього творчого шляху Лесі. Перші спроби перекладу Шекспіра зроблено Лесею Українкою 1896 р., коли вона виконала уривок монологу Джульєтти, але на цьому перекладацька праця припинилася, хоча переклад дуже точний, гнучкий і звучний.

Присутній Шекспір і у творах Миколи Вороного, зокрема до вірша «Credo» епіграфом взято слова Троїла з драми «Троїл і Крессіда» в перекладі П. Куліша, а у поезії «Нудьга гнітить» відчутний гамлетівський монолог.

Надихала творчість Шекспіра і Максима Рильського. На початку 30-х років поет переклав трагедію «Король Лір, а згодом – комедію «Дванадцята ніч», уривки з яких друкувалися 1939 р., повний переклад трагедії вийшов 1941 р., а комедії – 1950. Як зазначає М. С. Шаповалова, «...Рильський не стільки перекладає у звичайному розумінні цього слова, скільки творить українські оригінали творів світової поезії.»

Окремо слід відзначити переклади Шекспірівської спадщини видатним перекладачем Григорієм Кочуром. Адже він не лише перекладач шекспірового «Гамлета», а й дослідник шекспірової творчості. Він написав ряд критичних статей і рецензій, пов'язаних з творчістю Шекспіра, а також переклав деякі його сонети.

Серед шекспірівських творів значне місце посідають сонети, до перекладу яких зверталися Павло Грабовський, Максим Славинський, Яр Славутич, Олег Зуєвський, Ігор Костецький, Остап Тарнавський, Святослав Караванський, Дмитро Паламарчук, Василь Онуфрієнко. Останнім часом перекладами сонетів Шекспіра займалися Олекса

Веретенченко, Андрій Легіт. Досліджували творчість Шекспіра такі вітчизняні літературознавці як С. Родзевич, Д. Затонський, Д. Наливайко, М. Шаповалова, Н. Модестова, О. Алексєєнко.

Отже, історія української Шекспіріани налічує понад сотні років : за цей час вона пройшла шлях від перших фрагментарних адаптацій драматичних творів аж до цілісного охоплення його творчості. Шекспірівська проблематика протягом останніх двох століть виступає неодмінною складовою частиною чи не усіх європейських культур. І українська – саме завдяки самовідданій праці не одного покоління інтелектуалів – не становить серед них винятку.

Література

Василик А. Шекспірів «Гамлет» в шатах українського слова [Текст] : [переклади українською мовою, інсценізація твору Шекспіра] / А. Василик // Дзвін. – 2008. – № 11–12. – С. 101–107.

Дроздовський Д. Шекспірівський дискурс модерності: версія Ігоря Костецького [Текст] : [перекладацька стратегія митця] / Д. Дроздовський // Всесвіт. – 2013. – № 1–2. – С. 226–236.

Зорівчак Р. Іван Франко як поціновувач і популяризатор творчості Вільяма Шекспіра [Текст] / Р. Зорівчак // Літ. Україна. – 2013. – № 30 трав. (№ 22). – С. 10–11.

Кодак М. Іван Франко versus Вільям Шекспір, або «і зоря до зорі промовля» [Текст] / М. Кодак // Слово і час. – 2009. – № 8. – С. 73–83.

Костецький І. Український перекладач шекспірових сонетів [Текст] / І. Костецький // Кур'єр Кривбасу. – 2008. – № 226–228. – С. 113–161.

Кравченко С. Шекспірівські ремінісценції в поезії Лесі Українки [Текст] / С. Кравченко // Леся Українка і сучасність : збірник наукових праць. – Луцьк, 2003. – С. 64–68.

Лучук О. Григорій Кочур і українська Шекспіріана [Текст] / О. Лучук // Українська культура. – 2008. – № 11. – С. 34–75.

Примак Г. Гамлет і Україна [Текст] : українські переклади трагедії Шекспіра «Гамлет» / Г. Примак, Н. Дениско // Всесвітня літ. в сучасній школі. – 2014. – № 6. – С. 62–63.

Стех М. Оглянувшись на півстоліття... Ігор Костецький про Вільяма Шекспіра [Текст] / М. Стех // Кур'єр Кривбасу. – 2008. – № 226–228. – С. 109–112.

Тарасова Н. І. Шекспір в українських перекладах [Текст] / Н. І. Тарасова // Зарубіжна літ. в навчальних закладах. – 1999. – № 4. – С. 33–36.

Українсько-англійські літературні взаємини [Текст] : [українська шекспіріана] // Українська література в загальнослов'янському і світовому літературному контексті. В. 5-и т. – Київ, 1987. – Т. 3. – С. 118–128.

Шекспір Вільям // Зарубіжні письменники : енцикл. довідник / за ред. Н. Михальської та Б. Щавурського. – Тернопіль : Богдан, 2005. – Т. 2. Л–Я. – С. 775.

Шекспірівські сонети в українських перекладах [Текст] : [в перекладах І. Костецького] // Годинський С. На переломі епох / С. Годинський. – Львів, 2004. – С. 415–419.

Шимчишин М. М. Тема Нової Англії в зацікавленнях Лесі Українки та Натаніела Готорна [Текст] : топологічний аспект / Шимчишин М. М. // Леся Українка і сучасність :

(До 130-річчя від дня народження Лесі України) : збірник наукових праць. – Луцьк, 2003. – С. 69–73.

Щур О. Марія Гоблевич [Текст] : я не вибирала Шекспіра, він прийшов сам... : [українська перекладачка] / О. Щур // Дзвін. – 2000. – № 4. – С. 126–128.

Іменний покажчик

Алексєєнко О. 152
Андрухович Ю. 93, 147
Андрущенко І. 140
Антонич Б.-І. 93
Астафьєв Б. 86
Ахматова А. 7-10
Байрон Д. 105-109
Бажан М. 9, 39, 40, 46, 47, 77, 86, 93, 94, 114, 129
Бальзак О. 52-56
Бантиш-Каменський Д. 85
Бель Г. 60-61
Бердичевський Я. 86
Бєлий А. 63
Бєлінський В.
Б'єртон Б. 123
Бібік В. 86
Білецький О. 114, 129, 138
Блок О. 62-64
Бобинський В. 64, 140
Бодлер Ш.
Боровиковський Л. 77, 85
Булгаков М. 12-15
Бунін І. 65-68, 73
Буранже Л. 112
Бургардт О. 93, 109, 140
Вевес Г. 39
Веретенченко О. 151
Верлен П. 140
Верхратський І. 39, 108
Вишневий В. 139
Вінграновський М. 39
Вовчок М. 86, 97, 120
Вольтер 106
Вороний М. 151
Воронович Т. 56
Вояковська М. 127
Вражливий В. 56
Гамблевич М. 139
Гамсун К. 123-125
Ганська Е. 53, 54
Гашек Я. 69-70
Геляс Я. 40
Гладка О. 124
Глієр Р. 86
Глінка М. 86
Глинський І. 39
Гоголь М. 17-22, 65, 85, 120
Голованівський С. 107, 109, 114
Гончар О. 86, 98, 146
Гордасевич Г. 137
Гординський С. 112, 137
Горенко А. 7
Горький М. 73, 101
Гощинський С. 38
Грабовський П. 76, 82, 85, 107, 114, 137, 151
Гребінка Є. 22, 85

Григоренко Г. 98
Грінченко Б. 67, 85
Грушевський М. 98, 101, 127
Гудзій М. 98
Гулак-Артемовський П. 76
Гумільов М. 8
Гюго В. 111-114
Гудзій М.
Гусєв М. 97
Ґете Й.-В. 126-129
Денисова Т. 144
Діккенс Ч. 131-133
Дорошенко В. 127
Доценко Р. 133, 139, 145
Драгоманов М. 111
Драгомижський О. 86
Драйзер Т. 96
Драч І. 64
Дроб'язко Є. 56, 98
Думитрашко К. 108
Еллан-Блакитний В. 9
Ємець-Доброносова Ю. 125
Жалоба О. 124
Жолдак О. 77, 129
Загул Д. 64, 107, 109, 127, 129
Зайко В. 9
Залєзький Б. 38
Залозецький В. 93
Заньковецька М. 68, 97, 102
Затонський Д. 148, 152
Захарчук Є. 40
Зборовський Т. 38
Зеров М. 39, 40, 77, 109, 124, 125
Зісман М. 39
Золя Е. 96, 132
Зуєвський О. 140, 151
Іванов М. 133
Івашкевич Я. 40
Ігнатенко М. 129
Йогансен М. 93, 128, 138, 138
Йосифович Д. 128
Кабалюк М. 107
Калачевська Н. 145
Карл XII 106
Караванський С. 151
Карманський П. 128
Кастельно Г.
Катренко М. 124, 125
Качуровський І. 140
Квітка-Основ'яненко Г. 22
Кобель Ф. 150
Кобилянська О. 98, 123, 136
Коваленко Г. 77
Ковганюк С. 147
Колас Я. 117
Кониський О. 108

Коптілов В. 64, 93
Корецький Ю. 107, 133
Короленко В. 33-35, 101
Коротич В. 39
Корякін К. 124
Костецький І. 151
Костомаров М. 121, 150
Кочур Г. 64, 127, 137, 140, 151
Коцюбинський М. 76, 85, 123, 124
Кравців Б. 93
Кречетов С. 63
Кривнюк О. 132
Крижанівський С. 86
Кропивницький М. 97, 150
Крутікова Н. 98
Куліш П. 77, 107, 132, 150
Кундзич О. 98
Купала Я. 116-118
Купрін О. 71-73
Курбас Л. 40
Лазаровський Б.
Лаппа Т. 13
Левинська С. 39
Легіт А. 152
Лейкін М.
Липа Ю. 93
Лисенко М. 77
Литвинець М. 64, 77
Лідський Ю. 147
Лісняк Ю. 133, 139
Лубківський Р. 39, 40, 77
Лукаш М. 93, 129, 140
Луцький Ю. 21, 93
Лятошинський Б. 77
Маєвська Л. 139
Мазепа І. 105, 112
Майборода Г. 77
Максимович М. 85
Маланюк Є. 77
Малишко А. 86
Малларме С.
Мальчевський А. 38
Манн Т. 96
Маркевич М. 85
Масенко Т. 9, 117
Мельник В. 56
Меріме П. 119-122
Мирний П. 22, 86
Митрофанов В. 145
Міцкевич А. 38, 75-77
Мнішек Г. 54
Модестова Н. 114, 152
Моклиця М. 125
Мокровольський О. 129, 139
Моппасан Г. 96, 134-136
Моруа А. 56
Москаленко М. 140
Мусогорський М. 86
Навроцький О. 85, 107
Наливайко Д. 114, 152
Нечуй-Левицький І. 98
Новикова М. 46

Новицький В. 86
Ноллез Р. 106
Олізар Г. 53
Олійник Б. 64
Онишко А. 137, 138
Онуфрієнко В. 151
Оржицький І. 112
Орест М. 46, 93
Осадчук П.
Павлик М.
Павличко Д. 39, 40, 64, 77, 93, 109, 140
Паламарчук Д. 64, 108, 151
Паращук М. 77
Пархоменко М. 98
Пащенко В.
Первомайський Л. 8, 39, 82, 86, 93
Пестель П. 84
Петефі Ш. 80-82
Петровська Н. 63
Петровцій І. 81
Підмогильний В. 136
Пічевський М. 145
По Е. 137-139
Подолинський М. 55
Покальчук Ю. 140, 146
Попель А. 77
Потушняк Ф.
Промень Г. 124
Птушкін В. 86
Пушкін О. 83-87, 120
Пчілка О. 39, 40, 85, 112
Раковський І. 127
Рахманінов С. 86
Ремарк Е.-М. 60
Рембо А. 139-142
Рибак Н. 52
Рильський М. 9, 39, 40, 64, 75, 77, 83, 85, 109, 114, 116, 151
Рихло П. 46
Рікаут П. 106
Рільке Р.-М. 91-94
Родзевич С. 56, 152
Роллан Р. 60, 96,
Руданський С. 85
Рудницький М. 93, 112, 124
Рудченко І. 108
Сагарда М. 133
Садовський М. 40
Сажин М. 54
Салевич І. 47
Самійленко В. 85
Сандей Ю. 81
Сверстюк Є. 129, 144
Сельський А. 133
Сковорода Г. 97
Славинський М. 151
Славутич Я. 151
Словацька С. 37
Словацький Ю. 37-40
Соболевський С. 120
Содомора А. 139

Соловей Е. 46
Сосюра В. 39, 64, 86
Ставничий І. 124
Старинкевич Є. 56
Старицький М. 77, 85, 107, 108, 114, 150
Старченко Т. 148
Стельмах М. 86
Стефаник В. 76, 123, 135, 144
Стогов Е. 8
Стріндберг А. 123
Стріха М. 138
Струтинський В. 77
Стус В. 46, 93, 129, 140
Тарнавський О. 144, 151
Тен Б. 39, 40, 77, 114
Терех О. 133
Терещенко М. 86, 114, 128, 140
Тимочко П. 129
Тимченко Є. 107, 109, 114
Тичина П. 64, 77, 86, 117
Ткаченко Б. 138, 140
Ткаченко В.
Толстой Л. 92, 96-98, 101
Туптало М. 138
Тургенєв І. 120
Українка Л. 39, 55, 76, 77, 85, 107, 108, 113, 151
Улезко М. 127
Федорців Ф. 125
Федькович Ю. 150
Фешовець О. 139
Филипович Г. 109
Флобер Г. 96
Фолкнер В. 60
Франко І. 9, 39, 55, 76, 77, 85, 98, 101, 107, 114, 123, 127, 132, 134, 150
Хемінгуей Е. 60, 142-148
Хвильовий М. 144
Хмельницький Б. 121
Хоткевич Г. 98
Хуторян О. 98
Цвейг С. 56, 60
Целан П. 45-47
Чайковський П. 86
Черемшина М. 135
Черняхівська В. 133
Чехов А. 73, 100-102
Чумак Р. 107
Шаповалова М. 151
Шахова К. 82
Шеваров Д. 148
Шевченко С. 39, 40
Шевченко Т. 49, 67, 77, 82, 86, 92, 97, 101, 111, 117, 126, 132, 150
Шекспір В.
Шкляр Г. 56
Шкробинець Ю. 82
Шмиговський К. 133
Шовкун В. 139
Шолом Алейхем 48-50
Шоу Б. 96

Шпигоцький О. 85
Щурат В. 39, 98, 114
Юсим Г. 86
Якобсон Й. 123
Янг Ф. 143
Ярема Я. 128
Яременко В. 143

Географічний покажчик

Бадалово 81
Бар 38
Бердичів 38, 52, 54
Берегово 81
Броди 52
Верхівка 37
Верхівня 53
Вишнівець 52
Волинь 60, 83
Волочиськ 72
Вороньків 48
Галичина 60
Гусятин 72
Донбас 72
Дубно 52
Житомир 33, 38
Закарпаття 80
Кам'янець-Подільський 13
Канів 92
Катеринославська губернія 83, 100
Київ 9, 12, 34, 49, 53, 60, 62, 63, 66, 69, 72, 85, 92, 96
Київська губернія 83
Коломия 60
Кременець 37
Крим 60, 76, 96
Летичів 96
Львів 60
Мукачево 81
Одеса 7, 38, 60, 66, 73
Переяслав-Хмельницький 48
Поділля 72, 83

Полтава 33, 65, 68, 92
Полтавська губернія 18, 83, 101
Проскурів 72
Рівне 34
Софіївка 38, 49
Староконстянтинівський повіт 38
Стрий 60
Суми 100
Таврійська губернія 83
Тульчин 38, 84
Ужгород 81
Умань 38
Харків 65, 67, 76, 92
Херсон 60
Чернівці 13, 45
Чернігівська губернія 8, 83, 96
Шелехівська Слобідка 9
Ялта 101